

Fond za humanitarno pravo

Suditi nekažneno:
Uloga tužilaca i sudija
u montiranim procesima
protiv kosovskih Albanaca
1998–2000. godine

Fond za humanitarno pravo

Suditi nekažnjeno: Uloga tužilaca i sudija u montiranim procesima protiv kosovskih Albanaca 1998–2000. godine

Beograd,
jul 2017. godine

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

Izveštaj je objavljen uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Švajcarske. Stavovi izneti u izveštaju pripadaju isključivo autoru i ne odražavaju nužno zvanične stavove Ministarstva spoljnih poslova Švajcarske.

Sadržaj

Rezime.....	7
Uvod.....	11
Društveno-politički kontekst i istorijski osvrt.....	13
Pravosudni sistem Srbije.....	15
Položaj sudija i tužilaca u pravosudnom sistemu Srbije.....	18
Relevantno pravo.....	19
Međunarodno pravo.....	20
Nacionalno pravo.....	26
Krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ.....	36
Povrede prava.....	39
Pojedinačni predmeti.....	41
I. Okružni sud u Požarevcu.....	41
II. Okružni sud u Nišu.....	54
III. Okružni sud u Kraljevu.....	64
IV. Okružni sud u Prokuplju.....	75
V. Okružni sud u Leskovcu.....	85
VI. Okružni sud u Beogradu.....	102
Nekažnjivost pravosuđa.....	109
I. Dalja karijera sudija i tužilaca umešanih u povrede ljudskih prava.....	109
II. Dostojnost pravosudne funkcije.....	111
III. Lustracija.....	112
IV. Krivična odgovornost sudija i tužilaca.....	113
Zaključak.....	115

Skraćenice korišćene u tekstu

FHP	Fond za humanitarno pravo
KZJ	Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije, <i>Službeni list SFRJ</i> br. 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90-1217, 45/90-1340, 54/90-1773 i <i>Službeni list SRJ</i> br. 35/92-651, 37/93-816, 24/94-273)
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije
OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
PJP	Posebne jedinice policije MUP-a
RJT	Republičko javno tužilaštvo
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
UNMIK	Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
VJ	Vojska Jugoslavije
ZKP	Zakonik o krivičnom postupku (<i>Službeni glasnik Republike Srbije</i> br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014)

Rezime

Krajem 1996. godine i početkom 1997. godine okružna javna tužilaštva sa teritorije Kosova počela su u velikom broju da podižu optužnice protiv kosovskih Albanaca zbog krivičnih dela iz člana 125 KZJ (terorizam) i člana 136 st. I ili 2 KZJ (udruživanje radi neprijateljske delatnosti).

Optuženima se na teret uglavnom stavljalo da su:

1. u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ
2. preduzimali opšteopasne radnje kojima je izazivana opasnost po život ljudi
3. postali pripadnici terorističke bande/diverzantsko-terorističke grupe
4. učestvovali u stvaranju terorističkih grupa ili bandi
5. vršili oružane napade na pripadnike policije/Vojske Jugoslavije/državne institucije/građane srpske i crnogorske nacionalnosti i njihovu imovinu/ pripadnike albanske nacionalne manjine koji su lojalni SRJ
6. vršili akte nasilja u cilju stvaranja uslova za nasilno otcepljenje Kosova i Metohije od Republike Srbije i SRJ
7. naoružavali se automatskim oružjem i drugim eksplozivnim sredstvima
8. nastupali sa pozicija albanskog separatizma
9. davali oružane straže
10. pratili kretanja pripadnika MUP i VJ i o kretanju obaveštavali vođe terorističkih bandi
11. učestvovali u kopanju rovova
12. postavljali barikade

7

Sudski postupci po ovim optužnicama vođeni su pred okružnim sudovima na Kosovu (Priština, Peć, Prizren, Kosovska Mitrovica i Gnjilane) tokom 1998. i 1999. godine, odnosno do potpisivanja Kumanovskog sporazuma 9. juna 1999. godine, kada su vojska i policija počele povlačenje sa teritorije Kosova.

Sa povlačenjem vojnih i policijskih snaga, na teritoriju Srbije prebačeni su i svi

zatvorenici koji su se nalazili u zatvorima na Kosovu. Prema izjavi tadašnjeg ministra pravde Republike Srbije Dragoljuba Jankovića, **u zatvore na teritoriji Srbije izmešteno je 2.050 osoba lišenih slobode**, od kojih 176 Srba, Crnogoraca i drugih nealbanaca i 1.874 Albanaca. Po njegovoj tvrdnji, sve uhapšene osobe iz zatvora na Kosovu morale su iz razloga njihove, kao i bezbednosti zaposlenih u tim ustanovama, da budu privremeno izmeštene u ostale zatvore na teritoriji Srbije.¹

Premeštanje zatvorenika pratilo je i premeštanje ovih sudskih predmeta po sudovima u Srbiji. U početku su predmeti delegirani po Srbiji od strane Vrhovnog suda Srbije gde je taj sud, u svakom pojedinačnom slučaju, donosio rešenje o delegaciji uz obrazloženje da ne postoje uslovi da se suđenja nesmetano odvijaju na Kosovu. Naknadno je Ministarstvo pravde Republike Srbije donelo odluku kojom je definisalo na koji način će se suditi predmeti koji su izmešteni sa Kosova, uspostavljajući paralelu tako da je predmete Okružnog suda u Prištini studio Okružni sud u Nišu, predmete Okružnog suda u Peći studio Okružni sud u Leskovcu, predmete Okružnog suda u Prizrenu studio Okružni sud u Požarevcu, predmete Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici studio Okružni sud u Kraljevu, a predmete Okružnog suda u Gnjilanu studio Okružni sud u Vranju.²

U krivičnim predmetima koji su premešteni sa Kosova postupale su sudije sa Kosova, ali i sudije iz Srbije koje su prethodno bile upućene na ispomoć sudijama na Kosovu.

I pored činjenice da je privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) nakon preuzimanja administracije formirala okružne sudove u istim gradovima u kojima su oni ranije postojali na teritoriji Kosova, sudovi izmešteni na teritoriju Srbije su nastavili da postupaju u predmetima koji su premešteni zajedno sa zatvorenicima.

1 Izjava Dragoljuba Jankovića, ministra pravde Republike Srbije, 17. novembar 1999. godine, dostupno na <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/1999/11/18/srpski/P99111715.shtml>

2 Fahri Musliu, „Montirani procesi protiv kosovskih Albanaca (1999 – 2001)“ /2007/ Helsinski odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, str. 436-437.

Pred okružnim sudovima Srbije u periodu od 1998. do 2000. godine vođen je ogroman broj političkih suđenja protiv kosovskih Albanaca. Ta suđenja pratili su i predstavnici organizacija civilnog društva, koje su angažovale i advokate u cilju pružanja adekvatne pravne zaštite optuženima. Fond za humanitarno pravo (FHP) je aktivno učestvovao u praćenju ovih sudske postupaka, kao i u angažovanju advokata koji su štitili interesu optuženih.

Postupci vođeni protiv kosovskih Albanaca epilog su dobili donošenjem Zakona o amnestiji,³ koji je ukazom od 26. februara 2001. godine proglašio tadašnji predsednik Savezne Republike Jugoslavije, a kojim je, između ostalog, data i amnestija svim licima koja su učinila, odnosno za koja postoji osnovana sumnja da su učinila krivična dela: sprečavanje borbe protiv neprijatelja iz člana 118, oružana pobuna iz člana 124, pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja iz člana 133, udruživanje radi neprijateljske delatnosti iz člana 136 i povreda ugleda SRJ iz člana 157, propisana Krivičnim zakonom Savezne Republike Jugoslavije. Amnestija je obuhvatila oslobođenje od krivičnog gonjenja, oslobođenje od izvršenja kazne i brisanje osude. Krivično delo terorizma nije obuhvaćeno amnestijom iz 2001. godine, zbog čega je i danas moguće krivično gonjenje za ovo delo.⁴

Narednim Zakonom o amnestiji,⁵ proglašenim 2. jula 2002. godine, data je amnestija licima – jugoslovenskim državljanima – koja su u periodu od 1. januara 1999. godine do 31. maja 2001. godine **na teritoriji opština Preševo, Medveđa i Bujanovac** učinila, odnosno za koja postoji osnovana sumnja da su učinila *krivično delo terorizma iz člana 125* (uporediti sa Zakonom o amnestiji iz 2001. godine) i krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti iz člana 136, propisana Krivičnim zakonom Savezne Republike Jugoslavije. I ova amnestija obuhvatila je oslobođenje od krivičnog gonjenja i oslobođenje od izvršenja kazne.

³ Službeni list SRJ br. 9/01.

⁴ Videti npr. saopštenje FHP „Povodom presude u predmetu ‘Kobre’“, 18. februar 2016. godine, dostupno na <http://www.hlc-rdc.org/?p=31236>; Gordana Andrić, „Nehat Tači negira optužbe za terorizam“, BIRN, 10. oktobar 2016. godina, dostupno na <http://www.balkaninsight.com/rs/article/nehat-ta%C4%8Di-negira-optu%C5%BEbe-za-terorizam-10-10-2016>, pristupljeno dana 11. maja 2017. godine.

⁵ Službeni list SRJ br. 37/02.

U svojoj arhivi, FHP je na početku rada na ovom izveštaju posedovao 140 optužnica koje su podnete protiv kosovskih Albanaca širom Srbije, 97 prвostepenih presuda okružnih sudova Srbije, 40 žalbi koje su advokati osuđenih izjavili protiv prвostepenih presuda, 40 drugostepenih odluka sudova tadašnjeg Vrhovnog suda Srbije, kao i četiri odluke Saveznog suda koji je postupao po zahtevima za vanredno ispitivanje pravnosnažne presude.

FHP je uputio i zahteve za pristup informacijama od javnog značaja Višim sudovima u Srbiji kod kojih se nalazi arhiva nekadašnjih okružnih sudova, a koji su postupali u ovim krivičnim predmetima. Takođe je upućen i zahtev Ministarstvu odbrane koje čuva arhivu nekadašnjih vojnih sudova i vojnih tužilaštava u Srbiji. Viši sudovi u Kraljevu, Prokuplju, Nišu, Zaječaru i Leskovcu omogućili su predstavnicima FHP-a da skeniraju kompletne spise u ovim postupcima koje su posedovali u svojoj arhivi i koji su poslužili kao izvor za izveštaj. FHP je na ovaj način prikupio **preko 10.000 strana sudskih spisa, koje su analizirane u ovom Izveštaju.**

10

Izveštaj detaljnije ukazuje na brojne povrede elementarnih ljudskih prava tokom krivičnih postupaka, način na koji su postupali tužioci i sudije, oglušivanje o brojne navode optuženih da su bili izloženi torturi i nečovečnom postupanju kako bi im se iznudila priznanja u prethodnom postupku, uskraćivanje prava na adekvatnu odbranu, na prevodioca, na dostavljanje prepisa presude u zakonom propisanom roku, izvođenje i ocenu dokaza u skladu sa zakonom i niz drugih povreda koje se **mogu podvesti pod grubo kršenje prava na pravično suđenje, zagarantovano tada važećim domaćim i međunarodnim propisima.**

Osim dokumentovanih povreda zagarantovanih prava, izveštaj pokazuje da se **najveći broj sudija i tužilaca koji su postupali u ovim predmetima i danas nalazi u institucijama sistema.** Neki od njih su zadržali svoje funkcije, veliki broj njih je napredovao i nalazi se na najvišim pravosudnim i tužilačkim funkcijama u Srbiji, dok su pojedini nastavili da rade u različitim državnim agencijama ili u advokaturi.

Uvod

Pravo na pravično suđenje predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava, kroz koje se štite ne samo načelo vladavine prava i principi demokratskog društva, već i druge slobode i prava građana. Ovo fundamentalno ljudsko pravo bilo je (i danas je) zagarantovano kako domaćim pravnim aktima, tako i međunarodnim aktima čija je Jugoslavija bila potpisnica. Uskraćivanje prava na pravično suđenje vodi odgovornosti države, a pod određenim uslovima i krivičnoj odgovornosti lica zbog nezakonitog ili nesavesnog rada u obavljanju službene dužnosti.⁶

Načelno posmatrano, pravo na pravično suđenje u krivičnom postupku jemči prava optuženog tokom celog krivičnog postupka, uključujući i prethodni krivični postupak. Optuženi faktički uživa zaštitu od prvog momenta kada je obavešten o postojanju sumnje da je izvršio krivično delo. Ova zaštita se proteže i na saslušanje lica u policiji, koje u datom trenutku još uvek nema status osumnjičenog za izvršenje krivičnog dela.

Prilikom utvrđivanja činjenice da li je okrivljeni imao fer i pravično suđenje, postupak se sagledava u celini kako bi se razjasnilo jesu li zadovoljeni bazični principi pravičnosti, odnosno da li je okrivljenom omogućeno da se adekvatno brani u svim fazama postupka. Standard adekvatne odbrane u svojoj suštini podrazumeva da okrivljeni može da se koristi svim sredstvima zagarantovanim Ustavom, međunarodnim aktima i važećim zakonima koja ne mogu biti deklarativna već, naprotiv, moraju biti delotvorna i efikasna.

Obezbeđivanje poštovanja prava na pravično suđenje u krivičnim postupcima povereno je primarno sudovima koji su dužni da sudske postupke vode

6 Krivična dela protiv službene dužnosti, videti Glavu XIX Krivičnog zakona SRJ, *Službeni list SFRJ* br. 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90- 1217, 45/90-1340, 54/90-1773 i *Službeni list SRJ* br. 35/92-651, 37/93-816, 24/94-273 i Glavu XXI Krivičnog zakona Republike Srbije, *Službeni glasnik SRJ* br. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90, *Službeni glasnik RS* br. 16/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002, 80/2002, 39/2003, 67/2003.

u skladu sa važećim ustavnim i zakonskim normama. Osim sudova, i drugi državni organi kojima je povereno vršenje službenih dužnosti (poput policije) imaju obavezu da u okviru svojih nadležnosti obezbede osumnjičenom ili pritvorenom licu sva prava koja mu garantuju pozitivni propisi.

Domaće krivično zakonodavstvo, kako SRJ tako i RS, poznavalo je grupu krivičnih dela protiv službene dužnosti, kojima su bile propisane krivične sankcije protiv lica koja suprotno zakonu i van granica ovlašćenja vrše svoje službene dužnosti. I savezni i republički Krivični zakon propisivao je dva krivična dela koja su od posebnog značaja za ovaj izveštaj – **kršenje zakona od strane sudije** (član 181 KZJ, odnosno 243 KZ RS) i **nesavestan rad u službi** (član 182 KZJ, odnosno 245 KZ RS). Bez obzira na činjenicu da se ova dva dela razlikuju u elementima bića krivičnog dela, oba za posledice mogu imati pribavljanje koristi sebi ili drugom, nanošenje štete drugom, povredu nekog prava, kršenje zakona ili donošenje nezakonitog akta.

12

Da bi se uspostavila individualna krivična odgovornost sudije ili službenog lica zbog kršenja zakona, odnosno nesavesnog rada u službi, stepen povrede prava na pravično suđenje okrivljenog mora da bude takav da se može podvesti pod „grubo“ kršenje prava. Standard „grubog“ kršenja prava bi se u najkraćem mogao definisati kao postupanje suda ili drugog državnog organa na način da je postupak vođen van svih granica regularnosti, čime su temeljno urušena pravila fer i pravičnog suđenja okrivljenom.

Cilj ovog izveštaja je da upozna javnost sa okolnostima vođenja sudskega postupaka protiv kosovskih Albanaca u periodu od 1998. do 2000. godine, da ukaže na ulogu sudija i tužilaca koji su učestvovali u ovim postupcima, kao i na stepen njihove odgovornosti i gde se oni danas nalaze u pravosudnom sistemu Srbije.

Za izradu ovog izveštaja kao izvor su korišćeni sudske spise u krivičnim postupcima vođenim protiv kosovskih Albanaca pred tadašnjim okružnim sudovima koji su sa Kosova izmešteni u Srbiju, odnosno pred sudovima koji su, po rešenjima o delegaciji Vrhovnog suda Srbije, zasnovali nadležnost da sude u tim postupcima. Osim navedenog, u pripremi ovog izveštaja korišćeni

su i medijski izveštaji, kao i podaci dobijeni na osnovu zahteva za pristup informacijama od javnog značaja.

Društveno-politički kontekst i istorijski osvrt

Autonomna pokrajina Vojvodina i autonomna pokrajina Kosovo i Metohija ustanovljene su 1945. godine odlukom Narodne skupštine Narodne Republike Srbije na osnovu izražene volje stanovništva tih područja. Ovakva formulacija uneta je i u tekst Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) koji je donet 7. aprila 1963. godine.⁷

Na Ustav SFRJ iz 1963. godine usvojeno je čak 19 amandmana do 1971. godine, da bi 21. februara 1974. godine bio donet novi Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.⁸ Ustav SFRJ iz 1974. godine karakterističan je po tome što su autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo dobitile status koji je bio približno jednak statusu republika. Pokrajine su imale svoju narodnu banku, po jednog predstavnika u predsedništvu SFRJ, pokrajinsku skupštinu, odvojeni školski i pravosudni sistem, kao i posebnu policiju.

Nekoliko dana nakon donošenja Ustava SFRJ, donet je Ustav Socijalističke Republike Srbije⁹ koji je pretrpeo izmene najpre amandmanima I – VIII,¹⁰ a potom i amandmanima IX – XLIX¹¹. Svrha amandmana iz 1989. godine je bila da se uspostavi veća kontrola nad autonomnim pokrajinama od strane Srbije, što je postignuto smanjivanjem njihovih ovlašćenja. **U konačnom, usvajanjem novog Ustava Republike Srbije¹² 1990. godine, pokrajinama su oduzeti svi konstitutivni elementi stečeni Ustavom iz 1974. godine.**

13

7 Član III, stav 3 Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, *Službeni list SFRJ* br. 14, 10. april 1963. godine.

8 *Službeni list SFRJ* br. 9, 21. februar 1974. godine

9 *Službeni glasnik SRS* br. 8, 25. februar 1974. godine

10 *Službeni glasnik SRS* br. 41, 18. jul 1981. godine

11 *Službeni glasnik SRS* br. 11, 18. jul 1989. godine

12 *Službeni glasnik RS* br. 1, 28. septembar 1990. godine

Oduzimanje ovlašćenja autonomnoj pokrajini Kosovo, kako amandmanima iz 1989. godine, tako i donošenjem novog Ustava 1990. godine, uzrokovalo je proteste i nerede, što je dovelo do uličnog nasilja.¹³ U junu 1991. godine Skupština Srbije donela je odluku kojom je određeni broj funkcionera i profesora na Univerzitetu u Prištini smenjen i na njihovo mesto su dovedeni nealbanci. Skupština Univerziteta i saveti nekoliko fakulteta su bili raspušteni, a njihove funkcije su preuzezeli privremeni organi, u kojima su uglavnom bili Srbi.¹⁴

Albansko stanovništvo je sve do 1996. godine pružalo pasivan, nenasilni otpor, odbijajući da izlazi na izbore koje je organizovala Republika Srbija, odnosno da učestvuje u vršenju vlasti i političkim strukturama, formirajući paralelni školski i zdravstveni sistem.¹⁵

14 Ovakvo stanje potrajalo je do 1996. godine, kada je Oslobodilačka vojska Kosova (OVK) počela da pruža oružani otpor napadajući pripadnike srpske policije.¹⁶ Napadi na policiju i civile su nastavljeni 1997, kao i 1998. godine kada postaju masovniji, što je uzrokovalo da VJ i MUP od proleća 1998. godine i sve intenzivnije u periodu od leta do oktobra, izvode operacije protiv OVK, posebno u blizini albanske granice i na centralnom Kosovu.¹⁷ Pripadnici MUP i VJ su tokom 1998. godine započeli napade na albanska sela, zbog čega je došlo do raseljavanja stanovništva, uništavanja imovine i smrti velikog broja civila. Operacija vojnih i policijskih jedinica Srbije usmerena protiv OVK poprimila je obeležja etničkog čišćenja Kosova od Albanaca.¹⁸

Operacije vojnih i policijskih jedinica Srbije predstavljale su i povod za NATO bombardovanje Savezne Republike Jugoslavije, koje je započeto 24. marta 1999. godine i trajalo je do 11. juna 1999. godine. Nakon 78 dana

13 Presuda MKSJ u predmetu Šainović i dr. od 26. februara 2009. godine, Tom I od 4, par. 220-222.

14 *Ibid.*, par. 225

15 *Ibid.*, par. 226

16 *Ibid.*, par. 793, 797

17 *Ibid.*, par. 920

18 *Ibid.*

bombardovanja, srpske snage su se povukle sa Kosova. Sa povlačenjem vojske i policije, oko 100.000 Srba¹⁹ je napustilo teritoriju Kosova, dok se oko 750.000 proteranih Albanaca²⁰ moglo vratiti svojim kućama.

Rat na Kosovu okončan je potpisivanjem Kumanovskog sporazuma²¹ 9. juna 1999. godine, po kojem su na Kosovu razmeštene međunarodne bezbednosne snage (KFOR) pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti osnovana je privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK)²² koja pod svojom kontrolom, između ostalog, drži policiju i pravosuđe.

Pravosudni sistem Srbije

15

Ustavom Republike Srbije iz 1990. godine bilo je propisano da se organizacija, osnivanje, nadležnost i sastav sudova i postupak pred sudovima uređuju zakonom.²³

Republika Srbija je ovu oblast uredila Zakonom o sudovima²⁴ koji je usvojen 1991. godine, da bi tokom 1991. i 1992. godine pretrpeo određene izmene. Sudovi su obrazovani kao sudovi opšte nadležnosti (opštinski, okružni i Vrhovni sud Srbije) i privredni sudovi (privredni sudovi i Viši privredni sud).²⁵ Na teritoriji Republike Srbije (uključujući i pokrajine) obrazovano je 138

19 Podaci UNHCR, dostupno na <http://www.unhcr.org/news/updates/1999/7/3ae6b80ef/kosovo-crisis-update.html?query=Kosovo%20Crisis%20Update>, pristupljeno dana 16. maja 2017. godine.

20 Podaci UNHCR, dostupno na <http://www.unhcr.org/news/updates/1999/8/3ae6b80f30/kosovo-crisis-update.html>, pristupljeno dana 16. maja 2017. godine.

21 Vojno-tehnički sporazum između Međunarodnih bezbednosnih snaga (KFOR) i vlada Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije, dostupno na <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>, pristupljeno dana 16. maja 2017. godine.

22 Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), dostupno na <http://www.unmikonline.org/pages/default.aspx>, pristupljeno dana 16. maja 2017. godine.

23 Član 102, stav I Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. I, 28. septembar 1990. godine.

24 *Službeni glasnik RS* br. 46/91, 60/91, 18/92, 71/92

25 Član 8 Zakona o sudovima, *Službeni glasnik RS* br. 46/91, 60/91, 18/92, 71/92

opštinskih sudova²⁶ i 30 okružnih sudova.²⁷ Od tog broja, **na Kosovu je obrazovano pet okružnih sudova** – Okružni sud u Peći (za područja opštinskih sudova u Peći, Istoku, Klini i Đakovici), Okružni sud u Prizrenu (za područja opštinskih sudova u Dragašu, Orahovcu, Prizrenu i Suvoj Reci), Okružni sud u Prištini (za područja opštinskih sudova u Lipljanu, Prištini i Uroševcu), Okružni sud u Gnjilanu (za područja opštinskih sudova u Vitini, Gnjilanu i Kosovskoj Kamenici) i Okružni sud u Kosovskoj Mitrovici (za područja opštinskih sudova u Vučitrnu, Kosovskoj Mitrovici i Leposaviću).

Okružni sudovi su, između ostalog, bili nadležni da u prvom stepenu sude za krivična dela za koja je zakonom predviđena kazna zatvora od preko deset godina ili smrtna kazna, kao i za pojedina krivična dela²⁸ od kojih su za ovaj izveštaj najvažnija: pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja, povreda teritorijalnog suvereniteta i udruživanje radi neprijateljske delatnosti.²⁹

16

O redovnim pravnim lekovima protiv odluka okružnih sudova, kao i o vanrednim pravnim lekovima protiv pravnosnažnih odluka sudova, nadležan je bio da odlučuje Vrhovni sud Srbije.³⁰

U konačnom, Ustavom Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine omogućeno je uspostavljanje nadležnosti Saveznog suda da odlučuje u poslednjem stepenu, kada je to određeno saveznim zakonom, po vanrednom pravnom sredstvu, protiv odluka sudova u republikama članicama kada je u pitanju primena saveznog zakona.³¹

26 *Ibid*, član 18.

27 *Ibid*, član 21.

28 Za krivična dela odavanja državne tajne; izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora ili netrpeljivosti; organizovanja grupe i podsticanja na izvršenje genocida i ratnih zločina; povrede ugleda državne i međunarodne organizacije; povrede ravnopravnosti u vršenju privredne delatnosti, stvaranja monopolističkog položaja i izazivanja poremećaja na tržištu, nelojalne konkurenkcije u poslovima spoljnotrgovinskog prometa; kršenja zakona od strane sudije; odavanja službene tajne; ugrožavanja bezbednosti leta vazduhoplova; neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga i omogućavanja uživanja opojnih droga; napada na službeno lice u vršenju poslova bezbednosti; ubistva na mah; navođenja na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu; silovanja; kao i za krivično delo primanja mita.

29 Član 14 Zakona o sudovima, *Službeni glasnik RS* br. 46/91, 60/91, 18/92, 71/92

30 *Ibid*, član 17.

31 Član 108 Ustava Savezne Republike Jugoslavije, *Službeni list SRJ* br. I, 5. januar 1992. godine

Što se tiče javnih tužilaštava, Ustavom Republike Srbije je bilo propisano da se osnivanje, organizacija i nadležnost javnog tužilaštva uređuje zakonom.³²

Javno tužilaštvo je u Republici Srbiji regulisano Zakonom o javnom tužilaštvu,³³ koji je usvojen 1991. godine. Javna tužilaštva su se osnivala za područja suda odgovarajućeg stepena,³⁴ pa je na teritoriji Republike Srbije (uključujući i pokrajine) postojalo 109 opštinskih javnih tužilaštava³⁵ i 30 okružnih javnih tužilaštava.³⁶ Od tog broja, **na Kosovu je obrazovano pet okružnih javnih tužilaštava** – Okružno javno tužilaštvo u Peći (za područje Okružnog suda u Peću), Okružno javno tužilaštvo u Prizrenu (za područje Okružnog suda u Prizrenu), Okružno javno tužilaštvo u Prištini (za područje Okružnog suda u Prištini), Okružno javno tužilaštvo u Gnjilanu (za područje Okružnog suda u Gnjilanu) i Okružno javno tužilaštvo u Kosovskoj Mitrovici (za područje Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici).

17

Nadležnost za postupanje regulisana je tako da opštinsko javno tužilaštvo postupa pred opštinskim sudom, okružno javno tužilaštvo pred okružnim sudom, a Republičko javno tužilaštvo pred Vrhovnim sudom Srbije, u okviru nadležnosti ovih sudova utvrđenih zakonom.³⁷

Hijerarhijski posmatrano, višem javnom tužiocu je dato pravo, ali i dužnost, da nižem javnom tužiocu daje obavezna uputstva za njegov rad, a pored toga mogao je da: preduzima pojedine radnje za koje je nadležan niži javni tužilac; ovlasti drugog nižeg javnog tužioca da postupa po pojedinim predmetima iz nadležnosti tog nižeg javnog tužioca; ovlasti nižeg javnog tužioca da vrši određene radnje iz nadležnosti drugog nižeg javnog tužioca. Takođe, viši javni tužilac mogao je da preuzme krivično gonjenje za koje je nadležan niži javni tužilac i u vršenju tog ovlašćenja da: preduzima potrebne mere u vezi sa otkrivanjem krivičnih dela i pronalaženjem učinilaca radi usmeravanja

32 Član 104 Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. I, 28. septembar 1990. godine

33 *Službeni glasnik RS* br. 43/91, 71/92

34 Član 19 Zakona o javnom tužilaštvu, *Službeni glasnik RS* br. 43/91, 71/92

35 *Ibid*, član 21.

36 *Ibid*, član 22.

37 *Ibid*, član 24.

prethodnog krivičnog postupka; zahteva sprovođenje istrage; podiže i zastupa optužnicu, odnosno optužne i druge predloge pred nadležnim sudom; izjavljuje žalbe protiv nepravosnažnih sudskeih odluka, odnosno da odustaje od već izjavljenih žalbi.³⁸

Položaj sudija i tužilaca u pravosudnom sistemu Srbije

Ustavom Republike Srbije (RS) ustanovljena je podela vlasti na zakonodavnu, sudsку i izvršnu vlast.³⁹ Sudije Ustavnog suda, Vrhovnog suda i drugih sudova birala je i razrešavala Narodna skupština Republike Srbije.⁴⁰

- 18** Sudovi su, u svom radu, samostalni i nezavisni i sude na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata. Sudije nisu mogle biti pozvane na odgovornost za mišljenje dato prilikom donošenja sudske odluke, a u postupku pokrenutom zbog krivičnog dela učinjenog u vršenju sudijske funkcije, sudija nije mogao biti pritvoren bez odobrenja Narodne skupštine.⁴¹

Ustavom je bila zagarantovana i stalnost sudijske funkcije koja je mogla prestatи kada sudija to sâm zatraži ili kada ispuni uslove za starosnu penziju. Sudija nije mogao biti razrešen dužnosti protiv svoje volje, osim kad je osuđen za krivično delo na bezuslovnu kaznu zatvora od najmanje šest meseci ili za kažnjivo delo koje ga čini nepodobnim za vršenje sudijske funkcije, kada nestručno i nesavesno obavlja sudijsku funkciju ili kada trajno izgubi radnu sposobnost za vršenje sudijske funkcije. Postojanje razloga za prestanak sudijske funkcije utvrđivao je Vrhovni sud, u skladu sa zakonom, i o tome obaveštavao Narodnu skupštinu. Sudija nije mogao biti ni premešten protiv svoje volje.⁴²

38 Ibid, član 17.

39 Član 9 Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. I, 28. septembar 1990. godine

40 Ibid, član 73.

41 Ibid, član 96.

42 Ibid, član 101.

Zakon o sudovima je detaljnije uredio položaj sudske vlasti, kao i prava, obaveze i odgovornost sudija.⁴³

Što se tiče javnih tužilaca, Ustavom RS je definisano da Narodna skupština Republike Srbije bira i razrešava Republičkog javnog tužioca, javne tužioce i njihove zamenike.⁴⁴

Za razliku od sudova, javno tužilaštvo je samostalni (ne i nezavisni) državni organ koji goni počionioce krivičnih i drugih zakonom određenih kažnjivih dela i ulaže pravna sredstva radi zaštite ustavnosti i zakonitosti. Svoju funkciju javno tužilaštvo vrši na osnovu Ustava i zakona. Javni tužilac nije mogao biti pozvan na odgovornost za mišljenje dato u vršenju tužilačke funkcije, a u postupku pokrenutom zbog krivičnog dela učinjenog u vršenju tužilačke funkcije, nije mogao biti pritvoren bez odobrenja Narodne skupštine.⁴⁵

Ustav RS je garantovao stalnost funkcije javnog tužioca koja nije mogla prestati, niti je protiv svoje volje javni tužilac mogao da bude razrešen dužnosti, osim u slučajevima predviđenim za sudiju, na način utvrđen zakonom.⁴⁶

Zakon o javnom tužilaštvu je podrobnije uredio položaj javnog tužilaštva, kao i prava, obaveze i odgovornost javnih tužilaca i njihovih zamenika.⁴⁷

Relevantno pravo

Ovim poglavljem obuhvaćeni su domaći i međunarodni propisi koji su bili na snazi u vreme kada su se odvijala suđenja kosovskim Albancima i čija neposredna primena je bila obavezujuća za sudije, tužioce i pripadnike MUP-a. Poseban osvrt je napravljen u odnosu na prava okrivljenog u različitim fazama postupka – od lišavanja slobode pa do izricanja presude.

43 Zakon o sudovima, *Službeni glasnik RS* br. 46/91, 60/91, 18/92, 71/92

44 Član 73 Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. I, 28. septembar 1990. godine

45 *Ibid*, član 103.

46 *Ibid*, član 106.

47 Zakon o javnom tužilaštvu, *Službeni glasnik RS* br. 43/91, 71/92

Međunarodno pravo

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je u Saveznoj skupštini ratifikovala Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP) koji je proglašen Zakonom 30. januara 1971. godine.⁴⁸

Pored obaveze država članica da poštuju i garantuju svim licima koja se nalaze na njihovoj teritoriji i koja potpadaju pod njihovu nadležnost prava priznata ovim paktom bez naročitog obzira na rasu, boju, pol, jezik, veru, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovno stanje, rođenje ili svaku drugu okolnost, nametnuta je i „pozitivna obaveza” državama članicama da, u skladu sa svojim ustavnim postupkom i odredbama ovog pakta, preduzmu korake koji bi omogućili usvajanje takvih zakonskih ili drugih mera kojima mogu da ostvare prava priznata ovim paktom, a koja nisu još stupila na snagu.⁴⁹

20

Ovim međunarodnim ugovorom je izričito zabranjeno podvrgavanje građana mučenju ili svirepim, nehumanim ili unižavajućim kaznama ili postupcima,⁵⁰ proizvoljno hapšenje ili pritvaranje,⁵¹ nehumano postupanje prema licima lišenim slobode i nepoštovanje njegovog dostojanstva,⁵² kao i nejednako postupanje pred sudom.⁵³

MPGPP je nalagao državama članicama da svako uhapšeno lice obavesti u trenutku hapšenja o razlozima hapšenja, kao i da u najkraćem roku pismenim putem obavesti uhapšenog o svakoj optužbi koja je podignuta protiv njega. Svako lice koje je uhapšeno ili pritvoreno zbog krivičnog dela biće u najkraćem roku predato sudiji ili nekoj drugoj vlasti zakonom ovlašćenoj

⁴⁸ Ukaz o proglašenju Zakona o ratifikaciji međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, *Službeni list SFRJ* br. 7/71.

⁴⁹ *Ibid*, član 2.

⁵⁰ *Ibid*, član 7.

⁵¹ *Ibid*, član 9.

⁵² *Ibid*, član 10.

⁵³ *Ibid*, član 14.

da vrši sudske funkcije, te mora u razumnom roku da bude suđeno ili oslobođeno. Takođe, licu koje je lišeno slobode usled hapšenja ili pritvora mora se omogućiti pravo da podnese žalbu sudu, kako bi ovaj rešavao bez odlaganja o zakonitosti pritvora i naredio njegovo puštanje na slobodu ako pritvor nije zasnovan na zakonu. Nezakonito hapšenje ili pritvor pružalo je licu lišenom slobode pravo na naknadu štete.⁵⁴

Takođe, međunarodnim paktom je zabranjena diskriminacija u postupku pred sudom. Svako lice ima pravo da njegov slučaj bude raspravljan pravično i javno pred nadležnim, nezavisnim i nepristrasnim sudom, ustanovljenim na osnovu zakona, koji odlučuje o osnovanosti svake optužbe podignute protiv njega u krivičnim stvarima ili o osporavanju njegovih građanskih prava i obaveza. Optuženi za krivično delo ima, uz potpunu ravnopravnost, prava bar na garancije: da bude obavešten u najkraćem roku, na jeziku koji razume i u pojedinostima, o prirodi i razlozima optužbe koja je podignuta protiv njega; da raspolaže potrebnim vremenom i olakšicama u vezi sa pripremanjem svoje odbrane i da opšti sa braniocem koga on bude izabrao; da mu bude suđeno bez velikog zakašnjenja; da prisustvuje raspravi i da se sâm brani ili da ima branioca koga je izabrao; ako nema branioca, da bude obavešten o svom pravu da ga ima i, svaki put kad to zahtevaju interesi pravde, da mu se dodeli branilac po službenoj dužnosti besplatno, ako nema mogućnosti da ga nagradi; da sasluša ili da predloži da drugi saslušaju svedoke koji ga terete i da izdejstvuje dolazak i saslušanje svedoka odbrane pod istim uslovima kao i svedoka optužbe; da dobije besplatno pomoć tumača ako ne razume ili ne govorи jezik na kojem se vodi rasprava; da ne bude prinuđen da svedoči protiv samoga sebe ili da prizna krivicu. Osim navedenog, osuđeno lice ima pravo da zatraži da, shodno zakonu, viši sud ispita odluku o krivici i presudi, kao i da, ukoliko konačno izrečena krivična presuda bude docnije poništена ili ako je dato pomilovanje zbog toga što nova ili naknadno otkrivena činjenica dokazuje da se radilo o sudskej grešci, lice koje je izdržalo kaznu na osnovu ove osude biće obeštećeno shodno zakonu, ako se ne dokaže da je ono

54 Ibid, član 9.

u potpunosti ili delimično krivo za neblagovremeno otkrivanje nepoznate činjenice.⁵⁵

Republika Srbija, odnosno Savezna Republika Jugoslavija su ova prava inkorporirale u svoje Ustave iz 1990. godine i 1992. godine.

Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je 20. juna 1991. godine ratifikovala Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka.⁵⁶

Ovom konvencijom propisana je absolutna zabrana torture i drugog nečovečnog postupanja bez izuzetka, a države članice su se obavezale da će nastojati da se prema njihovom krivičnom pravu sva dela torture (uključujući i pokušaj torture) smatraju krivičnim delima.⁵⁷

Osim zabrane torture i drugog neljudskog postupanja, Konvencija je nametnula i nekoliko „pozitivnih obaveza” državama članicama:

- I. Svaka država članica će se starati da upoznavanje i informisanje o zabrani torture bude sastavni deo obrazovanja civilnog ili vojnog osoblja zaduženog za primenu zakona, medicinskog osoblja, vršilaca javnih funkcija i ostalih lica koja na bilo koji način mogu učestvovati u čuvanju, saslušanju ili ophođenju sa nekom uhapšenom, ili pritvorenom ili zatvorenom osobom; svaka država članica unosi spomenutu zabranu u utvrđena pravila ili uputstva u vezi s obavezama i dužnostima tih lica.⁵⁸

55 Ibid, član 14.

56 Službeni list SFRJ br. 9/91.

57 Član 4 Zakona o ratifikaciji konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, Službeni list SFRJ br. 9/91.

58 Ibid, član 10.

2. Svaka država članica se stara da nadležni organi neodložno izvrše nepristrasnu istragu svaki put kad postoje opravdani razlozi da se posumnja da je akt torture izvršen na nekoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom.⁵⁹
3. Svaka država članica obezbeđuje svakom licu koje tvrdi da je bilo povrgnuto torturi na nekoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom pravo da se žali nadležnim organima koji će neodložno i nepristrasno ispitati slučaj. Preduzeće se mere radi obezbeđenja zaštite lica koje se žalilo i lica kao svedoka od svakog lošeg postupanja ili bilo kakvog zastrašivanja zbog podnesene žalbe ili bilo kakve date izjave.⁶⁰
4. Svaka država članica, u svom pravnom sistemu, garantuje žrtvi nekog akta torture pravo dobijanja naknade i pravednog i odgovarajućeg obeštećenja, uključujući sredstva potrebna za njegovu što potpuniju rehabilitaciju. U slučaju smrti žrtve akta torture, imaoci prava te žrtve polažu pravo na obeštećenje. Ovim članom Konvencije ne isključuje se nikakvo pravo na obeštećenje koje bi imala žrtva ili bilo koje drugo lice u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.⁶¹
5. Svaka država članica se stara da izjava za koju se dokaže da je dobijena torturom ne može da bude navedena kao dokazni element u nekom postupku, osim protiv lica optuženog za torturu da bi se utvrdilo da je izjava data.⁶²

Kao i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Savezna Republika Jugoslavija je u svoj Ustav iz 1992. godine gotovo u celini inkorporirala odredbe Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka.

59 Ibid, član 12.

60 Ibid, član 13.

61 Ibid, član 14.

62 Ibid, član 15.

Međunarodna konvencija o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je 12. marta 1975. godine ratifikovala Međunarodnu konvenciju o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda.⁶³

Države članice ove konvencije su se saglasile da je aparthejd zločin protiv čovečnosti i da nehuman postupci koji proističu iz politike i prakse aparthejda i slične politike i prakse rasne segregacije i diskriminacije, prema definiciji iz člana II ove konvencije, predstavljaju zločin kojim se krše principi međunarodnog prava, naročito ciljevi i principi Povelje Ujedinjenih nacija, i predstavljaju ozbiljnu pretњу međunarodnom miru i bezbednosti, kao i da države članice ove konvencije proglašavaju zločincima one organizacije, ustanove i pojedince koji vrše zločin aparthejda.⁶⁴

24

Za potrebe konvencije, izraz „zločin aparthejda“ upotrebljen je da označi sledeće nehumane postupke počinjene u cilju uspostavljanja i održavanja dominacije grupe lica jedne rase nad grupom lica druge rase i njihovog sistematskog ugnjetavanja, između ostalog:

Član II:

Lišavanje jednog ili više pripadnika jedne ili više rasnih grupa prava na život i slobodu ličnosti:

- a) ubijanjem pripadnika jedne ili više rasnih grupa;
- b) nanošenjem teških telesnih ili mentalnih povreda pripadnicima jedne ili više rasnih grupa, gaženjem njihove slobode ili dostojanstva, ili podvrgavanjem istih mučenju ili okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju;

63 Službeni list SFRJ br. 14/75.

64 Član I Međunarodne konvencije o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda, Službeni list SFRJ br. 14/75.

c) proizvoljnim hapšenjem ili protivzakonitim pritvorom pripadnika jedne ili više rasnih grupa.

Države potpisnice su se takođe saglasile da će pojedinci, članovi organizacija i ustanova i predstavnici država, bez obzira na to da li žive na teritoriji države u kojoj vrše takva krivična dela ili u nekoj drugoj državi, snositi međunarodnu krivičnu odgovornost bez obzira na motive, uvek kada: (1) izvrše, učestvuju u izvršenju, direktno podstiču ili planiraju izvršenje krivičnih dela spomenutih u članu II ove konvencije; (2) direktno pomažu, podstiču ili sarađuju u vršenju zločina aparthejda.⁶⁵

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije

SFRJ je 1967. godine ratificovala i Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije.⁶⁶

25

Izraz „rasna diskriminacija” u ovoj konvenciji odnosi se na svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koji se zasniva na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom poreklu koji imaju za cilj ili za rezultat da naruše ili da kompromituju priznavanje, uživanje ili vršenje, pod jednakim uslovima, prava čoveka i osnovnih sloboda u političkoj, ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj oblasti ili u svakoj drugoj oblasti javnog života.⁶⁷

Države potpisnice su se obavezale da svim odgovarajućim sredstvima i bez odlaganja sprovode politiku koja teži da ukine svaki oblik rasne diskriminacije i da pomažu razumevanje između svih rasa, pa između ostalog i da ne počine nikakvo delo rasne diskriminacije ili da ne vrše rasnu diskriminaciju protiv lica, grupe lica ili ustanova; da postupaju tako da se sve javne vlasti i javne, nacionalne i lokalne ustanove pridržavaju ove obaveze; kao i da ne podstiču,

65 Ibid, član 3.

66 Službeni list SFRJ br. 6/67.

67 Član I, stav I Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Službeni list SFRJ br. 6/67.

brane ili podržavaju rasnu diskriminaciju koju sprovodi bilo kakvo lice ili organizacija.⁶⁸

Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije je naročitu pažnju posvetila rasnoj segregaciji i aparthejdju, a države potpisnice su se posebno obavezale da na teritorijama pod njihovom jurisdikcijom sprečavaju, zabranjuju i ukidaju svaku praksu ove prirode.⁶⁹

U konačnom, države članice su se obavezale da zabrane i da ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima i da garantuju pravo svakome na jednakošt pred zakonom bez razlike na rasu, boju ili nacionalno ili etničko poreklo, između ostalog i u pogledu uživanja prava na jednak postupak pred sudovima i svakim drugim sudskim organom; prava na bezbednost lica i zaštitu države od nasilja i zlostavljanja bilo od strane državnih službenika, bilo od svakog lica grupe ili ustanove; kao i političkih prava, a naročito prava učešća na izborima, prava glasa i kandidature – prema sistemu opšteg i jednakog prava glasa, prava učestvovanja u vladi kao i u upravljanju javnim poslovima, na svim nivoima, i prava pristupa, pod jednakim uslovima, javnim funkcijama.⁷⁰

26

Nacionalno pravo

Ustav Republike Srbije

Ustav RS je Srbiju definisao kao demokratsku državu svih građana koji u njoj žive, zasnovanu na slobodama i pravima čoveka i građanina, na vladavini prava i na socijalnoj pravdi.⁷¹ Ustav je jamčio i priznao lična, politička, nacionalna, ekonomska, socijalna, kulturna i druga prava čoveka i građanina.⁷²

Ustavom je garantovan niz prava, od kojih su, za potrebe ovog izveštaja, najrelevantnija: pravo na jednaku zaštitu pred državnim organima bez obzira

68 Ibid, član 2.

69 Ibid, član 3.

70 Ibid, član 5.

71 Član I Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. I, 28. septembar 1990. godine.

72 Ibid, član 3.

na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovest, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje ili koje lično svojstvo; pravo na život; pravo na slobodu; sloboda kretanja i nastanjivanja; ljudsko dostojanstvo i pravo na privatni život; pravo na pravno sredstvo; pravo na odbranu; i zabrana mučenja, ponižavajućeg kažnjavanja i postupanja.⁷³

Od posebnog značaja su odredbe koje se odnose na određivanje pritvora licu za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo, kao i dužinu njegovog trajanja. Prema Ustavu RS, lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo može, na osnovu odluke nadležnog suda, biti pritvoreno i zadržano u pritvoru, samo ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka ili bezbednosti ljudi. Trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće nužno vreme. Pritvor može trajati po odluci prvostepenog suda najduže tri meseca od dana pritvaranja, s tim što se ovaj rok može odlukom Vrhovnog suda produžiti još za tri meseca. Ukoliko optužnica ne bude podignuta u tom roku, okrivljeni se pušta na slobodu.⁷⁴

Ustav Savezne Republike Jugoslavije

Ustavom Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) iz 1992. godine predviđeno je da su međunarodni ugovori sastavni deo unutrašnjeg pravnog poretka, a SRJ se obavezala da ispunjava obaveze koje proizilaze iz međunarodnih ugovora u kojima je ona strana ugovornica.⁷⁵

73 Druga garantovana prava: pravo na jednaku zaštitu pred državnim organima bez obzira na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovest, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje ili koje lično svojstvo; pravo na život; pravo na slobodu; sloboda kretanja i nastanjivanja; ljudsko dostojanstvo i pravo na privatni život; nepovredivost tajnosti pisama i drugih sredstava opštenja; zaštita podataka o ličnosti; nepovredivost stana; pravo na pravno sredstvo; kažnjavanje samo na osnovu zakona; pravo na odbranu; pravo na naknadu štete zbog nezakonitog i nepravilnog rada državnog organa; zabrana mučenja, ponižavajućeg kažnjavanja i postupanja; zaštita porodice, zdravlja, životne sredine; dostupnost školovanja (za pripadnike drugih naroda na svom jeziku); pravo svojine, pravo na rad; sloboda veroispovesti; sloboda okupljanja, udruživanja, misli, savesti i javnog izražavanja mišljenja; sloboda štampe; zabrana lišenja državljanstva; javna kritika državnih i drugih organa, kao i sloboda javnog izražavanja nacionalne pripadnosti i kulture i sloboda upotrebe svog jezika i pisma.

74 Član 16 Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. I, 28. septembar 1990. godine

75 Član 16 Ustava Savezne Republike Jugoslavije, *Službeni list SRJ* br. I, 5. januar 1992. godine.

Poput Ustava Republike Srbije, i u Ustavu SRJ je poglavje II posvećeno slobodama, pravima i dužnostima građana i regulisano je na gotovo identičan način.⁷⁶

Značajno je napomenuti da su pojedinim odredbama Ustava SRJ neka od osnovnih ljudskih prava dosta preciznije uređena, za razliku od Ustava RS iz 1990. godine. Tako npr. kod ustavne garancije prava na slobodu, pored izričite definicije da niko ne sme biti lišen slobode osim u slučajevima i po postupku koji su utvrđeni saveznim zakonom, nametnuta je i obaveza državnim organima da svako ko je lišen slobode mora biti odmah na svom, ili jeziku koji razume, obavešten o razlozima lišenja slobode, te da ima pravo da zahteva od organa da o lišenju slobode obavesti njegove najbliže. Pored ove obaveze, državni organ je dužan da lice koje je lišeno slobode istovremeno upozna sa njegovim pravom da nije dužno ništa da izjavi, kao i da ima pravo da uzme branioca koga izabere. Svako nezakonito lišavanje slobode je kažnjivo.⁷⁷

28

Ustavnim odredbama je takođe bilo propisano da lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo može, na osnovu odluke nadležnog suda, biti pritvoreno i zadržano u pritvoru, samo ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka. Lici koje je pritvoreno mora se uručiti obrazloženo rešenje u času pritvaranja ili najduže u roku od 24 časa od pritvaranja, a protiv ovog rešenja to lice ima pravo žalbe o kojoj sud odlučuje u roku od 48 časova. Što se tiče trajanja pritvora, Ustav je odredio da ono mora biti svedeno na najkraće vreme i to tako da po odluci prvostepenog suda pritvor može trajati najduže tri meseca od dana pritvaranja, koji rok se može odlukom višeg suda produžiti još za tri meseca. Ako se do isteka tih rokova ne podigne optužnica, okrivljeni se pušta na slobodu.⁷⁸

Ustav SRJ je propisivao zabranu mučenja, ponižavajućeg kažnjavanja i postupanja, jamčeći istovremeno i poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u krivičnom i svakom drugom postupku, u slučaju lišenja, odnosno ograničenja

76 *Ibid*, članovi 19 – 68.

77 *Ibid*, član 23.

78 *Ibid*, član 24.

slobode, kao i za vreme izdržavanja kazne. Zabranjeno je i kažnjivo svakog nasilje nad licem koje je lišeno slobode, odnosno kojem je sloboda ograničena, kao i svako iznuđivanje priznanja i izjava.⁷⁹

Zakon o krivičnom postupku

Odredbama Zakona o krivičnom postupku (ZKP)⁸⁰ su detaljnije razrađena prava koja su garantovali Ustavi RS i SRJ i međunarodni ugovori koje je SRJ ratifikovala, kao i precizno definisana prava, obaveze i odgovornosti sudova, tužilaca i okrivljenih u krivičnom postupku.

Već u glavi I prvog dela ZKP definisana su osnovna načela krivičnog postupka, od kojih je naročito važno izdvojiti prepostavku nevinosti (član 3), pravo neukog lica da bude poučeno o njegovim pravima (član 4), pravo na upotrebu svog jezika i pisma (član 7), zabranu nasilja i iznuđivanja priznanja i iskaza u krivičnom postupku (član 10), pravo na odbranu okrivljenog (član 11), pravo na naknadu štete usled neopravdane osude ili neosnovanog lišenja slobode (član 12), istražno načelo i načelo materijalne istine (član 15).

A. Prepostavka nevinosti

ZKP jasno definiše pravilo da je procesno-pravni položaj okrivljenog takav da teret dokazivanja o izvršenju krivičnog dela leži na suprotnoj strani, bez obzira da li je reč o privatnom ili javnom tužiocu. U zavisnosti od dela koje se okrivljenom stavlja na teret, tužilac je u obavezi da van svake razumne sumnje dokaže da je to lice učinilo konkretno krivično delo. Posledično, ni jedan stav suda o izvršenju krivičnog dela okrivljenog ne može biti zasnovan na prepostavkama ili indicijama.

79 Ibid, član 25.

80 Službeni list SFRJ br. 4/77, 14/85, 26/86, 74/87, 57/89, 3/90, Službeni list SRJ br. 27/92, 24/94, 21/99, 44/99), 71/2000, 13/2001.

B. Pravo na odbranu

Okrivljenom tokom celog postupka stoji na raspolaganju mogućnost da ima branioca, s tim što je u određenim situacijama i u različitim fazama postupka, profesionalna odbrana obavezna: (I) ako je okrivljeni nem, gluv ili nesposoban da se sâm uspešno brani ili ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje se može izreći smrtna kazna; (II) posle podignute optužnice zbog krivičnog dela za koje se po zakonu može izreći deset godina zatvora ili teža kazna i (III) ako se okrivljenom sudi u odsustvu. Okrivljenom stoji na raspolaganju mogućnost da sâm izabere advokata ili da mu branilac bude postavljen po službenoj dužnosti od strane predsednika suda (takođe advokat, a ako u sedištu suda nema advokata, za branioca se može postaviti i drugo lice koje je diplomirani pravnik i sposobno je da okrivljenom pruži pomoć u odbrani).⁸¹

- 30** U slučaju da se okrivljeni nalazi u pritvoru, a ispitani je, branilac se s njim može dopisivati i razgovarati uz pravo istražnog sudije da naredi da se pisma koja okrivljeni upućuje braniocu ili branilac okrivljenom predaju tek pošto ih on prethodno pregleda, ili da okrivljeni samo u njegovom prisustvu ili u prisustvu određenog službenog lica može razgovarati sa braniocem. Po završetku istrage, odnosno podizanja optužnice bez sproveđenja istrage, okrivljenom se ne može zabraniti da se slobodno i bez nadzora dopisuje i razgovara sa svojim braniocem.⁸²

Braniocu okrivljenog je dato pravo da prisustvuje ispitivanju okrivljenog, uviđaju i saslušaju veštaka, pretresu strana, a istražni sudija je bio dužan da na pogodan način obavesti i branioca okrivljenog o vremenu i mestu izvršenja istražnih radnji kojima oni mogu prisustovati, osim kad postoji opasnost od odlaganja.⁸³

81 Član 70 Zakona o krivičnom postupku.

82 *Ibid*, član 74.

83 *Ibid*, član 168.

C. Zabrana nasilja, iznuđivanja priznanja i iskaza

Već prilikom prvog ispitivanja okrivljenog, organ koji vodi postupak je u obavezi da saopšti okrivljenom zašto se okrivljuje i osnovi sumnje koji stoje protiv njega, kao i da nije dužan da iznese svoju odbranu niti da odgovara na postavljena pitanja.⁸⁴ ZKP izričito navodi da se prema okrivljenom ne smeju upotrebiti sila, pretnja ili druga slična sredstva da bi se došlo do njegove izjave ili priznanja,⁸⁵ jer se u suprotnom sudska odluka ne može zasnivati na takvom iskazu okrivljenog.⁸⁶ U slučaju da je došlo do upotrebe sile, odnosno iznuđivanja priznanja, obaveza je suda da donese rešenje o izdvajaju zapisnika o ovim iskazima.⁸⁷

Ukoliko okrivljeni kasnije opozove svoje priznanje, pozvaće se da iznese razloge zašto je dao različite iskaze, odnosno zašto je opozvao priznanje,⁸⁸ no bez obzira na priznanje okrivljenog, organ koji vodi postupak dužan je da i pored priznanja okrivljenog prikuplja i druge dokaze, osim ako je priznanje jasno i potpuno i ako je potkrepljeno i drugim dokazima, u kom slučaju će se dalje prikupljanje dokaza preduzimati samo na predlog tužioca.⁸⁹

D. Određivanje pritvora i postupak sa pritvorenicima

Zakon o krivičnom postupku je propisivao da se pritvor uvek određuje protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo za koje je u zakonu propisana smrtna kazna, dok se u slučajevima za koje zakon propisuje mogućnost izricanja blaže kazne (član 42, tačka I Krivičnog zakona SFRJ), pritvor ne mora odrediti.⁹⁰

⁸⁴ *Ibid*, član 218, stav 2.

⁸⁵ *Ibid*, član 218, stav 8.

⁸⁶ *Ibid*, član 218, stav 10.

⁸⁷ *Ibid*, član 83, stav 1.

⁸⁸ *Ibid*, član 219, stav 2.

⁸⁹ *Ibid*, član 223.

⁹⁰ *Ibid*, član 191.

Pritvor se određuje rešenjem istražnog sudije nadležnog suda koje se predaje licu na koje se odnosi u času lišenja slobode, a najdocije u roku od 24 sata od časa lišenja slobode.⁹¹ Istražni sudija je u obavezi da licu lišenom slobode odmah saopšti da može uzeti branioca koji može prisustvovati njegovom ispitivanju, i ako je potrebno – pomoći mu da nađe branioca. Ako u roku od 24 sata od časa ovog saopštenja lice lišeno slobode ne obezbedi prisustvo branioca, istražni sudija je dužan da to lice odmah ispita, a ako lice lišeno slobode izjavi da neće da uzme branioca, istražni sudija je dužan da ga ispita u roku od 24 sata. U slučaju obavezne odbrane, licu lišenom slobode se postavlja branilac po službenoj dužnosti ako ono ne uzme branioca u roku od 24 sata od momenta kada je o ovom pravu poučeno ili izjavi da neće uzeti branioca.⁹²

Na osnovu rešenja istražnog sudije, okrivljeni se u pritvoru mogao zadržati najviše mesec dana od dana lišenja slobode. Po isteku ovog roka, pritvor se mogao produžiti najviše za dva meseca po odluci krivičnog veća, a ako se postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko pet godina ili teža kazna, rešenjem Vrhovnog suda može se produžiti pritvor najviše za još tri meseca. U slučaju da se ne podigne optužnica po isteku ovih rokova, sud je u obavezi da okrivljenog pusti na slobodu.⁹³

32

Nakon predaje optužnice sudu pa do završetka glavnog pretresa, pritvor se može odrediti ili ukinuti samo rešenjem veća, s tim što je veće dužno da po isteku dva meseca od pravnosnažnosti poslednjeg rešenja o pritvoru, i bez predloga stranaka, ispita da li još postoje razlozi za pritvor i da doneše rešenje o produženju ili ukidanju pritvora.⁹⁴

Odredbama članova 201–205 ZKP regulisan je postupak sa pritvorenicima koji izričito zabranjuje vređanje ličnosti i dostojanstva okrivljenog. Ograničenja koja su se prema okrivljenom mogla primenjivati svedena su na ona koja su potrebna da se spreči bekstvo i dogovor koji bi mogao biti štetan

91 *Ibid*, član 192.

92 *Ibid*, član 193.

93 *Ibid*, član 197.

94 *Ibid*, član 199.

za uspešno vođenje postupka. Zakon je pritvorenicima garantovao pravo na osmočasovni neprekidni odmor u vremenu od 24 sata, kao i kretanje na slobodnom vazduhu najmanje dva časa dnevno ako zatvor raspolaže podesnim ograćenim prostorom. Nadzor nad pritvorenicima je prema ZKP vršio predsednik suda koji je na to ovlašćen i bio je u obavezi (on ili sudija koga odredi) najmanje jedanput nedeljno da obiđe pritvorenike i da se, ako nađe za potrebno i bez prisustva nadzornika i stražara, obavesti kako se pritvorenici hrane, kako se snabdevaju drugim potrebama i kako se sa njima postupa. Predsednik, odnosno sudija koga on odredi, dužan je da preduzme potrebne mere da se otklone nepravilnosti uočene prilikom obilaska zatvora. Predsednik suda i istražni sudija takođe mogu u svako doba da obilaze sve pritvorenike, da s njima razgovaraju i da od njih primaju pritužbe.

E. Istražno načelo i načelo materijalne istine

33

Zakon o krivičnom postupku je nalagao organu koji vodi postupak da i pored priznanja okrivljenog prikuplja i druge dokaze, osim ako je priznanje jasno, potpuno i potkrepljeno drugim dokazima, u kom slučaju se dalje prikupljanje dokaza preduzima samo na predlog tužioca.⁹⁵

Osim navedenog, nametnuta je i dužnost predsedniku veća koji vodi glavni pretres da se stara za svestrano pretresanje predmeta, pronalaženje istine i otklanjanje svega što odugovlači postupak, a ne služi razjašnjenju stvari.⁹⁶

Veće je moglo odlučiti da se izvedu i dokazi koji nisu predloženi ili od kojih je predlagač odustao,⁹⁷ dok priznanje optuženog na glavnom pretresu, ma kako bilo potpuno, ne oslobađa sud od dužnosti da izvodi i druge dokaze.⁹⁸ ZKP je nalagao i da se pismena koja imaju značaj dokaza po mogućnosti podnose u izvorniku.⁹⁹

95 Ibid, član 223.

96 Ibid, član 292, stav 2.

97 Ibid, član 322.

98 Ibid, član 323.

99 Ibid, član 332.

Shodno iznetom, očigledno je da je tada važeći ZKP propisivao obavezu sudu da preduzima sve moguće radnje u postupku i izvodi dokaze po svom nahođenju, kako bi nesporno razjasnio svaku tvrdnju stranaka koju su one iznele tokom postupka i tek po potpunom razjašnjenju činjeničnog stanja donese presudu kojom neko lice eventualno oglašava krivim za izvršenje krivičnog dela.

F. Pravo na obrazloženu presudu

Prema odredbama ZKP, sud je bio u obavezi da objavljenu presudu pismeno izradi u roku od osam dana po objavlјivanju, a u složenijim stvarima izuzetno u roku od petnaest dana. Ako presuda ne bi bila izrađena u tim rokovima, predsednik veća je bio dužan da obavesti predsednika suda zbog čega to nije učinjeno, a predsednik suda je po potrebi mogao da preduzme mere da se presuda što pre izradi.¹⁰⁰

34

Prilikom izrade presude, sud je bio u obavezi da u obrazloženju iznese razloge za svaku tačku presude, zatim da određeno i potpuno iznese koje činjenice i iz kojih razloga je uzeo kao dokazane ili nedokazane, dajući pri tome naročito ocenu verodostojnosti protivrečnih dokaza, iz kojih razloga nije uvažio pojedine predloge stranaka, iz kojih razloga je odlučio da se ne sasluša neposredno svedok ili veštak čiji je iskaz, odnosno pismeni nalaz i mišljenje pročitan bez saglasnosti stranaka, kojim razlozima se rukovodio pri rešavanju pravnih pitanja, a naročito pri utvrđivanju da li postoji krivično delo i krivična odgovornost optuženog i pri primenjivanju određenih odredaba krivičnog zakona na optuženog i njegovo delo. U slučaju da optuženog osudi na kaznu, sud je bio u obavezi da u obrazloženju navede koje je okolnosti uzeo u obzir pri odmeravanju kazne, a posebno da obrazloži kojim se razlozima rukovodio kad je našao da postoji osobito težak slučaj ili da treba izreći strožu kaznu od propisane, ili kad je našao da kaznu treba ublažiti ili optuženog oslobođiti od kazne ili izreći uslovnu osudu ili da treba izreći meru bezbednosti ili oduzimanje imovinske koristi.¹⁰¹

100 Ibid, član 356.

101 Ibid, član 357.

Uredba o primenjivanju Zakona o krivičnom postupku za vreme ratnog stanja

Savezna vlada Savezne Republike Jugoslavije je, pozivajući se na član 99, tačka 11 Ustava SRJ, 4. aprila 1999. godine donela Uredbu o primenjivanju Zakona o krivičnom postupku za vreme ratnog stanja.¹⁰² Ovom Uredbom derogirane su pojedine odredbe ZKP, data su široka ovlašćenja organima unutrašnjih poslova, skraćeno je vreme od uručenja optužnice do glavnog pretresa, a skraćeni su rok za podnošenje prigovora protiv optužnice i rok za izjavljivanje žalbe.

Uredbom je bilo propisano da za krivična dela za koja je, kao glavna kazna, zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina u prvostepenom postupku sudi sudija pojedinac.¹⁰³

Organu unutrašnjih poslova pružena je mogućnost da u hitnim slučajevima sprovodi istražne radnje i bez odluke javnog, odnosno državnog tužioca, s tim što su istražni sudija i organ unutrašnjih poslova dužni da o vođenju istrage i preduzimanju istražnih radnji, odmah obaveste javnog, odnosno državnog tužioca.¹⁰⁴

Uredba je omogućila organima otkrivanja i gonjenja da mogu izvršiti pretresanje stana, drugih prostorija i lica bez pismenog sudskog naloga i bez saglasnosti tog lica, ukoliko postoji osnovana sumnja da je neko lice počinilo krivično delo protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Savezne Republike Jugoslavije, protiv čovečnosti i međunarodnog prava i protiv Vojske Jugoslavije, ili neko drugo krivično delo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina.¹⁰⁵

Organi koji vode istragu ili preduzimaju pojedine istražne radnje su bili ovlašćeni da odrede pritvor osumnjičenom licu do trideset dana. Ovaj pritvor je Veće

35

¹⁰² *Službeni list SRJ* br. 21/99.

¹⁰³ Član 5 Uredbe o primenjivanju ZKP za vreme ratnog stanja, *Službeni list SRJ* br. 21/99.

¹⁰⁴ *Ibid*, član 6.

¹⁰⁵ *Ibid*, član 7.

prvostepenog suda moglo produžiti još do tri meseca, dok je o produženju pritvora još do pet meseci odlučivalo veće neposredno višeg suda.¹⁰⁶

Uredbom je sudiji pojedincu dato pravo da ne uradi pisani otpravak presude, osim ukoliko stranka izričito ne zahteva da joj se taj prepis dostavi.¹⁰⁷ Rok za izjavljivanje žalbe protiv presude skraćen je na tri dana.¹⁰⁸

Krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ

Ova grupa krivičnih dela sadržana je u glavi XV Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije (KZJ), u članovima 114–140.

I pored činjenice da je reč o raznovrsnim krivičnim delima koja se među sobom značajno razlikuju, postoji nekoliko zajedničkih obeležja zbog kojih je bilo moguće svrstati ih u istu grupu.

Najpre, u svim ovim delima je objekt zaštite ustavno uređenje i bezbednost SRJ. U tom smislu, zaštita se pruža obliku državnog uređenja, principu podele vlasti, slobodama i pravima građana, nezavisnosti pravosuđa, bezbednosti zemlje, odnosno svemu onome što bi trebalo da karakteriše jednu demokratski uređenu državu.

Sva krivična dela iz ove grupe mogu se izvršiti jedino sa umišljajem. Stepen umišljaja koji se zahteva kod svakog pojedinačnog dela može biti različit, ali ukoliko umišljaj kao element krivičnog dela izostane, okrivljeni ne bi mogao biti osuđen ni za jedno delo iz ove grupe.

Zakonodavac je posebno imao u vidu i stepen društvene opasnosti koju izvršenje ovakvih dela izaziva. Stoga je predviđeno i visoke kazne koje se mogu izreći učiniocima ovih krivičnih dela, uključujući i kaznu zatvora od dvadeset godina.

106 *Ibid*, član 8.

107 *Ibid*, član 14.

108 *Ibid*, član 15.

A.Terorizam

Krivično delo terorizam je bilo predviđeno članom 125 KZJ, kojim je propisano:

Ko u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti SRJ izazove eksploziju ili požar ili preduzme drugu opšteopasnu radnju ili akt nasilja kojim je stvoreno osećanje nesigurnosti kod građana, kazniće se zatvorom najmanje tri godine.¹⁰⁹

Radnja izvršenja ovog dela je preduzimanje neke opšteopasne radnje ili akta nasilja, gde zakon kao primere navodi izazivanje eksplozije ili požara, ne isključujući i neke druge opasne radnje. Dok se pod opšteopasnim radnjama smatraju sve one radnje kojima se stvara opasnost za ljudе i imovinu, preduzimanje nasilja podrazumeva primenu sile ili pretnje prema ljudima ili imovini. Posledica ovog dela je stvaranje osećanja lične nesigurnosti kod građana (ugroženost života, zdravlja, imovine ili sloboda).¹¹⁰

Za postojanje ovog dela potrebna je i posebna namera izvršenja, što podrazumeva da umisljaj kao element krivičnog dela terorizma mora biti znatno izraženiji u odnosu na neka druga krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ.

Krivični zakon SRJ propisao je i kvalifikovane oblike krivičnog dela terorizma¹¹¹ u slučajevima (I) kad je preduzimanje nekog terorističkog akta imalo za posledicu smrt jednog ili više lica, ili je izazvalo opasnost za život ljudi, ili je praćeno teškim nasiljem ili velikim razaranjima, ili je dovelo do ugrožavanja bezbednosti, ekonomske ili vojne snage zemlje; (II) kad se delo

¹⁰⁹ Član 125 Krivičnog zakona SRJ, *Službeni list SFRJ* br. 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90- 1217, 45/90-1340, 54/90-1773 i *Službeni list SRJ* br. 35/92-651, 37/93-816, 24/94-273.

¹¹⁰ Dr Ljubiša Lazarević, „Krivično pravo – posebni deo“ /1995/ Savremena administracija, Beograd, str. 29-30.

¹¹¹ Član 139 Krivičnog zakona SRJ, *Službeni list SFRJ* br. 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90- 1217, 45/90-1340, 54/90-1773 i *Službeni list SRJ* br. 35/92-651, 37/93-816, 24/94-273.

vrši za vreme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ratne opasnosti; (III) kad je pri izvršenju dela učinilac sa umišljajem lišio života jedno ili više lica. Za kvalifikovane oblike ovog krivičnog dela bila je zaprećena kazna od najmanje deset godina.

B. Udruživanje radi neprijateljske delatnosti

Krivično delo udruživanje radi neprijateljske delatnosti bilo je propisano članom 136 KZJ i glasilo je:

Ko stvara zaveru, bandu, grupu ili drugo udruženje lica radi vršenja krivičnih dela iz člana 114 do 119 st. 2, člana 120 do 123, člana 125 do 127 i člana 132 ovog zakona [napad na ustavno uređenje, priznavanje kapitulacije i okupacije, ugrožavanje teritorijalne celine, ugrožavanje nezavisnosti, sprečavanje borbe protiv neprijatelja, služba u neprijateljskoj vojsci, pomaganje neprijatelja, podrivanje vojne i odbrambene moći, ubistvo predstavnika najviših državnih organa, nasilje prema predstavniku najvišeg državnog organa, terorizam, diverzija, sabotaža, upućivanje i prebacivanje na teritoriju SRJ oružanih grupa, oružja i municije], kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

38

Ko postane pripadnik nekog udruženja iz stava I ovog člana, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

Iz same sadržine citiranog člana uočljivo je da ovo krivično delo ima dva pojavna oblika – stvaranje zločinačkog udruženja i postajanje članom zločinačkog udruženja. Izvršenje ovog krivičnog dela, bez obzira na oblik u kojem se pojavljuje, moguće je samo sa umišljajem – da je učinilac svestan da stvara zločinačko udruženje, odnosno da postaje pripadnik takvog udruženja, kao i krivičnih dela za čije vršenje se udruženje stvara.¹¹²

Ovo krivično delo ima i svoj kvalifikovan oblik sadržan u članu 139 KZJ ukoliko je izvršeno za vreme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ratne opasnosti.

¹¹² Dr Ljubiša Lazarević, „Krivično pravo – posebni deo“ /1995/ Savremena administracija, Beograd, str. 38-41.

Povrede prava

Sudske postupke vođene protiv kosovskih Albanaca karakteriše uniformnost povreda prava okrivljenih i skoro istovetno postupanje svih tužilaca i sudija tokom postupka. Gotovo ni u jednoj fazi postupka okrivljeni nisu imali mogućnost da koriste svoja ustavna i zakonska prava, a pravosudni organi Srbije su takav položaj okrivljenih još više otežali načinom vođenja suđenja i diskutabilnom ocenom dokaza.

Optužnice koje su podizali javni tužioci su primarno bile zasnovane na priznanjima okrivljenih datim u policiji ili pred istražnim sudijama, koje su oni povlačili već na glavnem pretresu uz tvrdnju da su bili izloženi batinanju i torturi od strane policije i da su im priznanja bila iznuđena. Pored optužnica koje su bile zasnovane samo na priznanjima okrivljenih bez ijednog dodatnog dokaza, tužioci su optužnice podizali i na osnovu iskaza svedoka čiji kredibilitet je bio doveden u pitanje u velikom broju postupaka (videti npr. predmet Okružnog suda u Požarevcu K-88/99 – Gaši Šukrija i dr).

Najveći broj optužnica je bio praćen „testom parafinske rukavice“, za koji su i sami veštaci tvrdili da se ne može uzeti kao pouzdan dokaz da je osumnjičeni pucao iz vatrengog oružja. Preciznije, „test parafinske rukavice“ podrazumeva skidanje tragova specijalnim lepljivim folijama sa ruku, ramena i vrata osobe, kako bi se utvrdilo prisustvo nitrata koje su komponente svih vrsta baruta. Tragovi nitrata ukazuju na poreklo čestica koje najverovatnije potiču od baruta, ali se ovo poreklo ne može sa sigurnošću utvrditi, jer do kontaminacije može doći i drugim putem (prisustvo čestica u prirodi, dimu, smeću, nagorelim predmetima i sl). Test parafinske rukavice je napušten kao dokazno sredstvo polovinom 20. veka, kada je utvrđeno da ne predstavlja pouzdanu indikaciju.¹¹³

Sa druge strane, ni sudije se u postupcima nisu trudile da ove nedostatke isprave. Štaviše, okolnost da su okrivljeni tvrdili da im je torturom iznuđeno

113 Videti Cowan, Mary E. and Patricia L. Purdon. "A study of the paraffin test", (Journal of Forensic Sciences), (Tom 12, br. 1), (1967), str. 30.

priznanje nije predstavljala nešto na šta bi se obazirali tokom postupka, ili bar pokušali da razjasne utemeljenost tvrdnji okrivljenih. Ignorisanje ovih navoda okrivljenih išlo je toliko daleko da se čak ni medicinska dokumentacija koja je potvrđivala postojanje povreda na telu nije uzimala u obzir, ili se cenila na način da su povrede nastale znatno ranije (pre pritvaranja osumnjičenih).

Domaće sudije su izricale zatvorske kazne čak i samo na osnovu iskaza okrivljenih datih u policiji ili pred istražnim sudijom, a koji su pred njima opovrgnuti. Kazne zatvora izricane su okrivljenima i na osnovu navoda u optužnici da su pucali na pripadnike vojske ili policije, iako oružje iz kojeg je pucano nikada nije pronađeno (neke od ovakvih presuda je Vrhovni sud Srbije po žalbi ukidao upravo iz tih razloga). **Pojedinima je izricana zatvorska kazna uz tvrdnju da su izvršili krivično delo, iako je postojalo rešenje o određivanju pritvora koje dokazuje da su u trenutku izvršenja krivičnog dela već bili pritvoreni** (videti npr. predmet Okružnog suda u Požarevcu K-12/2000 – *Isma Fadil i dr.*).

40

Sve ove presude karakterisao je izostanak obrazloženja, a takođe i odsustva ocene dokaza koji su izvedeni tokom postupka, ocene činjenica koje su na osnovu takvih dokaza utvrđene, ocene verodostojnosti protivrečnih dokaza, kao i razloga zbog kojih je sud smatrao da takvi dokazi potkrepljuju navode iz optužnice. O elementima krivičnog dela, krivičnoj odgovornosti okrivljenih, nameri izvršenja dela, gotovo da ni u jednoj presudi nema ni reči. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti se uniformno navode, bez daljeg obrazlaganja zbog čega su one tako primenjene na svakog okrivljenog pojedinačno. Na taj način se stiče utisak da sud i ne pravi razliku između okrivljenih.

Najveći broj sudskega postupaka pratilo je i uskraćivanje prava okrivljenima na upotrebu svog jezika tokom suđenja. Veliki broj njih je tokom postupka i u žalbama isticao da su se postupci protiv njih vodili na srpskom jeziku i da nisu razumeli, odnosno da nisu dovoljno dobro razumeli šta im se stavlja na teret. Preko ovih navoda okrivljenih na koje su njihovi advokati ukazivali se

prelazilo uz obrazloženje da su se okriviljeni saglasili da se postupak vodi na srpskom jeziku i da ga u potpunosti razumeju.

Na kraju, upečatljivo je da su **sudije po pravilu izricale kazne zatvora na onaj vremenski period koliko je okriviljeni već proveo u pritvoru**. Na taj način su okriviljenima slali poruku da je bolje da ne ulažu žalbu jer im se pritvor produžava do pravnosnažnosti presude, kao i da ne mogu tužiti Republiku Srbiju za naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode jer je, neizjavljivanjem žalbe, presuda postajala pravnosnažna.

Iz svega navedenog može se zaključiti da je reč o sistemskoj povredi prava okriviljenih na fer i pravično suđenje. Zakoni o amnestiji koje je usvojila Savezna skupština Jugoslavije tokom 2001. i 2002. godine nisu ni blizu ispravili nepravdu koju su pravosudni organi Republike Srbije naneli okriviljenima u sudskim postupcima.

Pojedinačni predmeti

I. Okružni sud u Požarevcu

FHP u svojoj arhivi raspolaže sa 12 optužnica, od kojih je sedam podnело Okružno javno tužilaštvo u Prizrenu, a preostalih pet optužnica Okružno javno tužilaštvo u Požarevcu. Od sedam optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu, tri optužnice podneo je javni tužilac Dobrivoje Perić, a preostale četiri podneo je zamenik javnog tužioca Jovan Krstić. Ispred okružnog javnog tužilaštva u Požarevcu, optužnice su podnosile zamenice javnog tužioca Slavica Mitrašinović i Dragana Jovanović Gagović.

Pored optužnica, FHP raspolaže i sa 11 prvostepenih presuda Okružnog suda u Požarevcu. U ovim postupcima postupale su sudije Dušan Spasić, Nikola Vazura, Nada Hadži-Perić, Jovica Mitrović, Milica Milosavljević, Zorica Nikolić i Dragan Vučićević, u veću sa sudijama porotnicima. Takođe, FHP poseduje i

dve presude Okružnog suda u Prizrenu u kojima su postupale sudije Pavle Vukašinović i Rade Mičunović sa sudijama porotnicima.

Što se tiče drugostepenih presuda, FHP raspolaže samo jednim rešenjem Vrhovnog suda Srbije u kojem su postupale sudije Ljubomir Vučković, Novica Peković, Dragomir Milojević, Nikola Milošević i Natalija Janković.

FHP je Višem суду у Požarevcu uputio zahtev за dostavljanje informacija o broju predmeta koje poseduju u svojoj arhivi vođenim po članovima 125 (terorizam) i 136 (udruživanje radi neprijateljske delatnosti) tada važećeg KZJ, kao i za dostavljanje kopija spisa u tim postupcima. U svom odgovoru od 18. avgusta 2016. godine, Viši sud u Požarevcu je naveo da ne poseduje spise krivičnih predmeta jer su u poplavama koje su Srbiju pogodile 2014. godine u toj meri oštećeni da su postali neupotrebljivi, te da su po dobijanju saglasnosti nadležnih organa uništeni zbog opasnosti od zaraze. Proverom kroz upisnik, Viši sud u Požarevcu je dostavio podatke da su, pored predmeta koji su taksativno pobrojani u zahtevu za dostavljanje informacija, u tom суду vođeni postupci u još 19 predmeta po tim članovima i da poseduju samo jedan predmet koji je naknadno dostavljen FHP-u.

42

K-81/1999 – Hazir Zeneljaj i dr.

Takav je npr. slučaj sa optužnicom Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu Kt-141/98 koja je inicijalno obuhvatila 18 lica, od kojih je prvih 11 okrivljenih optuženo za terorizam jer su na području opštine Suva Reka, u selima Savrovo i Budakovo, 27. septembra 1998. godine ispalili veći broj projektila na pripadnike MUP-a, kojom prilikom je jedan policajac zadobio ustrelnu ranu u predelu desne noge sa prelomom kosti, dok su preostalih sedam lica optuženi za izvršenje krivičnog dela terorizam u saizvršilaštvu jer su, po nalogu vođa terorističke bande, davali stražu u selu Savrovo sa zadatkom da obaveštavaju vođe bande o kretanjima MUP-a, učestvovali u kopanju rovova i izgradnji prepreka.¹¹⁴

¹¹⁴ Optužnica Kt-141/1998 od 7. decembra 1998. godine.

Zamenik okružnog javnog tužioca Jovan Krstić je u optužnici naveo da su svi okrivljeni negirali da su bili pripadnici OVK, da su se priključili članovima bande, da su imali dodir sa vatrenim oružjem, pa čak i da su tvrdili da se nisu slagali sa ciljevima i metodama Oslobođilačke vojske Kosova. Osim saslušanja optuženih, urađen je i „test parafinske rukavice”, koji je potvrđio da su na rukama i odeći optuženih pronađeni tragovi nitrata i nitrita, što potvrđuje kontakt sa oružjem.

**Jovan Krstić je trenutno sekretar
Odeljenja za međunarodnu saradnju
i pravnu pomoć u Republičkom
javnom tužilaštvu**

Sudsko veće kojim je predsedavao sudija Dušan Spasić sa Nikolom Vazurom kao članom veća i sudijama porotnicima, osудilo je trinaest okrivljenih na po jednu godinu i četiri meseca zatvora za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti u saizvršilaštvu, dok je trojicu okrivljenih oslobodilo usled nedostatka dokaza.¹¹⁵

43

Optuženi su se na glavnom pretresu branili gotovo identično kao i u prethodnom postupku, tvrdeći da nikada nisu bili pripadnici nikakve terorističke bande, nisu učestvovali u bilo kakvim aktivnostima kopanja rovova ili davanja straže. Pojedini optuženi su istakli da jesu pristupili OVK, ali da nikada nisu učestvovali ni u kakvim aktivnostima, nosili oružje ili pucali na bilo koga. Neki od optuženih su bili izričiti u stavu da su bili prinuđeni da priznaju sve što im se stavljalno na teret jer su u prostorijama SUP-a bili tučeni, kao i da im je prečeno ukoliko ne priznaju izvršenje dela pred istražnim sudijom.

„Test parafinske rukavice“ koji je urađen okrivljenima je pokazao da na rukama i odeći ima tragova nitrata i nitrita i da ti tragovi mogu poticati i od čestica baruta i korišćenja oružja, čime nije isključeno da uzrok nađenih čestica može biti nešto drugo. Ovde je značajno istaći da su okrivljeni i sami

¹¹⁵ Presuda K-81/1999 od 28. januara 2000. godine.

navodili da se bave uglavnom poljoprivredom, kao i drugim delatnostima zbog kojih je realno očekivano prisustvo nitratnih ili nitritnih čestica na telu.¹¹⁶

Prvostepeno veće, osim navedenog, **nije izvelo ni jedan drugi dokaz**, niti je otklanjalo eventualne protivrečnosti u iskazima okrivljenih datim u prethodnom postupku i na glavnoj raspravi. Iz presude se ne vidi da je sudska veće preduzelo bilo šta da ispita navode jednog od optuženih o iznuđivanju iskaza, ili da je naložilo utvrđivanje činjenica o eventualnoj torturi kojoj je bio izložen u policiji. Iskazi optuženih nisu prihvaćeni, uz navod da su usmereni na izbegavanje krivične odgovornosti, iako nema obrazloženja za takav zaključak suda, niti utemeljenja u dokazima. „**Test parafinske rukavice“ je sudska veće prihvatile kao nesporan dokaz** da čestice nitrata i nitrita potiču od upotrebe oružja, iako sudska veštak nikada nije rekao da je upravo upotreba oružja uzrok njihove pojave.

44

Osim navedenog, **prvostepena presuda ne sadrži ni jednu reč o umišljaju optuženih prilikom izvršenja krivičnog dela**, niti razloge o postojanju namere ugrožavanja ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ sa pozicija albanskog separatizma. **Sudska veće ne obrazlaže saizvršilaštvo u izvršenju krivičnog dela za koje je osudilo optužene**. Štaviše, presuda ne sadrži obrazloženje u pogledu individualne odgovornosti svakog od okrivljenih kao saizvršilaca krivičnog dela u granicama svog umišljaja. U prilog ovome ide i činjenica da je sud u obavezi da kod saizvršilaštva nesporno razjasni da su se okrivljeni ne samo međusobno poznavali, već i da su zajedno hteli i planirali izvršenje konkretnog krivičnog dela. U presudi sudske veće K-81/99 koja je predmet ove analize nema ničega od navedenog, pa čak ni indicija da su se svi tuženi znali među sobom.

Jedino što je očigledno u ovom sudsakom postupku jeste činjenica da je

116 Nitratne čestice su prisutne kod ljudi koji se bave poljoprivredom i koji dolaze u kontakt sa veštačkim đubrivicima koje se koristi u poljoprivrednim radovima. S obzirom da su njihovi tragovi jednakо prisutni na rukama, nije moguće sa sigurnošću utvrditi da li potiču od baruta, veštačkog đubriva, ili nekog trećeg izvora.

prvostepena presuda doneta 28.januara 2000.godine,a da su se **svi okrivljeni nalazili u pritvoru od 27. septembra 1998. godine, odnosno jednu godinu i četiri meseca, na koliko su i osuđeni.** Ovakvom osuđujućom presudom opravdava se pritvor koji je trajao 16 meseci i istovremeno onemogućavaju lica neosnovano lišena slobode da dobiju adekvatno obeštećenje po tom osnovu.

K-78/1999 – Nezir Loshii i dr.

Identičan scenario kao u prethodnom predmetu K-81/99 ponovio se u predmetu K-78/99, po optužnici Kt-147/98 Jovana Krstića,¹¹⁷ zamenika okružnog javnog tužioca u Prizrenu, gde je presudom Okružnog suda u Požarevcu od 11. februara 2000. godine devet optuženih osuđeno na kazne zatvora od po jedne godine i četiri meseca za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti.¹¹⁸ Sudskim većem je takođe predsedavao sudija Dušan Spasić sa Nikolom Vazurom kao članom veća i sudijama porotnicima. **Istog dana kada je doneta prvostepena presuda, doneto je i rešenje o ukidanju pritvora osuđenima** u kojem su se nalazili od 28. septembra 1998.godine.

45

K-88/1999 – Šukrija Gashi

U predmetu Okružnog suda u Požarevcu K-88/99 optuženi Gaši Šukrija je oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela terorizam i osuđen na osam godina zatvora, jer je od juna do septembra 1998. godine na području opštine Suva Reka (sela Donja Krušica, Movljane i Budakovo) kao pripadnik OVK zadužio automatsku pušku i pištolj i davao stražu, da bi 4. jula 1998. godine zajedno sa još dva pripadnika OVK presreo trojicu oštećenih, oduzeo im oružje i vozilo, odvezao ih kod komandanta OVK gde su tučeni i gde su im pretili, da bi narednog dana oštećeni bili pušteni na slobodu.¹¹⁹ Drugooptuženi Kabašaj

¹¹⁷ Optužnica Kt-147/1998 od 23. decembra 1998.godine.

¹¹⁸ Presuda K-78/1999 od 11. februara 2000.godine.

¹¹⁹ Presuda K-88/1999 od 23. decembra 1999.godine.

Sokolj je oslobođen usled činjenice da je imao dokaz da se u datom trenutku nije nalazio u zemlji (u putnoj ispravi je otisnut pečat graničnog prelaza Kelebija na dan 4. jula 1998. godine kada se kritični događaj desio, kao i putni list firme u kojoj je radio kao vozač autobusa).

Optuženom Gašiju je suđeno u odsustvu, a presuda je zasnovana isključivo na izjavama svedoka-oštećenih datim u prethodnom postupku pred istražnim sudijom, koje su pročitane na glavnem pretresu. Iako iz izjava svedoka proističe da su obojicu optuženih svedoci prepoznali i identifikovali (kao lica koja su ih presrela, oduzela oružje i vozilo i odvela ih kod komandanta OVK), sudska veće kojim je predsedavala **sudija Vesna Ristić je optuženog Sokolja oslobodilo jer je dokazao da se nije nalazio u zemlji u datom momentu, a optuženog Gašija osudilo na osam godina zatvora poklanjajući veru istim svedocima.** Za sudska veće nije predstavljala problem očigledna okolnost da je kredibilitet svedoka u potpunosti urušen činjenicom da su naveli da su prepoznali i okriviljenog Sokolja, koji se tada nalazio van granica SRJ.

46

K-64/1999 – Naim Hadergjonaj i dr.

Protiv Naima Hadergjonaja i Kamera Himaia zamenica okružnog javnog tužilaštva u Požarevcu Slavica Mitrašinović podigla je optužnicu Kt-71/99-105 zbog izvršenja krivičnog dela terorizma, odnosno udruživanja radi neprijateljske delatnosti, navodeći da je optuženi Naim zajedno sa 20 pripadnika OVK prešao u Albaniju, odakle je doneo oružje na teritoriju SRJ, kojom prilikom je u povratku pucao na pripadnike graničnih jedinica Vojske Jugoslavije, dok je optuženi Kamer zajedno sa još 700 pripadnika OVK takođe ilegalno otišao u Albaniju, odakle su dopremili oružje, da bi potom davao stražu u svom selu. **Osim saslušanja okriviljenih, zamenica tužioca nije predložila izvođenje ni jednog drugog dokaza.**¹²⁰

Sudska veće kojim je predsedavala sudija Milica Milosavljević, sa članicom

120 Optužnica Kt-71/1999-105 od 3. avgusta 1999. godine.

veća Zoricom Nikolić i sudijama porotnicima, osudilo je okrivljene na po jednu godinu i jedan mesec zatvora zbog izvršenja krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti presudom K-64/99 od 1. marta 2000. godine.¹²¹ Optuženi su na glavnoj raspravi suštinski promenili svoj iskaz u odnosu na onaj dat u prethodnom postupku. Optuženi Naim je naveo da nije tačno da je išao u Albaniju po oružje; da je živeo u svom selu gde su ga prinudili da uzme pušku; da je u jednom trenutku morao da pobegne iz svog sela kod brata svoje supruge; da je u tom selu predao pušku trećoj osobi, koju je ona predala policiji. Optuženi Kamer je potvrdio da je ilegalno prelazio granicu sa Albanijom kako bi dopremili oružje, ali da je to morao da uradi pod prilicom jedne grupe uniformisanih Albanaca koji su im zapretili likvidacijom ukoliko to ne urade, kao i da je bio prinuđen da daje stražu, samo bez oružja. Bio je izričit u stavu da je jedino želeo da zaštitи sebe i svoju porodicu, zbog čega je i morao da postupi po naređenju uniformisanih lica.

47

Sudsko veće se nije bavilo utvrđivanjem materijalne istine ni u ovom postupku, što je posebno bitno u situaciji kada, osim iskaza okrivljenih, nije izведен ni jedan drugi dokaz. Obrazloženje veća zasnovano je na zaključku da su iskazi okrivljenih na glavnem pretresu usmereni na izbegavanje krivične odgovornosti iako, **osim iskaza, nema drugih izvedenih dokaza u prilog osuđujućoj presudi**. Osim toga, sudsko veće ne obrazlaže ni jedan drugi navod iz optužnice po kojem je osudio optužene, niti umišljaj kao element krivičnog dela.

I u ovom slučaju, optuženi su se nalazili u pritvoru od 30. januara 1999. godine do 1. marta 2000. godine, odnosno punih **13 meseci, na koliko su i osuđeni prvostepenom presudom**.

K-65/1999 – Sahit Hagjosaj

Zamenica okružnog javnog tužilaštva iz Požarevca Slavica Mitrašinović podigla je takođe optužnicu Kt-65/99-105 protiv okrivljenog Sahita Hađosaja

121 Presuda K-64/1999 od 1. marta 2000. godine.

zbog izvršenja krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti, jer je postao pripadnik OVK u selu Prekoluka, gde je zadužio poluautomatsku pušku sa municijom i dve bombe i tako naoružan davao straže.¹²² Optuženi se i u ovom slučaju branio time da je bio prinuđen da daje stražu i zaduži oružje jer su mu pretili, kao i da je iskoristio priliku da pobegne pet nedelja pre nego što su pripadnici policije ušli u selo. Oružje, municiju i bombe je predao trećem licu da bi bilo predato policiji (što je i učinjeno).

Prvostepeno veće kojim je predsedavao sudija Dragan Vučićević sa sudijama porotnicima nije prihvatiло odbranu optuženog, smatrajući da je usmerena na izbegavanje krivične odgovornosti, bez posebnog osvrtanja na pitanje postojanja umišljaja za izvršenje krivičnog dela u situaciji kada je osuđeni bio prinuđen da postupa na određeni način. Ni u ovom slučaju **nije izveden ni jedan drugi dokaz osim iskaza okrivljenog.**

48

**Dragan Vučićević je trenutno sudija
Višeg suda u Požarevcu**

Presudom K-65/99 od 14. marta 2000. godine, okrivljeni Sahit je osuđen na 13 meseci zatvora, u koju mu je uračunato vreme provedeno u pritvoru u kojem se nalazio od 24. februara 1999. godine (takođe 13 meseci).¹²³

K-66/1999 – Isufaj Rasim i dr.

Kao i u prethodnom slučaju, identična situacija se ponovila po optužnici Kt-66/99-106 zamenice okružnog javnog tužilaštva iz Požarevca Dragane Jovanović Gagović koja je podignuta protiv Rasima Isufaja, Ljana Isufaja i Njazija Isufaja. I u ovom slučaju su sva trojica optužena za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti jer su zadužili puške, municiju i držali ih kod sebe do predaje radnicima MUP-a.¹²⁴ Presudom K-66/99 od 13. marta 2000. godine predsednik veća, sudija Dragan Vučićević, sa sudijama

122 Optužnica Kt-65/1999-105 od 24. jula 1999. godine.

123 Presuda K-65/1999 od 14. marta 2000. godine.

124 Optužnica Kt-66/1999-106 od 22. jula 1999. godine.

porotnicima je optuženima izrekao kaznu od 15 meseci zatvora, u koju je uračunato vreme provedeno u pritvoru u kojem su se nalazili od 18. decembra 1998. godine (takođe 15 meseci).¹²⁵ Ni u ovom slučaju se sudsko veće ne osvrće na navode da su okriviljeni bili prinuđeni da zaduže oružje jer su strahovali za sopstvene živote, kao i živote svojih porodica, te da su prvom prilikom predali oružje i municiju pripadnicima policije. **Okolnost da je njihovim iskazima doveden u pitanje umišljaj kao bitan element izvršenja krivičnog dela nije bio od uticaja na sudsko veće** da izvede bilo kakav drugi dokaz kojim bi razjasnilo vinost kao element krivičnog dela.

**Dragana Jovanović Gagović je
trenutno zamenica javnog tužioca
u Višem javnom tužilaštvu u
Požarevcu**

49

K-67/1999 – Zeka Gazmend

Poput predmeta K-66/99, ista situacija se ponavlja i u predmetu K-67/99 koji je okončan osuđujućom presudom od 16. marta 2000. godine po optužnici zamenice okružnog javnog tužilaštva iz Požarevca Dragane Jovanović Gagović Kt-70/99-106.¹²⁶ Optuženi Zeka Gazmend je osuđen na 15 meseci zatvora zbog izvršenja krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti, u koju kaznu mu je uračunato vreme provedeno u pritvoru (od 24. decembra 1998. godine).¹²⁷ Trojnim sudskim većem je takođe predsedavao sudija Dragan Vučićević sa sudijama porotnicima.

K-12/2000 – Isma Fadil i dr.

Optužnicom Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu Kt-63/98 koju je potpisao javni tužilac Dobrivoje Perić obuhvaćeno je 25 lica optuženih za izvršenje

125 Presuda K-66/1999 od 16. marta 2000. godine.

126 Optužnica Kt-70/1999-106 od 2. avgusta 1999. godine.

127 Presuda 67/1999 od 16. marta 2000. godine.

krivičnog dela terorizam zato što su 18.jula 1998.godine ispalili više projektila na patrolu MUP-a; narednog dana su ponovo pucali na pripadnike policije, kojom prilikom je smrtno stradao jedan policajac; 20. jula 1998. godine opet su pucali na policiju, zbog čega je nekoliko policajaca zadobilo teške telesne povrede i u konačnom 21. jula 1998. godine takođe su u blizini Orahovca pucali na policiju i tom prilikom usmrtili jednog policajca. Javni tužilac je još u optužnici naveo da niko od okrivljenih nije priznao izvršenje dela, ali da je na osnovu „testa parafinske rukavice“ utvrđeno postojanje čestica nitrata i nitrita na njihovim rukama, predlažući istovremeno i saslušanje svedoka – policajaca koji bi potvrdili da je u označeno vreme, na teritoriji opštine Orahovac otvorena vatra iz pešadijskog naoružanja na policajce.¹²⁸

50

**Dobrivoje Perić je trenutno
zamenik javnog tužioca u Višem
javnom tužilaštvu u Nišu**

Sudsko veće Okružnog suda u Prizrenu kojim je predsedavao sudija Pavle Vukašinović, sa sudijom Radetom Mićunovićem kao članom veća i sudijama porotnicima, donelo je 12. marta 1999. godine presudu K-44/98 kojom je dvadeset optuženih osudilo na četvorogodišnju kaznu zatvora, trojicu optuženih na dve i po godine zatvora, a jednog optuženog na godinu dana zatvora za izvršenje ovog krivičnog dela.¹²⁹

I pored činjenice da niko od okrivljenih ni na glavnom pretresu nije priznao izvršenje dela koje im se stavlja na teret, da nije pronađeno oružje, niti da se iz iskaza svedoka može videti da su prepoznali učinioce, **sudsko veće je presudu zasnovalo jedino na „testu parafinske rukavice“ koji je okrivljenima urađen.** Neki od optuženih su ukazivali da su prevoženi vojnim kamionima nakon hapšenja i da su se držali za stranice i obode kamiona u kojima se transportuju oružje i municija, zbog čega je bilo očekivano da postoje tragovi nitrata i nitrita na njihovim rukama, a drugi su isticali da im je policija naložila da skupljaju čaure pre nego što im je rađen test, ali

128 Optužnica Kt-63/1998 od 27. avgusta 1998. godine.

129 Presuda K-44/1998 od 12. marta 1999. godine.

je sudska veće bilo stava da su ovi iskazi usmereni na izbegavanje krivične odgovornosti.

U žalbenom postupku, sudska veće Vrhovnog suda Srbije kojim je predsedavao sudija Ljubomir Vučković, sa članovima veća Novicom Pekovićem, Dragomirim Milojevićem, Nikolom Miloševićem i Natalijom Janković, ukinulo je prvostepenu presudu u celini svojim rešenjem Kž I – 269/00 od 7. aprila 2000. godine, ukazujući najpre da **prvostepeni sud nije obrazložio na čemu temelji zaključak da je prisustvo čestica nitrata i nitrita na rukama okrivljenih u direktnoj vezi sa ranjavanjem policajaca, odnosno lišenjem života nekih od njih.** Drugostepeni sud je ukazao i na činjenicu da u spisima nema dokaza da su optuženi izvršili napad na pripadnike MUP-a, niti da su se u kritično vreme odvijale borbe u ovom kraju. Posebno je upečatljivo da je Vrhovni sud Srbije ukazao da je **okrivljenima stavljeno na teret ubistvo jednog policajca 21. jula 1998. godine u 17 časova, dok iz spisa proizilazi da su rešenja o određivanju pritvora svi okrivljeni potpisali tog dana, ali u 16 časova – sat vremena pre sukoba u kome je bilo poginulih pripadnika MUP-a.** Zbog ovako grubih povreda postupka, žalbeno veće je jedino moglo da u celini ukine presudu i da je vrati prvostepenom суду na ponovno suđenje.¹³⁰

**Dragomir Milojević je trenutno
sudija i predsednik Vrhovnog
kasacionog suda i Visokog saveta
sudstva**

U ponovljenom postupku, sudska veće Okružnog suda u Prizrenu kojim je predsedavao Dušan Spasić, sa članicom veća Nadom Hadži-Perić i sudi-jama porotnicima, osudilo je ponovo sve okrivljene na dve godine zatvora presudom K-12/2000 od 17. jula 2000. godine za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti, izostavljajući iz izreke samo 21. jul 1998. godine (s obzirom na to da su bili lišeni slobode, na šta je ukazao

¹³⁰ Rešenje Kž I – 269/2000 od 7. aprila 2000. godine.

Vrhovni sud Srbije) i preformulišući izreku na način da su uzeli učešće u napadu na policiju, blokirali putni pravac Bela Crkva–Orahovac i otvarali vatru na pripadnike MUP-a, kojom prilikom je došlo do ranjavanja i smrtnog stradanja policijaca. Presuda je zasnovana na potpuno istim dokazima, bez razjašnjenja bilo kakve sporne činjenice na koju je ukazao drugosteni sud, bez upotpunjavanja činjeničnog stanja i ponovo na „testu parafinske rukavice“. Faktički je prvo stepeno veće samo prepisalo raniju presudu, izostavljući delove i radnje koji nikako nisu mogli da budu stavljeni na teret optuženima.¹³¹ Ono na šta je posebno značajno ukazati jeste i okolnost da su se okrivljeni u pritvoru nalazili od 21. jula 1998. godine i da im je izrečena kazna zatvora u trajanju koji bi pokrio njihov boravak u pritvoru.

**Nada Hadži-Perić je trenutno
sudija Odeljenja za ratne zločine
Apelacionog suda u Beogradu**

52

K-82/1999 – Ekrem Veselaj i dr.

Da presuda može da bude i drugačija u odnosu na prethodno analizirane u gotovo identičnoj situaciji, govori i postupak vođen po optužnici Okružnog javnog tužilaštva iz Prizrena Kt-57/98 javnog tužioca Dobrivoja Perića. Optužnicom su obuhvaćene četiri osobe: Ekrem Veselaj, Haziz Kruezi, Emref Mazreku i Hiljmi Perteši. Njima je stavljen na teret izvršenje krivičnog dela terorizam u saizvršilaštvu, jer su 4. jula 1998. godine u selu Donje Krušice kao pripadnici OVK otvorili vatru na pripadnike MUP-a, kojom prilikom su oštećena dva oklopna vozila MUP-a. Tužilac je predložio saslušanje okrivljenih i svedoka–policijaca stanice policije u Suvoj Reci.¹³²

Presudom Okružnog suda u Požarevcu K-82/99 od 5. januara 2000. godine sudsko veće kojim je predsedavao sudija Nikola Vazura, sa Jovicom Mitrovićem kao članom veća i sudijama porotnicima, oslobođilo je okriv-

131 Presuda K-12/2000 od 17. jula 2000. godine.

132 Optužnica Kt-57/1998 od 23. septembra 1998. godine.

ljene od optužbe da su izvršili navedeno krivično delo. U obrazloženju prвostepene presude, sudska veća je navelo da se iz dokaza koji su izvedeni tokom postupka ne može zaključiti da su optuženi učestvovali u napadu na policiju tog dana i da su njihove odbrane prihvачene kao jasne i logične. Što se tiče nalaza veštaka o prisustvu čestica nitrata na rukama optuženog Veseljaja, sudska veća je stava da ovaj dokaz nije dovoljan da sud zaključi da je optuženi pucao iz vatretnog oružja. **Po obrazloženju veća, „parafinska rukavica“, sama po sebi, nije dokaz u krivičnom postupku**, pa se samo na osnovu prisustva barutnih čestica kod optuženog ne može izvesti zaključak da je optuženi dejstvovao iz vatretnog oružja, jer se čestice nitrata ne nalaze jedino u barutu.¹³³

Jednostavnim poređenjem sudskega postupka vođenog u predmetu K-82/99 sa ranije analiziranim predmetom K-81/99 postaje očigledno da se „test parafinske rukavice“ potpuno različito interpretira od strane sudskega veća, iako ni u jednom slučaju nije bilo drugih dokaza koji bi mogli da predstavljaju utemeljenje za različite presude.

Shodno svemu iznetom, očigledno je da je Okružni sud u Požarevcu u potpunosti zanemario istražno načelo i načelo utvrđivanja materijalne istine na štetu okrivljenih. Ni jednog trenutka sudska veća ne izvode dokaze kako bi upotpunila činjenično stanje za eventualnu osuđujuću presudu; ne otklanaju protivrečnosti u iskazima okrivljenih datim u prethodnom postupku i na glavnoj raspravi; ne pokušavaju da razjasne zbog čega je došlo do opovravanja ranije datog iskaza okrivljenog u istražnom postupku i pred policijom, niti nalažu proveru navoda okrivljenih da su bili prinuđeni da priznaju izvršenje dela u prethodnom postupku jer su bili izloženi torturi i pretnjama. Okrivljenima se na teret stavljalo po nekoliko dela koja zahtevaju viši stepen umišljaja, odnosno nameru da se delo izvrši kako bi se ugrozio ustavni poredak ili bezbednost SRJ, o čemu nema ni reči u prvostepenim presudama. Štaviše, umišljaj kao element dela se gotovo uopšte ne obrazlaže. Sudska veća u gotovo identičnom sastavu u nekim postupcima prihvataju „test para-

¹³³ Presuda K-82/1999 od 5. januara 2000. godine.

finske rukavice“ kao dokaz da je okrivljeni pucao iz oružja (iako su sudske veštaci na stavu da čestice nitrata mogu poticati i iz tog izvora, što nužno ne znači da je iz oružja pucano), dok u drugim postupcima jasno ukazuju da „test parafinske rukavice“ nije dokaz na kojem se može zasnivati sudska odluka bez uporišta u drugim dokazima i činjenicama. U konačnom, okrivljeni se osuđuju na kazne zatvora na onaj vremenski period kojim se faktički pokriva vreme provedeno u pritvoru i time se lišavaju prava na naknadu zbog neosnovanog i nezakonitog lišenja slobode.

FHP ne raspolaze drugostepenim presudama u postupcima vođenim pred Okružnim sudom u Požarevcu kako bi se videlo da li je Vrhovni sud Srbije otklanjao grube povrede prava osuđenih u krivičnim postupcima.

54

II. Okružni sud u Nišu

FHP u svojoj arhivi raspolaze sa devet optužnica, od kojih je sedam podnело Okružno javno tužilaštvo u Nišu, a preostale dve optužnice Okružno javno tužilaštvo u Prištini. Svih devet optužnica potpisali su zamenici okružnog javnog tužioca Miodrag Surla, Dragan Živić i Gojko Miljković.

Pored optužnica, FHP raspolaze i sa pet prvostepenih presuda Okružnog suda u Nišu. U ovim postupcima postupale su sudije Marina Milanović, Dragoljub Zdravković, Slađana Petrović, Ivana Rađenović i Milimir Lukić, u veću sa sudijama porotnicima.

Osim prvostepenih presuda, FHP raspolaze sa četiri žalbe koje su izjavili advokati osuđenih protiv prvostepenih presuda i jednim drugostepenim rešenjem Vrhovnog suda Srbije, kojim je ukinuta prvostepena presuda od strane sudskega veća kojim je predsedavao sudija Dragomir Lelovac, a u čijem sastavu su bile i sudije Ljubomir Vučković, Novica Peković, Dragomir Milojević i Zoran Škulić.

FHP je Višem суду у Nišu uputio zahtev za dostavljanje informacija o broju predmeta koje poseduju u svojoj arhivi vođenim po članovima 125 (tero-

rizam) i 136 (udruživanje radi neprijateljske delatnosti) tada važećeg KZJ, kao i kopija spisa u tim postupcima. U svom odgovoru od 5. avgusta 2016. godine, Viši sud u Nišu je naveo da u arhivi poseduje oko 50 krivičnih spisa vođenih po tim članovima, koje je stavio na raspolaganje predstavnicima FHP-a.

K-180/1999 – Besim Jashari i dr.

Optužnicom zamenika okružnog javnog tužilaštva u Prištini Miodraga Surle Kt-2/99 protiv Besima Jašarija, Abdulaha Hodže, Tomora Hodže, Šaipa Beriše, Osmana Muratija i Zahira Škodre, optuženima je stavljen na teret izvršenje krivičnog dela terorizam, odnosno udruživanje radi neprijateljske delatnosti, tako što su prva četvorica učestvovala u stvaranju terorističke bande u selu Ajvalija, a preostala dvojica postali njeni pripadnici, angažovali se na prikupljanju novca, oružja, opreme, sanitetskog materijala, hrane i topografskih karata, dok je optuženi Besim pratio određena lica za koja se sumnjalo u njihovu lojalnost, kao i učestvovao u napadu na pripadnike MUP-a. Zamenik javnog tužioca je u optužnici od dokaza predložio jedino saslušanje okrivljenih.¹³⁴

Sudsko veće kojim je predsedavala sudija Marina Milanović, sa sudijom Dragoljubom Zdravkovićem kao članom veća i sudijama porotnicima, donelo je 18. februara 2000. godine presudu K-180/99 kojom je optuženog Besima osудilo na kaznu od deset godina zatvora, optužene Abdulahu Hodžu, Tomoru Hodžu i Šaipa Berišu na kazne od po tri godine zatvora, a okrivljenog Zahira Škodru na desetomesečnu kaznu zatvora.¹³⁵ Osim optuženog Besima Jašarija, koji je pred istražnim sudijom priznao izvršenje krivičnog dela (što je na glavnoj raspravi u potpunosti porekao, tvrdeći da je pod policijskom pritiskom priznao sve što mu je optužnicom stavljen na teret), niko od ostalih okrivljenih ni u prethodnom postupku, ni na glavnoj raspravi, nije priznao izvršenje krivičnog dela za koje ih je tužilaštvo optužilo.

134 Optužnica Kt-2/1999 od 20. jula 1999. godine.

135 Presuda K-180/1999 od 18. februara 2000. godine.

**Marina Milanović je trenutno sudija
Apelacionog suda u Nišu**

U obrazloženju presude sudsko veće izričito navodi da je **sud svoju odluku zasnovao samo na iskazu optuženog Besima Jašarija iz istrage, koju je on na glavnem pretresu porekao.**

Faktički, i pored činjenice da je jedini dokaz u prilog optužnici da su okrivljeni izvršili krivična dela bio iskaz prvooptuženog, koji je on na glavnoj raspravi opovrgao izričito navodeći da je iznuđen, sudsko veće nije videlo problem da na takvom iskazu zasnuje osuđujuću presudu.

**Dragoljub Zdravković je trenutno
sudija Višeg suda u Beogradu**

56 Razmatrajući navode o iznuđivanju iskaza od optuženog Besima, prvostepeno veće je istaklo da iz zapisnika o ispitivanju okrivljenog Ki-4/99 od 9. juna 1999. godine proističe da su svi okrivljeni poučeni o svojim pravima kod istražnog sudije, kao i da iz zapisnika ne proizilazi zaključak da je prema okrivljenima bilo primene ikakve sile ili pretnje. Tvrđaju optuženog Besima da je prilikom prvog saslušanja kod istražnog sudije od strane čuvara dobio šamar, sudsko veće ne smatra za nešto što bi trebalo ispitati, pa čak i **ne poziva istražnog sudiju ili čuvara da se o ovim navodima izjasne, na šta ih obavezuju prethodno pomenute ustavne odredbe i međunarodni ugovori.** Štaviše, za sud je bilo dovoljno da iz sadržine zapisnika o ispitivanju okrivljenog proizilazi da je okrivljeni Besim poučen o svojim pravima i da nije navedeno da je prema njemu bila primenjena ikakva sila ili prinuda.

Osim navedenog, optuženi Besim Jašari je na glavnem pretresu predložio da se u dokaznom postupku pročita njegova izjava data pred ovlašćenim službenim licima MUP-a iz SUP-a Priština, što je sudsko veće odbilo, navodeći da se zapisnici i obaveštenja izdvojeni „u skladu sa članom 83 ZKP“ ne mogu koristiti na glavnem pretresu bez saglasnosti ostalih saoptuženih. Veće je bilo stava da optuženi nisu postavili takav zahtev, a da sudu nije dopušteno da

ih pita da li su saglasni sa predlogom okrivljenog Besima. I pored činjenice da takvo nešto ne piše u članu 83 i 84 ZKP, slično ne proističe ni iz drugih članova istog zakona. Čak naprotiv, **predsedniku sudskog veća je stajala na raspolaganju mogućnost da izvede dokaze oko kojih ne postoji saglasnost stranaka**, odnosno sudska veća je imalo pravo da odluci da se izvede određeni dokaz i u situaciji kada saglasnost stranaka postoji, a predsednik veća ne usvoji predlog za izvođenje takvog dokaza.¹³⁶

S obzirom da **i samo sudska veća konstatuje da je presudu protiv sve šestorice okrivljenih zasnovalo samo na iskazu optuženog Besima Jašarija**, potreba za izvođenjem bilo kakvog dopunskog dokaza u prilog osuđujućoj presudi je bila više nego očigledna.

K-138/2000 (K-183/1999) – Bashkim Sadiku i dr.

57

Krivični postupak vođen u predmetu K-138/2000 Okružnog suda u Nišu je gotovo istovetan postupku vođenom u predmetu K-81/99 Okružnog suda u Požarevcu. U postupku K-138/2000 optužnicu Kt-54/99 je takođe podigao zamenik okružnog javnog tužilaštva Miodrag Surla protiv šestorice okrivljenih: Baškima Sadikua, Azema Žegrova, Feriza Kaćua, Ekrema Jusufija, Fatmira Tahiraja i Džafera Šalja, stavljajući im na teret izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti. Po tvrdnji tužioca, optuženi su tokom 1998. godine (do maja 1999. godine) postali pripadnici terorističkih bandi, zadužili oružje i kopali rovove kako bi čekali dolazak policije u sela, otvarali vatru na njih dovodeći u opasnost njihove živote, da bi, nakon razbijanja njihovih grupa, odbacili oružje ili ga predali trećim licima i potom se pridružili kolonama izbeglica kako bi izbegli krivičnu odgovornost.¹³⁷

**Miodrag Surla je trenutno zamenik
javnog tužioca u Višem javnom
tužilaštvu u Kruševcu**

136 Član 292. st. 4. Zakona o krivičnom postupku, *Službeni list SFRJ* br. 4/77, 14/85, 26/86, 74/87, 57/89, 3/90, *Službeni list SRJ* br. 27/92, 24/94 (21/99, 44/99), 71/2000, 13/2001.

137 Optužnica Kt-54/1999 od 28.10.1999. godine.

Sudsko veće Okružnog suda u Nišu kojim je predsedavala sudija Marina Milanović, sa Slađanom Petrović kao članicom veća i sudijama porotnicima, donelo je presudu K-183/99 od 11. maja 2000. godine kojom je optužene Baškima Sadikua, Azema Žegrova i Feriza Kaćiu osudilo na dve godine i šest meseci zatvora, optuženog Ekrema Jusufija na kaznu zatvora od jedne godine i šest meseci, a optužene Fatmira Tahiraja i Džafera Šalja oslobođeno od optužbe za izvršenje krivičnog dela koje im je stavljeno na teret.¹³⁸ Iz obrazloženja prvostepene presude proističe da su svi okrivljeni negirali izvršenje krivičnog dela na glavnem pretresu (u presudi nije naveden njihov iskaz dat u prethodnom postupku), da nisu nikada bili pripadnici OVK, kao i da su živeli sa svojim porodicama. „Test parafinske rukavice“ je bio pozitivan kod optuženog Baškima Sadikua, dok rezultati testa nisu saopšteni optuženima Azemu i Ferizu. Optuženi Ekrem Jusufi je istakao da ne zna da li je na njemu rađen „test parafinske rukavice“, jer nije bio u svesnom stanju zbog batinanja od strane policije.

**Slađana Petrović je trenutno sudija
Prekršajnog suda u Beogradu**

Iz nalaza i mišljenja sudskog veštaka se moglo utvrditi da su na rukama i odeći kod optuženih Baškima Sadikua, Azema Žegrova, Feriza Kaćiu i Ekrema Jusufija pronađeni tragovi nitrata i nitrita koji mogu poticati od baruta. Analizirajući nalaz veštaka, sudsko veće je zaključilo da su tragovi čestica nitrata i nitrita pronađeni na kažiprstu, između kažiprsta i korena palca, što je karakteristično za zadržavanje čestica sagorelog baruta koji se prilikom opaljivanja projektila vraća unazad pored zatvarača okidača oružja. Navode advokata okrivljenih da sudski veštak ni jednog trenutka nije mogao izričito da potvrdi da tragovi nitrata i nitrita potiču od čestica baruta, niti je mogao da isključi da ne potiču od drugih izvora u prirodi, sudsko veće nije uopšte obrazlagalo.

Osim iznetog, sudsko veće se ni jednog trenutka ne osvrće na iskaz optuženog

138 Presuda K-183/1999 od 11. maja 2000. godine.

Ekrema Jusufija da se uopšte ne seća da li je na njemu rađen „test parafinske rukavice“ jer je bio u besvesnom stanju zbog batinanja od strane policije, a još manje da je preduzelo bilo kakve radnje da ispita osnovanost ovih navoda. Čak naprotiv, preko ovog navoda optuženog se prelazi kao preko nečeg potpuno irelevantnog za donošenje presude u krivičnom postupku.

U konačnom, **presuda je zasnovana isključivo na „testu parafinske rukavice“ za koji je ne samo sudski veštak ukazao da ne predstavlja dokaz da je određeno lice koristilo oružje, već i ustaljena sudska praksa tadašnjih sudova.** Takođe, prvostepeno veće u svom obrazloženju ne navodi ni jednog trenutka na osnovu kojih dokaza je utvrdilo da su okrivljeni pucali na pripadnike MUP-a za šta ih je, između ostalog, i osudilo.

Na sve propuste sudskog veća ukazali su u žalbama advokati okrivljenih, zbog čega je Vrhovni sud Srbije u veću kojim je predsedavao sudija Dragomir Lelovac, sa članovima veća Ljubomirom Vučkovićem, Novicom Pekovićem, Dragomirom Milojevićem i Zoranom Škulićem, ukinuo u celini prvostepenu presudu rešenjem Kž I – 1299/00 od 20. oktobra 2000. godine.¹³⁹ Vrhovni sud Srbije je ukazao da je presuda zahvaćena bitnim povredama odredaba parničnog postupka, jer je nejasno i nerazumljivo na osnovu čega je prvostepeno veće osudilo okrivljene da su otvarali vatru na pripadnike MUP-a, kada javni tužilac nije podneo ni jedan dokaz u prilog ovoj tvrdnji. Sa druge strane, ni Vrhovni sud Srbije ne ukazuje na propuste u pogledu „testa parafinske rukavice“ i njegove verodostojnosti, kao i na navode optuženog Ekrema Jusufija o torturi kojoj je bio izložen.

Okružni sud u Nišu je u sudskom veću u identičnom sastavu, u ponovljenom postupku nakon rešenja Vrhovnog suda Srbije, optužene Baškima Sadikua, Azema Žegrova, Feriza Kaćiu i Ekrema Jusufija osudio na jednu godinu i šest meseci zatvora za izvršenje istog krivičnog dela (uz identičan činjenični opis kao i u prethodnoj odluci), a optužene Fatmira Tahiraja i Džafera Šalja ponovo oslobođilo od optužbe za izvršenje **krivičnog dela**,

139 Rešenje Kž I – 1299/2000 od 20. oktobra 2000. godine.

ne postupajući uopšte po nalogu drugostepenog veća. Štaviše, presuda K-138/2000 od 23. novembra 2000. godine je sadržinski identična presudi K-183/99 koju je Vrhovni sud ukinuo. Prvostepeno veće se nije potrudilo čak ni da postupi po nalozima žalbenog veća, već je od reči do reči prepisalo svoju prethodnu presudu, smanjujući kaznu zatvora optuženima na osamnaest meseci umesto ranije izrečene na dve godine i šest meseci.¹⁴⁰

**Novica Peković je trenutno sudija
Vrhovnog kasacionog suda**

K-168/1999 – Flora Brovina

60 Zamenik okružnog javnog tužilaštva Miodrag Surla je takođe podneo optužnicu Kt-48/99 protiv Flore Brovine, stavljajući joj na teret da je od 1992. godine pa do 1998. godine učestvovala u stvaranju udruženja čiji je cilj bio da se protivustavnim putem otcepi teritorija Kosova od SRJ i stvari nezavisna država, kao i da je učestvovala u stvaranju OVK tako što je početkom 1992. godine zajedno sa još 30 žena pripadnica albanske nacionalne manjine osnovala „Ligu albanskih žena”, čiji je zadatak bio organizovanje neprijateljskih demonstracija u Prištini, kao i prikupljanje sredstava za rad drugih ilegalnih organizacija i udruženja, da bi polovinom marta 1998. godine bila imenovana za ministarku zdravlja Republike Kosovo, čiji je rad bio usmeren na organizovanje rada i opremanje ratnih bolnica gde su se lečili pripadnici OVK. Nakon smenjivanja sa mesta ministarke zdravlja u junu 1998. godine nastavila je sa radom u svom udruženju, gde se za potrebe OVK organizuje pletenje džempera, šivenje uniformi i pružanje neposredne medicinske pomoći ranjenim pripadnicima terorističkih bandi. Zamenik tužioca je na osnovu svega navedenog smatrao da su se stekli uslovi da okrivljena bude osuđena za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti.¹⁴¹

140 Presuda K-138/2000 od 23. novembra 2000. godine.

141 Optužnica Kt-48/1999 od 20. oktobra 1999. godine.

Okružni sud u Nišu je 9. decembra 1999. godine doneo presudu K-168/99 kojom je optuženoj Flori Brovina izrekao kaznu od dvanaest godina zatvora, u veću sastavljenom od predsednice veća, sudsije Marine Milanović, člana veća Dragoljuba Zdravkovića i sudsija porotnika.¹⁴² Prvostepeno veće je svoju odluku utemeljilo na iskazu okrivljene datom u pretkrivičnom postupku u aprilu 1999. godine, iz kojeg je zaključilo da je optužena priznala izvršenje krivičnog dela.

Optužena Brovina je na glavnem pretresu bila izričita u stavu da je „Liga albanskih žena“ bilo nestranačko udruženje registrovano u skladu sa zakonom; da im cilj nikada nije bio terorizam, otcepljenje dela teritorije ili kakva druga politička platforma; da su se bavili prosvećivanjem albanskih žena i da su prve demonstracije održale nakon hapšenja urednice jednog albanskog časopisa Sanije Gaši. Njihovo udruženje sarađivalo je sa raznim humanitarnim organizacijama – „OXFAM“, „Children Direct“, „Doktori bez granica“, „Majka Tereza“ i dr. Što se tiče njene pozicije ministarke zdravlja, ukazala je da je u martu 1998. godine bio održan sastanak nekih političkih i vanstranačkih organizacija u Prištini, gde je izabrana za rukovodioca sektora za zdravlje u cilju pružanja pomoći raseljenim licima i gde se primarno angažovala na pronalaženju lekova od raznih humanitarnih organizacija. Izričito je demantovala da je u toku proglašenja ratnog stanja kontaktirala bilo koga iz OVK, kao i da je opskrbljivala ratne ambulante.

I pored činjenice da je okrivljena na glavnom pretresu u celini demantovala sve što joj je stavljenio na teret, sudsko veće svoju presudu zasniva na njenom iskazu datom 24. aprila 1998. godine i 29. aprila 1998. godine, zaključujući da je ona priznala sve za šta je optužnica tereti. Bez obzira što iz sadrzine njenog iskaza datog u pretkrivičnom postupku ne proističe ono što je prvostepeno veće interpretiralo u odluci, to nije predstavljalo smetnju za donošenje osuđujuće presude i izricanje drakonske kazne. Sud ne nalazi za shodno da otkloni protivrečnosti koje su bile očigledne u iskazima okrivljene i razjasni sve ono na šta su advokati okrivljene ukazivali tokom celog postupka (a

¹⁴² Presuda K-168/1999 od 9. decembra 1999. godine.

potom i ponovili u žalbama). Osim toga, iz izjave okrivljene na kojoj je prvostepeni sud utemeljio svoju presudu ni jednog trenutka ne proističe da je učestvovala u bilo kakvim aktivnostima koje joj se pripisuju za vreme ratnog stanja, za šta ju je tužilaštvo optužilo.

Vrhovni sud Srbije je, postupajući po žalbama advokata okrivljene, u sudskom veću kojim je predsedavao sudija Tomica Šekularac, sa Milošem Popovićem, Jankom Lazarevićem, Predragom Gligorijevićem i Zoranom Petrovićem kao članovima veća, doneo rešenje Kž I-425/00 od 16. maja 2000. godine i ukinuo prostepenu presudu u celini, vrativši je Okružnom суду u Nišu na ponovno suđenje. Kako je i navedeno, Vrhovni sud je ukazao da je presuda nejasna i protivrečna jer je **zaključak prvostepenog veća zasnovan na iskazima okrivljene datim u pretkrivičnom postupku, iz čije sadržine ne proizilazi ono što je sudska veće napisalo u svojoj presudi**. Štaviše, drugostepeno veće ukazuje da je nejasno na osnovu kojih dokaza je prvostepeni sud utvrdio odlučnu činjenicu da je optužena učestovovala u aktivnostima koje joj se pripisuju za vreme ratnog stanja. Takođe, Vrhovni sud je ukazao i na činjenicu da postoji nesaglasnost između izreke i obrazloženja prvostepene presude, s obzirom da je okrivljenoj izrečena kazna zbog učestvovanja u stvaranju terorističke bande, dok iz obrazloženja proističe da su radnje optužene definisane kao saradnja sa neprijateljskim udruženjem OVK.¹⁴³

Janko Lazarević je trenutno sudija

Vrhovnog kasacionog suda

Iz ovakvog obrazloženja drugostepenog veća je više nego očigledno kojom količinom povreda prava okrivljene je obilovala prvostepena presuda i koliko je prvostepeno sudska veće svoju presudu zasnovalo na stereotipima i predrasudama, umesto na dokazima i činjenicama relevantnim za presuđenje.

143 Rešenje Kž I – 425/2000 od 16. maja 2000. godine.

K-110/1999 – Luan Mazreku i dr.

Optužnicom zamenika okružnog javnog tužilaštva Priština Kt-167/98, podig-nutom protiv braće Ljuana i Bekima Mazrekua, okriviljenima je stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti zato što su u martu, odnosno maju 1998. godine postali pripadnici terorističke bande „Ljumi” koja deluje u okviru OVK, te su učestvovali u kidnapovanju, mučenju i masakriranju više lica, silovanju više ženskih osoba srpske naciona-lnosti i masovnom streljanju mučenih i masakriranih lica.¹⁴⁴

Tokom postupka, advokati optuženih su ukazivali na ogroman broj nedosta-taka i protivrečnosti u optužnici, kao i na izostanak dokaza koji potvrđuju na bilo koji način da su okriviljeni učestvovali u masakriranju, silovanju ili masovnom streljanju više lica. Okriviljeni su na glavnoj raspravi u celini negi-rali izvršenje krivičnog dela, tvrdeći da su se u svom mestu Mališevu bavili prodajom nafte i benzina i da nikada nisu bili članovi OVK. Optuženi Bekim je pred istražnim sudijom priznao izvršenje krivičnog dela, da bi na glavnoj raspravi kazao da je njegovo priznanje iznuđeno, da je bio izložen torturi, de-taljno objašnjavajući na koji način su mu određene povrede nanete. O tome da je bio izložen torturi svedočio je i optuženi Ljuan.

Tokom postupka saslušani su i svedoci, a obavljena su i veštačenja od strane lekara medicine rada i neurologa. **Lekar koji je izvršio pregled okriv-ljenih utvrdio je da postoje određene povrede na njihovom telu**, da se nalaze na mestima na kojima su okriviljeni i tvrdili da ih je policija nanela i da pojedinačno i zbirno posmatrano predstavljaju lake telesne povrede. Lekar medicine rada je naveo da su nanete najranije šest meseci do godinu dana pre pregleda. Sudsko veće je, i pored činjenice da je utvrdilo da su ove povrede postojale, zaključilo da nema dokaza da su one nastale kao po-sledica policijske torture, dok iz zapisnika o ispitivanju okriviljenih proizilazi da je njihovo ispitivanje urađeno u skladu sa odredbama ZKP i da nije bilo nikakvih primedbi niti naznaka da je prema okriviljenima upotrebljena sila

63

144 Optužnica Kt-167/1998 od 1. februara 1999. godine.

ili pretnja kako bi se iznudili iskazi. U prilog ovom zaključku, prvostepeno veće je ukazalo i na izveštaj lekara neuropsihijatra koji je obavio pregled optuženog Ljuna između dva saslušanja pred istražnim sudijom i koji je zaključio da je nalaz „u fiziološkim granicama”.

Milimir Lukić je trenutno sudija
Apelacionog suda u Beogradu

Analizirajući sve dokaze i činjenice koji su izvedeni na glavnem pretresu, sudska veće kojim je predsedavao sudija Milimir Lukić, sa Dragoljubom Zdravkovićem kao članom veća i sudijama porotnicima, donelo je 18. aprila 2001. godine presudu K-110/99 kojom je okriviljenima izrečena kazna zatvora od po dvadeset godina.¹⁴⁵ Advokati okriviljenih su još u svojim završnim rečima ukazali na propuste u radu tužilaštva, predloženim dokazima, neutemeljenoj optužnici i prepostavkama koje i sudska veće uzima kao notorne činjenice (npr. da su okriviljeni bili pripadnici terorističke bande).

64

Okriviljenima se stavljalо na teret da su izvršili ubistvo dve osobe koje su navedene imenom i prezimenom u optužnici (koja je kasnije izmenjena), da bi odbrana dostavila dokaz da je jedna od njih izvršila samoubistvo još 1981. godine, a druga umrla 2000. godine (nakon početka suđenja optuženima, kada su se oni već uveliko nalazili u pritvoru). Ukazano je i na protivrečnosti u iskazima okriviljenih datim u prethodnom postupku i na glavnoj raspravi uz navođenje konkretnih primera, kojima se prvostepeno veće nije bavilo u obrazloženju presude, niti je te nedostatke otklanjalo. Štaviše, sudska odluka faktički ne daje ni jedan odgovor na primedbe advokata odbrane koje su oni taksativno pobrojali na poslednjem glavnom pretresu.

III. Okružni sud u Kraljevu

FHP u svojoj arhivi raspolaže sa šest optužnica koje je podnело Okružno javno tužilaštvo u Kosovskoj Mitrovici, od kojih su po tri optužnice potpisali

145 Presuda K-110/1999 od 18. aprila 2001. godine.

zamenici okružnog javnog tužioca Biljana Jakšić i Nenad Trifunović.

Pored optužnica, FHP raspolaže i sa osam prvostepenih presuda Okružnog suda u Kraljevu i jednom prvostepenom presudom Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici. U ovim postupcima postupale su sudije Okružnog suda u Kraljevu Vesna Ristić, Mirko Rakić, Blagoje Miletić, Bogoljub Paunović, Radun Jovanović, Nevenka Balšić, odnosno sudije Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici Tomislav Ćirović i Milan Čurčić, u veću sa sudijama porotnicima.

FHP takođe poseduje četiri odluke Vrhovnog suda Srbije koji je postupao po žalbama advokata okrivljenih, odnosno javnih tužilaca, u kojima su postupale sudije Dragomir Lelovac, Ljubomir Vučković, Dragomir Milojević, Novica Peković, mr Tomislav Đurđević, Evald Gruber, Vojislav Knežević, Mihajlo Virag i Nikola Mićunović.

FHP je Višem суду u Kraljevu uputio zahtev za dostavljanje informacija o broju predmeta koje poseduju u svojoj arhivi vođenim po članovima 125 (terorizam) i 136 (udruživanje radi neprijateljske delatnosti) tada važećeg KZJ, kao i kopija spisa u tim postupcima. U svom odgovoru od 18. avgusta 2016. godine Viši sud u Kraljevu je naveo da u svojoj arhivi poseduje oko 65 predmeta vođenih po tim članovima, koju je u potpunosti stavio na raspolaaganje predstavnicima FHP-a.

65

K-88/1999 – Hazir Peci

U predmetu Okružnog suda u Kraljevu K-88/99 optuženi Hazir Peci je oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti u realnom sticaju sa krivičnim delom iz člana 33 Zakona o oružju i municiji (neovlašćeno nabavljanje, držanje, nošenje, izrada, razmena ili prodaja vatreñog oružja, municije ili eksplozivnih materija).¹⁴⁶ Optuženom je izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od dve godine zato što je u maju 1998. godine u selu Orahovo postao član OVK, da bi do septembra

146 Sl. glasnik RS br. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98.

meseca iste godine učestvovao u kopanju rovova, organizovanju straže u selu i snabdevanje hranom pripadnika OVK, kao i što je 1973. godine u Kosovskoj Mitrovici od nepoznatog lica kupio pištolj sa dva metka i držao ga do dana pritvaranja.¹⁴⁷

Sudsko veće Okružnog suda u Kraljevu, kojim je predsedavala sudija Vesna Ristić sa sudijama porotnicima, donelo je presudu K-88/99 od 18. novembra 1999. godine iz čijeg obrazloženja proizilazi da je **zasnovana isključivo na iskazu optuženog datom u prethodnom postupku, koji je on u celini opovrgao na glavnem pretresu**. Optuženi Peci je ukazao da mu nije jasno kako je kod istražnog sudske unete u zapisnik nešto što on nikada nije rekao i da je očigledno da ga nisu najbolje razumeli prilikom iznošenja odbrane u istrazi. I pored činjenice da je advokat okrivljenog ukazivao na glavnem pretresu (a kasnije ponovio i u žalbi) da optuženom nije bilo obezbeđeno adekvatno prevodenje na albanski jezik, da više od pola reči nije razumeo, niti mu je bilo pročitano sve ono što je uneto u zapisnik, sudsko veće je zaključilo da ovi navodi odbrane nisu osnovani jer iz sadržine zapisnika proističe da je optuženi uredno obavešten o svojim pravima. Osim toga, branilac optuženog je naveo da presuda ne može biti zasnovana samo na iskazu svedoka iz prethodnog postupka koji on u celini ospori na glavnem pretresu i da je sudsko veće bilo u obavezi da izvede dopunske dokaze u prilog osuđujućoj presudi, posebno ukazujući da je predložio i saslušanje svedoka čiji je iskaz iz prethodnog postupka korišćen na glavnem pretresu bez mogućnosti da ga odbrana ispita. Za sudsko veće ništa od navedenog nije bilo relevantno za donošenje drugačije presude.

66

K-85/1999 –Bahri Istrefi

Gotovo identičan scenario ponovio se u predmetu K-85/99 Okružnog suda u Kraljevu, gde je optuženom Bahriju Istrefiju izrečena zatvorska kazna od dve godine zbog izvršenja krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske

147 Presuda K-88/1999 od 18. novembra 1999. godine.

delatnosti.¹⁴⁸ Okrivljenom je stavljen na teret da je u julu mesecu 1998. godine postao član OVK, prešao granicu sa Albanijom zajedno sa grupom ljudi sa kojima je dopremio oružje u SRJ, zadužio pušku, dve bombe i municiju i bio raspoređen u treći bataljon u kojem se nalazio do dana hapšenja, kao i da je davao straže u atarima sela Meljenica i Bajgora sa zadatkom da prati kretanje vojske i policije.

Sudsko veće kojim je predsedavao sudija Mirko Rakić sa porotnicima je 27. novembra 1999. godine **donelo osuđujuću presudu zasnovanu isključivo na iskazu optuženog u prethodnom postupku, koji je on porekao na glavnem pretresu**. Optuženi je naveo da mu je inspektor SUP-a naredio šta da kaže pred istražnim sudijom, što je on i učinio, navodeći da nikada nije bio u Albaniji, da nije bio član OVK i da je učestvovao u davanju straže, ali u dogовору са svojim susedima kako bi zaštitili selo od pljačkaša. Stražu su davali ili ispred svojih kuća (oni stariji meštani) ili malo dalje od kuće i bili su naoružani puškama. Jedini razlog zbog čega je davao stražu je bio da bi zaštitio svoje selo.

Za razliku od prethodno pomenutog predmeta K-88/99, u ovom postupku nije bilo saslušanih svedoka niti bilo kakvog drugog materijalnog dokaza koji je prvostepeno veće izvelo na glavnom pretresu.

Advokat okrivljenog je ukazivao tokom postupka i u žalbi da sudsko veće nije moglo da doneše svoju presudu samo na iskazu okrivljenog datom u prethodnom postupku, koji je on kasnije demantovao, bez potpunog utvrđivanja činjenica ili utemeljenja u nekim drugim dokazima koji bi potkreplili zaključak suda. Osim toga, ukazano je i na činjenicu da nije dokazana namera u izvršenju dela, odlazak u Albaniju po oružje, niti pripadništvo OVK, već naprotiv da je sâm okrivljeni ukazao da su stražu davali svi meštani kako bi zaštitili selo od pljačke.

Ništa od navedenog nije bilo dovoljno ni za Vrhovni sud Srbije da u žalbenom postupku ukine ili preinači prvostepenu presudu, već je svojom presudom

148 Presuda K-85/1999 od 27. novembra 1999. godine.

Kž I – 761/00 od 21. juna 2000. godine potvrdio prvostepenu odluku u celini. Sudsko veće Vrhovnog suda Srbije, kojim je predsedavao sudija Dragomir Lelovac sa članovima veća Dragomirom Milojevićem i Predragom Gligorijevićem, prihvatiло je razloge koje je dao i nižestepeni sud, navodeći da je iskaz okrivljenog na glavnom pretresu dat u cilju izbegavanja krivične odgovornosti. Drugostepeno veće se nije osvrnulo na preostale žalbene navode branioca okrivljenog.¹⁴⁹

K-89/1999 – Fadil Ajeti i dr.

U predmetu Okružnog suda u Kraljevu K-89/99, sudsko veće kojim je predsedavao sudija Mirko Rakić sa sudijama porotnicima osudilo je Fadilja Ajetija na jednu godinu i šest meseci zatvora, Arsima Tahirija na jednu godinu i četiri meseca zatvora, Envera Ahmetija na jednu godinu i šest meseci zatvora, Samedina Saljihija na jednu godinu i četiri meseca zatvora i Zećira Saljihija na jednu godinu i pet meseca zatvora, presudom od 8. februara 2000. godine. Osim Fadilja Ajetija, ostalim optuženima se sudilo u odsustvu.¹⁵⁰

Okrivljenima je stavlјeno na teret da su u avgustu mesecu 1998. godine postali članovi OVK, zadužili oružje i uniformu i sve do 6. septembra 1998. godine u selu Srednja Klina naoružani davali stražu, pratili kretanje i druge aktivnosti policije, čime su u saizvršilaštvu izvršili krivično delo udruživanje radi neprijateljske delatnosti.

Mirko Rakić je trenutno sudija Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici

I u ovom postupku je kao osnovni dokaz za osuđujuću presudu poslužio iskaz okrivljenog Ajetija koji je **sve demandovao na glavnom pretresu, izričito navodeći da je pred istražnim sudijom dao inkriminući iskaz jer je bio pretučen u policiji**. Na glavnom pretresu je naveo da je tačno da je davao stražu u svom selu, ali ne kao pripadnik OVK već da su se

149 Presuda Kž I – 761/2000 od 21. jun 2000. godine.

150 Presuda K-89/1999 od 8. februara 2000. godine.

meštani sami organizovali kako bi zaštitili selo, te da neke od ostalih okrivljenih i ne poznaje lično već samo preko spiska koji mu je dalo nepoznato lice koga su oslovljavali nadimkom „Hitler”. Oružje i municiju je naknadno vratio tom licu, a prilikom hapšenja kod njega je pronađen amblem sa oznakom OVK i jedan blok sa spiskom šest lica koji su bili zaduženi oružjem, municijom i bombama.

Prvostepeno veće se ni u ovom slučaju nije postaralo da ispita navode okrivljenog o eventualnoj torturi kojoj je bio izložen, niti da preispita njegove navode u pogledu činjenice da neke od preostalih okrivljenih ne poznaje lično. Kao ni u postupku K-81/99 Okružnog suda u Požarevcu, ni u ovom predmetu **sudsko veće ne obrazlaže saizvršilaštvu u izvršenju krivičnog dela** za koje je osudilo optužene, niti presuda sadrži obrazloženje u pogledu individualne odgovornosti svakog od okrivljenih kao saizvršilaca krivičnog dela u granicama svog umišljaja. Takođe se ne vidi na čemu sud temelji svoj stav da su se okrivljeni međusobno poznavali i da su zajedno hteli i planirali izvršenje konkretnog krivičnog dela. Što se tiče osuđujuće presude za preostale okrivljene kojima se sudilo u odsustvu, **prvostepeno veće je svoju odluku zasnovalo ponovo i jedino samo na iskazu okrivljenog Ajetija.**

69

K-60/1999 – Hajrulah Peci i dr.

I u predmetu K-60/99 sudsko veće, kojim je predsedavao sudija Blagoje Miletić sa sudijama porotnicima, osudilo je optužene Hajrulaha Peciju na jednu godinu i šest meseci zatvora, Ismailja Peciju na jednu godinu i tri meseca zatvora i Agima Peciju na jednu godinu i tri meseca zatvora za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti.¹⁵¹ Optuženima je stavljeno na teret da su u maju 1998. godine postali pripadnici OVK, zadužili oružje, davali straže, osmatrali kretanje pripadnika Vojske Jugoslavije, dok je trećeoptuženi učestvovao u kopanju rovova. Optuženi Hajrulah se u prit-

151 Presuda K-60/1999 od 7. marta 2000. godine.

voru nalazio od 15. septembra 1998. godine, Ismailj od 30. decembra 1998. godine, a Agim od 28. januara 1999. godine. Prvostepena presuda je doneta 7. marta 2000. godine.

Sudsko veće je presudu zasnovalo na iskazu okrivljenog Hajarulaha Pecija datom u prethodnom postupku, koji je on opovrgao na glavnom pretresu, navodeći da je bio prinuđen da daje stražu u svom selu Orahovo ispred svoje kuće jer su mu pripadnici OVK pretili likvidacijom, kao i da je u prethodnom postupku morao da prizna delo koje mu je stavljeno na teret zbog pritisaka koje je trpeo od ovlašćenih lica SUP-a. Optuženi Ismailj i Agim su naveli da nikada nisu bili pripadnici OVK, da su davali stražu u svom selu nenaoružani i da je primarni cilj te straže bio da se sačuva selo od lopova.

**Blagoje Miletić je trenutno sudija
Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici**

70

Ne izvodeći bilo kakav drugi dokaz osim priznanja okrivljenog Hajarulaha datog u prethodnom postupku, prvostepeno veće im izriče zatvorske kazne dovoljno duge da pokriju boravak u pritvoru, obrazlažući ih time da je iskaz prvookrivljenog iz istrage dovoljan za izricanje zatvorskih kazni.

Advokat okrivljenog Hajarulaha je u žalbi ukazao na niz protivrečnosti u prvostepenoj presudi, poput činjenice da se u izreci navodi da je optuženi davao stražu sa Avnijom Pecijem, dok se u obrazloženju ukazuje da je on na straži bio sa svojim stricem Sinanom; da nigde nije obrazloženo, pa čak ni ponenuuto, koji su to plan i program OVK prihvatali okrivljeni, kao i da veće nije dalo obrazloženje u pogledu postojanja umišljaja za izvršenje dela, imajući u vidu da je optuženi naveo da je bio prinuđen od strane OVK da zaduži oružje i daje stražu u selu.

Žalbeno veće Vrhovnog suda Srbije je u svojoj presudi Kž I – 1184/00 od 4. oktobra 2000. godine, u veću kojim je predsedavao sudija Ljubomir Vučković sa članovima veća Novicom Pekovićem i Dragomirom Milojevićem, u celini potvrdilo prvostepenu presudu zasnovanu na obrazloženju da je prvos-

tepeni sud dao adekvatne razloge koje je prihvatio i drugostepeno veće. Obrazloženje drugostepene presude zasnovano je na floskulama i opštim mestima bez gotovo ijednog odgovora na žalbene navode, osim tvrdnje da je prvostepeno veće pravilno utemeljilo presudu na priznanju okriviljenog datom u prethodnom postupku u kojem je priznao izvršenje krivičnog dela.¹⁵²

Očigledno je da ni za prvostepeni, kao i ni za drugostepeni sud, navodi okriviljenog da je bio izložen pritiscima u policiji da prizna izvršenje krivičnog dela u istražnom postupku nisu bili dovoljni da preispita njihovu osnovanost, niti da izvede bilo kakav dopunski dokaz koji bi utemeljio osuđujuću presudu. Ceo postupak je vođen tako da se pravnosnažnom presudom okriviljenima izrekne kazna koja bi bila jednaka vremenskom periodu provedenom u pritvoru i time optuženi onemoguće da naplate štetu zbog neosnovanog lišenja slobode. Sve ostalo je bilo irelevantno u ovom postupku, pa čak i utemeljenje presude na još nekom dokazu u situaciji kada postoji oprečan iskaz optuženog, odnosno pružanje adekvatnog obrazloženja da postoje svi elementi krivičnog dela koje se okriviljenima stavljalno na teret.

K-68/1999 – Faik Sejdijaj i dr.

Kao i u postupku K-60/99, sudske veće Okružnog suda u Kraljevu kojim je predsedavao sudija Mirko Rakić sa sudijama porotnicima, postupilo je na identičan način u predmetu K-68/99, osuđujući na po jednu godinu i osam meseci zatvora optužene Tafilja Prokšija, Bedžeta Sejdijaja, Bekima Sejdijaja, Šemsiju Miftaraja i Faika Sejdija, odnosno na godinu dana zatvora optuženog Bajrama Sejdijaja za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti.¹⁵³

Optuženima je stavljeni na teret pristupanje OVK nakon održanog sastanka u selu Rudnik, kopanje rovova i davanje straže, s tim što je prvookriviljeni i

152 Presuda Kž I – 1184/2000 od 4. oktobra 2000. godine.

153 Presuda K-68/1999 od 23. marta 2000. godine.

pripremao hranu za članove OVK. Optuženom Bajramu Sejdijaju se sudilo u odsustvu.

Prvostepeno veće je svojom presudom od 23. marta 2000. godine osudilo okrivljene na osnovu njihovih iskaza datih u prethodnom postupku iako su oni, kao i u prethodno navedenom postupku, izričito ukazali da ni jednog trenutka nisu dobrovoljno pristupili OVK, da su bili prinuđeni da kopaju kanale i daju straže u selu, kao i da su pod pritiskom različitih lica morali da priznaju izvršenje dela pred istražnim sudijom. Sudsko veće se ni u ovom predmetu nije bavilo izvođenjem bilo kakvih dopunskih dokaza, već je presudu zasnovalo na iskazima okrivljenih iz istrage.

Branilac optuženog Faika Sejdijaja je na ove nedostatke ukazao i u žalbi, kao što je ukazao i na proizvoljnu i neobrazloženu odluku prvostepenog suda, da bi Vrhovni sud Srbije u svojoj presudi Kž I – 1347/00 od 11. oktobra 2000. godine u celini prihvatio razloge koje je dao prvostepeni sud i potvrdio ožalbenu presudu.¹⁵⁴

72

Sudsko veće Vrhovnog suda Srbije kojim je predsedavao sudija Dragomir Lelovac, sa članovima veća Novicom Pekovićem i Dragomirom Milojevićem, otišlo je i korak dalje u svojoj presudi i na ukazivanje advokata optuženog da je okrivljeni na glavnem pretresu izmenio svoj raniji iskaz, shodno čemu je prvostepeno veće bilo u obavezi da izvodi dopunske dokaze kako bi otklonilo sumnju po pitanju odgovornosti okrivljenog za izvršenje krivičnog dela, navelo da odbrana okrivljenog data na glavnom pretresu nije potvrđena ni jednim dokazom. **Iz ovakvog stava Vrhovnog suda Srbije provejava zaključak da je teret dokazivanja faktički prevaljen na okrivljenog, odnosno da je okrivljeni u obavezi da priloži dokaze u prilog svojoj nevinosti, umesto da javni tužilac dokazuje njegovu krivicu.** Ovakav pristup Vrhovnog suda Srbije u potpunosti urušava prepostavku nevinosti okrivljenog i nameće mu gotovo nemoguć zadatak – da dokaže da nije krv.

154 Presuda Kž I – 1347/2000 od 11. oktobra 2000. godine.

K-103/1999 – Fehmi Hasani i dr.

Presudom Okružnog suda u Kraljevu K-103/99 od 20. aprila 2000. godine sudsko veće kojim je predsedavao sudija Bogoljub Paunović, sa sudijom Nevenkom Balšić i sudijama porotnicima, izreklo je kaznu zatvora od jedanaest godina optuženom Fehmiju Hasaniju i kaznu zatvora od deset godina okrivljenom Miljajimu Hajriziju jer su izvršili krivično delo terorizam.¹⁵⁵ Optužnicu Kt-64/99 je podigao zamenik javnog tužioca u Kosovskoj Mitrovici Nenad Trifunović 24. juna 1999. godine.¹⁵⁶ Optuženima je stavljeno na teret da su tokom 1998. godine u selu Strovice postali članovi OVK, naoružali se, davali straže, kopali rovove, osmatrali kretanje policije i učestvovali u oružanim napadima na pripadnike MUP-a.

**Nenad Trifunović je trenutno zamenik
javnog tužioca u Višem javnom tužilaštvu
u Kosovskoj Mitrovici**

73

Optuženi Hasani je na glavnom pretresu u celini porekao svoje priznanje dato u prethodnom postupku, navodeći da je bio izložen mučenju, uz detaljan opis šta su mu pripadnici policije radili; da je inače duševni bolesnik i da ima epilepsiju, zbog čega je otpušten i iz vojske 1989. godine nakon mesec dana, kada mu je ustanovljeno oboljenje; da ne raspolaže medicinskom dokumentacijom jer mu je kuća izgorela sa svim papirima; da je zbog pretnji i torture kojoj je bio izložen morao sve da prizna najpre u policiji, a potom i kod istražnog sudije; da nikada nije bio pripadnik OVK, te da poslednje dve godine ne živi u selu Strovice već u Vučitrnu sa porodicom, kao i da oružje nije nikada koristio.

Optuženi Hajrzi je takođe naveo da nikada nije bio član OVK niti je pucao na policiju, da nikada nije čuvao stražu u svom selu, napominjući da je poslednjih godinu dana pre nego što je uhapšen živeo u Vučitrnu kod svog prijatelja, menjujući svoj iskaz dat u prethodnom postupku.

155 Presuda K-103/1999 od 20. aprila 2000. godine.

156 Optužnica Kt-64/1999 od 24. juna 1999. godine.

Sudsko veće je naložilo veštačenje duševnog zdravlja i uračunljivosti optuženog Hasanija, da bi komisija veštaka navela da kod optuženog nije utvrđeno postojanje duševne bolesti, zaostalosti niti privremenog duševnog poremećaja, te da je u vreme izvršenja dela okriviljeni mogao da upravlja svojim postupcima i da nije utvrđeno postojanje epileptične bolesti na koju se optuženi pozvao. **I pored činjenice da je odbrana tvrdila da je neophodno uzeti u obzir dokumentaciju iz vojske koja potvrđuje da je optuženi upravo zbog uočenog oboljenja otpušten iz vojske, sudsko veće se na ove navode nije obaziralo.**

Po donošenju prvostepene presude, advokati okriviljenog su uložili žalbe, ponavljajući navode koje su isticali tokom postupka, da bi Vrhovni sud Srbije svojim rešenjem Kž I – 1772/2000 od 14. marta 2001. godine ukinuo u celini nižestepenu presudu i naložio ponovno suđenje. Sudsko veće kojim je predsedavao sudija mr Tomislav Đurđević, sa članovima veća Evaldom Gruberom, Vojislavom Kneževićem, Mihajlom Viragom i Nikolom Mićunovićem, prihvatio je u potpunosti navode žalilaca u delu u kojem su se pozvali na činjenicu da prvostepeni sud nije pribavio vojnomedicinsku dokumentaciju iz koje bi se utvrdilo da li je okriviljeni otpušten iz vojske zbog duševne bolesti ili zaostalog duševnog razvoja, o čemu se ni veštaci u svom nalazu nisu izjasnili. Ovde je drugostepeni sud posebno ukazao na **medicinsku dokumentaciju neuropsihijatrijske službe bolnice u Kosovskoj Mitrovici koja je veštacima bila na raspolaganju i iz koje proističe da okriviljeni boluje od „sch-paranoides“ (hebefrena šizofrenija)**, što dovodi u sumnju nalaz i mišljenje komisije veštaka.¹⁵⁷

Takođe, sudsko veće Vrhovnog suda jasno ukazuje da tokom celog trajanja krivičnog postupka okriviljeni nisu priznali da su pucali na policiju i tako izazvali opasnost po živote pripadnika MUP-a, kao i da je u obrazloženju presude izostao dokaz o postojanju bilo kakvih borbi između pripadnika OVK i policije na teritoriji sela Grabovac, Benčuk i Glavotina u inkriminisanom

vremenskom periodu. Upravo zbog nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja prvostepena presuda nije mogla biti potvrđena, pa je naloženo ponovno suđenje u ovom predmetu. Ono što je izostalo u nalogu drugostepenog veća jeste i ispitivanje osnovanosti navoda okrivljenih o torturi kojoj su bili izloženi, a koja je **u iskazu optuženog Fehmija Hasanija detaljno opisana i bilo je moguće veštačenjem utvrditi poreklo povreda koje su eventualno postojale na telu** (poput gašenja cigareta na vratu).

IV. Okružni sud u Prokuplju

FHP u svojoj arhivi raspolaže sa tri optužnice, od kojih je jednu podnelo Okružno javno tužilaštvo u Prokuplju, a preostale dve optužnice Okružno javno tužilaštvo u Prizrenu. Optužnicu Okružnog javnog tužilaštva u Prokuplju potpisao je javni tužilac Miroslav Nikolić, a optužnice iz Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu podneo je zamenik javnog tužioca Jovan Krstić.

75

Pored optužnica, FHP raspolaže i sa pet prvostepenih presuda Okružnog suda u Prokuplju u kojima su postupale sudije Branislav Niketić, Aleksandar Stojanović i Mijat Bajović, u veću sa sudijama porotnicima. Takođe, FHP poseduje i četiri odluke Vrhovnog suda Srbije u kojima su postupale sudije Tomica Šekularac, Miloš Popović, Janko Lazarević, Predrag Gligorijević, Zoran Petrović, Vladimir Danilović, Vesna Brašić, Miodrag Jakovljević, Ljubomir Vučković, Milena Savatić, Dragomir Stojanović i Božo Rakočević.

Osim odluka Vrhovnog suda Srbije, u arhivi FHP-a nalazi se i jedna odluka tadašnjeg Saveznog suda koji je postupao u veću sudija Petra Gvozdenovića, dr Miroslava Vrhovšeka, Jovana Radovanovića, mr Lazara Raonića i dr Milića Tomanovića.

FHP je Višem суду u Prokuplju uputio zahtev za dostavljanje informacija o broju predmeta koje poseduju u svojoj arhivi vođenim po članovima 125 (terorizam) i 136 (udruživanje radi neprijateljske delatnosti) tada važećeg KZJ, kao i kopija spisa u tim postupcima. Viši sud u Prokuplju je naveo da poseduje oko 100 predmeta u svojoj arhivi koji se vode po ovim članovima

Krivičnog zakona i koju je u celini stavio na raspolaganje predstavnicima FHP-a za potrebe pravne analize.

K-41/1998 – Ramadan i dr.

Optužnicom Kt-55/98 od 16. novembra 1998. godine Okružnog javnog tužilaštva u Prokuplju koju je podneo javni tužilac Miroslav Nikolić obuhvaćeno je 15 lica kojima je stavljen na teret da su od aprila do 20. jula 1998. godine postali pripadnici OVK, organizovano prikupljali novac od pripadnika albanske nacionalne manjine koja je bila na radu u Republici Sloveniji, u nameri da tako prikupljeni novac upotrebe za kupovinu oružja i municije. Optuženi su prikupili ukupno 96.155 nemačkih maraka i 19. jula 1998. godine krenuli iz Slovenije ka Kosovu da bi se priključili OVK autobusom agencije iz Suve Reke, a nakon kontrole na policijskom punktu u Podujevu lišeni su slobode jer im je pomenuti novac pronašla policija. Po stavu tužilaštva, na ovaj način su izvršili krivično delo udruživanje radi neprijateljske delatnosti.¹⁵⁸

76

Veće Okružnog suda u Prokuplju kojim je predsedavao sudija Branislav Niketić, sa članom veća sudijom Aleksandrom Stojanovićem i sudijama potrotnicima, donelo je 19. februara 1999. godine presudu K-41/98 kojom je četvorici okrivljenih izreklo četvorogodišnje kazne zatvora, dok je preostalih jedanaest okrivljenih osudilo na kazne zatvora od po tri godine i šest meseci.¹⁵⁹

Osim činjenice da presuda više predstavlja politički govor¹⁶⁰ nego sudsku

158 Optužnica Kt-55/1998 od 16. novembra 1998. godine.

159 Presuda K-41/1998 od 19. februara 1999. godine.

160 Iz presude: „Terorističko-separatistička organizacija OVK, oformljena na području južne Srbije – Kosovu i Metohiji, u dužem intervalu vremena sprovodi nasilje na srpski i crnogorski narod i građane ostalih nacionalnih zajednica koji žive na ovom području Srbije. Namera im je da ugroze ustavno uređenje i bezbednost RS i SRJ. Organizovano sprovode akte nasilja na građane, da bi kod njih stvorili osećanje nesigurnosti, oterali ih sa svojih ognjišta, na kome bi ostala da živi samo albanska nacionalna manjina, formirali zasebnu državu, otcpili se od SRJ i pripojili Republici Albaniji. [...] U Srbiji, mučki napadaju na jugoslovensku vojsku i miliciju. Na sve građane – nacionalnih zajednica, lojalnih Srbiji, a žive na Kosovu i Metohiji. Kidnapuju ih, muče i ubijaju, a njihovu imovinu pljačkaju i uništavaju.“

odluku, sudska veća bez ikakvih dokaza konstruiše scenario po kojem su okriviljeni koji su bili građevinski radnici u Sloveniji prikupili novac od Albancaca koji su takođe bili na radu u Sloveniji i tako prikupljen novac pokušali da prenesu na Kosovo i predaju ga pripadnicima OVK. Simptomatično je da sudska veća u obrazloženje svoje presude ne unosi odbrane okriviljenih, niti iskaza saslušanih svedoka, a iz činjenica na koje se veća pozvalo ne proističe ni jedan dokaz koji takvu činjenicu potkrepljuje. Ostalo je **nejasno na čemu je prvostepeno veće temeljilo svoj stav da je novac prikupljen za potrebe OVK**, iako su okriviljeni naveli da su novac poneli svojim porodicama, ali i porodicama onih građevinskih radnika iz Slovenije koji se nisu uputili ka Kosovu. Iz iskaza samih okriviljenih se moglo zaključiti da se čak svi međusobno ni ne poznaju (što predstavlja jedan od konstitutivnih elemenata pripadništva grupi, bandi ili nekoj trećoj vrsti organizacije), dok je okolnost da su svi išli istom autobuskom linijom pojašnjena činjenicom da od marta 1998. godine autobuski saobraćaj zbog dešavanja na Kosovu nije išao redovnom trasom i da su putnici morali da koriste alternativna rešenja, uključujući i taksi prevoz do konačnih destinacija iz mesta gde bi se autobus zaustavlja.

77

Advokat okriviljenih je u svojoj žalbi sve ovo detaljno pojasnio, ukazujući na potpuno iracionalna obrazloženja sudske veća, nedostatak dokaza, stepen netrpeljivosti prema Albancima koji pokazuje predsednik veća, drakonske kazne i subjektivan pristup pravdi, ali ništa od navedenog nije sprečilo drugostepeno veće da potvrди prvostepenu presudu.

Punomoćnik osuđenih je pokušao i zahtevom za preispitivanje pravnosnažne presude pred Saveznim sudom da ukaže na stepen povreda osnovnih procesnih odredaba i minimuma zagarantovanih prava, ali je veća Saveznog suda koje su činile sudije Petar Gvozdenović, dr Miroslav Vrhovšek, Jovan Radovanović, mr Lazar Raonić i dr Milić Tomanović, u svojoj presudi Kps-22/99 od 28. septembra 1999. godine odbilo njegov zahtev kao neosnovan, navodeći da se u zahtevu ne ukazuje na bilo koji dokaz na kojem se presuda nije mogla zasnovati, već advokat okriviljenih pokušava da ospori pravilnost

i potpunost utvrđenog činjeničnog stanja, što ne predstavlja osnov za izjavljivanje ovog pravnog sredstva. Međutim, u svom obrazloženju, veće Saveznog suda ne pokušava ni da obrazloži koji su to dokazi uopšte bili izvedeni od strane redovnih sudova, a na kojima je presuda uopšte bila zasnovana.¹⁶¹

K-90/1999 – Hajredin Sulaj

Još problematičnija presuda doneta je u postupku koji je vođen pod brojem K-90/99, gde je okriviljenom Hajredinu Suljaju izrečena kazna zatvora od trinaest godina za izvršenje krivičnog dela terorizam. Sudsko veće kojim je ponovo predsedavao sudija Branislav Niketić, sa sudijom Aleksandrom Stojanovićem i sudijama porotnicima, donelo je 29. oktobra 1999. godine presudu i zaključilo je da je osnovano okriviljenom stavljeno na teret to što je od juna do septembra 1998. godine u selu Slapužane pristupio OVK, zadužio automatsku pušku, bombu i municiju, davao stražu, pratio kretanje pripadnika MUP-a, zaustavljao i legitimisao građane i o svemu tome obaveštavao vođe OVK. Presuda je zasnovana na izvesnom spisku koji je zaplenila policija kada je ušla u selo, a na kojem se, po tvrdnji tužioca, nalazilo i njegovo ime sa registracijom zaduženja davanja oružane straže. Okriviljeni je i u prethodnom postupku i na glavnoj raspravi tvrdio da nikada nije bio član OVK, da je mirno živeo u svom selu, da nije davao nikakve oružane straže, ali da jeste tokom noći stražario u selu i ispred kuće kako bi, ukoliko dođe do oružanih sukoba, probudio ukućane da se sklone na vreme iz sela.¹⁶²

78

Iako se iz presude ne može videti šta se sve dešavalo tokom postupka, advokat okriviljenog je u žalbi taksativno pobrojao sve povrede koje je učinilo prvostepeno veće, a koje se već mogu kvalifikovati i na mnogo teži način od grubih povreda zakona.

Punomoćnik okriviljenog je ukazao da je predsednik veća neistinito unosio podatke u zapisnik, posebno činjenicu da je zatraženo njegovo izuzeće pre pre-

161 Presuda Kps-22/1999 od 28. septembra 1999. godine.

162 Presuda K-90/1999 od 29. oktobra 1999. godine.

duzimanja bilo kakve radnje na glavnom pretresu, ali je on namerno u zapisniku naveo da je izuzeće zatraženo nakon čitanja optužnice, čime je stekao pravo da sâm odlučuje o tom zahtevu, bez slanja spisa drugostepenom суду.

Pored toga, branilac je ukazao da je prvi put uspostavio kontakt sa okrivljenim na dan održavanja pretresa, iako je pre toga četiri puta putovao iz Beograda za Prokuplje kako bi obavio razgovor sa njim, ali je predsednik veća (koji je istovremeno bio i predsednik suda u Prokuplju) odbijao da potpiše dozvolu za posetu.

Branilac je dalje ukazao da okrivljenom nije omogućeno da se služi svojim jezikom u postupku, jer je kao prevodilac angažovan jedan građanin koji ni približno nije pravilno prevodio reči sa jednog jezika na drugi, kao i da optuženi faktički nije ni razumeo optužnicu. Zbog toga je branilac zahtevao da mu se omogući da govori na svom maternjem jeziku, na šta mu je predsednik veća odgovorio rečima: „Ne može, ovo ovde je Srbija.”

Ukazujući na pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje, advokat okrivljenog je naveo da je optuženi još na ročištu održanom u martu 1999. godine upoznao veće da je u njegovom selu postojala još jedna osoba sa identičnim imenom i prezimenom i da on nije taj čije se ime nalazi na spisku koji je policija zaplenila, zbog čega je sudsko veće zatražilo od MUP Srbije – SUP Prizren da utvrdi da li u selu Slapužane zaista postoje dve osobe sa istim imenom i prezimenom. Međutim, dan kasnije je počelo bombardovanje, predmet je prebačen u sud u Prokuplju, a predsednik ovog sudskog veća je naveo da više nije moguće izvesti taj dokaz, od čega je i odustao. Odatle i zaključak da nije otklonjena sumnja u pogledu činjenice da li je reč upravo o toj osobi koja bi eventualno trebalo da bude okrivljena u ovom postupku.

U žalbi se punomoćnik okrivljenog pozvao i na proglaš koji je uputila Narodna skupština Republike Srbije od 28. septembra 1998. godine i kojim je pozvala sva lica albanske nacionalnosti da predaju oružje i vrate se normalnom životu, te da niko zbog toga neće krivično odgovarati sem onih koji su „okrvavili ruke”, što bi domaći sudovi morali da uzmu u obzir, ukazujući

istovremeno da okriviljeni Suljaj nikada nije ni koristio pušku, niti je ona ikada kod njega pronađena kada je policija ušla u selo.

U konačnom, advokat okriviljenog je ukazao i na činjenicu da predsednik veća tokom celog postupka okriviljenog oslovljava pogrdno „Šiptar”, unoseći taj termin i u izreku osuđujuće presude, iz čega proističe i zaključak o ogromnom stepenu netrpeljivosti koju pokazuje prema pripadnicima albanske nacionalne manjine. Kazna od 13 godina zatvora samo potkrepljuje ovaj zaključak punomoćnika okriviljenog, jer očigledno nema nikakav drugi karakter do ispoljavanja osvetoljubivosti.

Vrhovni sud Srbije, u veću kojim je predsedavao sudija Tomica Šekularac, sa članovima veća Milošem Popovićem, Jankom Lazarevićem, Predragom Gligorijevićem i Zoranom Petrovićem, doneo je 11. aprila 2000. godine presudu Kž I – 203/00 kojom je preinačena prvostepena presuda u pogledu krivičnog dela (umesto terorizma, okriviljeni je osuđen za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti) i izrečena mu je kazna od dve godine i šest meseci zatvora.¹⁶³

80

**Zoran Petrović je trenutno sudija
Višeg suda u Jagodini**

Veće Vrhovnog suda Srbije nije smatralo da postoje ikakvi procesni nedostaci u prvostepenom postupku, s obzirom na to da iz zapisnika nije proisticalo ono na šta je branilac okriviljenog ukazivao (da je zapisnik vođen na način da je predsednik suda zloupotrebio svoja procesna ovlašćenja); da okriviljenom ni na koji način nije povređeno pravo na odbranu; da je prvostepeni sud angažovao tumača – prevodioca na albanski jezik u skladu za ZKP i da je, u konačnom, sudska veće pravilno zaključilo da je okriviljeni izvršio krivično delo koje je od strane nižestepenog suda pogrešno kvalifikovano. Vrhovni sud se osvrnuo i na ukazivanje branioca da je bilo potrebno utvrditi da li je okriviljeni upravo to lice kome se određene radnje stavljavaju na teret ili je pak u pitanju neka druga osoba sa istim imenom i prezimenom, ali je zaključio

163 Presuda Kž I – 203/2000 od 11. aprila 2000. godine.

da iz dokaza proizilazi nesumnjivi zaključak da je reč upravo o toj osobi kao izvršiocu dela, zbog čega se i predlog branioca da se izvede dokaz pribavljanjem podataka iz SUP-a Prizren smatrao suvišnim. Na korišćenje pogrdnog termina „Šiptar” za okriviljenog tokom postupka i u presudi, veće Vrhovnog suda Srbije se nije ni osvrnulo.

K-93/1999 – Arif Daka i dr.

Identično se ponovilo i u predmetu K-93/99 u kojem je sudsko veće, kojim je takođe predsedavao sudija Branislav Niketić, sa sudijom Aleksandrom Stojanovićem i sudijama porotnicima, donelo presudu 29. oktobra 1999. godine osuđujući za terorizam optuženog Arifa Daku na četrnaest godina zatvora, Gzima Kabašiju na trinaest godina zatvora, Ganiju Salauku na trinaest godina zatvora, Isufa Gašiju na deset godina zatvora i Ahmeta Gašiju na deset godina zatvora.¹⁶⁴ Uz gotovo isto obrazloženje kao u predmetu K-90/99, optuženima je stavljeno na teret da su prelazili albansku granicu, bili na vojnoj obuci u Albaniji, preneli oružje (optuženi Arif Daka), zadužili automatske puške i davali straže (preostali optuženi) u selima Movljane, Reštane, Krušica i Budakovo, da bi 9. oktobra 1998. godine bili lišeni slobode od strane predstavnika MUP-a. Presuda je gotovo u celini zasnovana na izvesnom registru vojnika koji je priložen u fotokopiji, a koji je zaplenila policija.

Advokat branilaca je ponovio u žalbi sve ono na šta je ukazao i u žalbi na presudu K-90/99 (ukazujući kako na procesne, tako i na materijalne nedostatke koji su se ponovili i u ovom predmetu), naglašavajući ponašanje predsednika veća i u ovom postupku.

Međutim, veće Vrhovnog suda Srbije koje su činile sudije Vesna Brašić, Miodrag Jakovljević, Ljubomir Vučković i Milena Savatić, sa Vladimirom Danilovićem kao predsednikom veća, svojom presudom Kž I – 195/00 od 31. marta 2000. godine ponovo je preinačilo prvostepenu presudu u pogledu krivičnog dela (udruživanje radi neprijateljske delatnosti umesto terorizma), smanjivši ka-

¹⁶⁴ Presuda K-93/1999 od 29. oktobra 1999. godine.

zne okriviljenima Arifu Daki na tri godine, Gzimu Kabašiju na dve i po godine, Ganiju Salauki na dve godine, Isufu Gašiju na tri godine i Ahmetu Gašiju na dve godine zatvora. Vrhovni sud je u celini prihvatio razloge koje je dao i prvostepeni sud, ne dovodeći u pitanje dokaze na kojima je prvostepena presuda zasnovana, niti procesne povrede koje su fundamentalno urušile pravo okriviljenih na fer i pravično suđenje.¹⁶⁵

K-96/1999 – Basha Rahman i dr.

Zamenik javnog tužioca Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu Jovan Krstić podigao je 24. decembra 1998. godine optužnicu Kt-148/98 protiv četrnaest lica, stavljajući im na teret izvršenje krivičnog dela terorizam zbog toga što su se od jula meseca 1998. godine do 28. septembra 1998. godine na području opštine Suva Reka naoružali pešadijskim naoružanjem, bombama i municijom, davali straže, pratili kretanje pripadnika MUP-a, učestvovali u kopanju rovova, da bi 28. septembra 1998. godine dejstvovali iz oružja na pripadnike MUP-a, usmrtivši tom prilikom tri policajca i nanevši teške telesne povrede još petorici. Zamenik tužioca se pozvao na „test parafinske rukavice“ i predložio saslušanje okriviljenih.¹⁶⁶

Sudsko veće Okružnog suda u Prokuplju, kojim je ponovo predsedavao sudija Branislav Niketić, sa Aleksandrom Stojanovićem kao članom veća i sudijama porotnicima, osudilo je prvo okriviljenog Rahmana Bašu na četrnaest godina zatvora, a preostale okriviljene na po petnaest godina zatvora na osnovu nalaza sudskega veštaka koji je potvrdio tragove nitrata i nitrita na odeći i rukama, presudom K-96/99 od 2. novembra 1999. godine.¹⁶⁷

Iako su okriviljeni naveli da se bave poljoprivredom i da nisu bili pripadnici OVK, niti su pucali iz oružja, ukazujući na činjenicu da im je „test parafinske rukavice“ uziman sa odeće koja nije bila njihova jer su ih u policiji skinuli, dali im tuđu odeću, pa tek potom radili test, sudsko veće nije našlo za shodno da

165 Presuda Kž I – 195/2000 od 31. marta 2000. godine.

166 Optužnica Kt-148/1998 od 24. decembra 1998. godine.

167 Presuda 96/1999 od 2. novembra 1999. godine.

ispita ove navode okrivljenih. Pored toga, jedan deo okrivljenih je na glavnom pretresu promenio iskaz, poričući izvršenje krivičnog dela koje su u istrazi priznali, uz obrazloženje da su bili tučeni i da im je iskaz iznuđen. Preostali okrivljeni su ostali dosledni u svojim izjavama datim u prethodnom postupku da nikada nisu bili pripadnici OVK niti koristili vatreno oružje. Međutim i pored svih ovih navoda optuženih, sudska veće izriče višegodišnje kazne zatvora samo na osnovu nalaza i mišljenja sudskog veštaka koji nikada nije potvrdio da tragovi nitrata i nitrita potiču od upotrebe oružja.

I u ovom postupku je advokat okrivljenih u žalbi ukazao na sve one procesne povrede zakona i materijalne nedostatke u njegovoj primeni koje je naveo i u žalbi na prvostepenu presudu u predmetu K-90/99, posebno ukazujući i na činjenicu da je predsednik veća rešenjem na glavnom pretresu zabranio braniocu upotrebu svog maternjeg jezika, iako on na to ima zakonsko pravo. Braniac okrivljenih je takođe naveo da tokom postupka nije izведен ni jedan dokaz u vezi sa ranjavanjem ili ubistvom policajaca, kako bi se utvrdilo da li su okrivljeni zaista i učestvovali u izvršenju tog dela.

Vrhovni sud Srbije je rešenjem Kž I – 201/00 od 30. maja 2000. godine obustavio postupak u odnosu na optuženog Muhameda Bašu (zbog smrti), a prvostepenu presudu u preostalom delu u celini ukinuo, zaključujući da je zahvaćena velikim brojem povreda ZKP i KZJ. Drugostepeno veće na čijem je čelu bio sudija Tomica Šekularac, sa članovima veća Milošem Popovićem, Jankom Lazarevićem, Predragom Gligorijevićem i Zoranom Perovićem, ukazalo je da je presuda zasnovana samo na „testu parafinske rukavice“, odnosno na nalazu i mišljenju veštaka, bez izvođenja ijednog dokaza na osnovu koga bi se utvrdilo da su okrivljeni pucali na pripadnike policije, da je **predsednik veća prekoračio svoja ovlašćenja** kada je odlučio o zahtevu za izuzeće iako je to bilo u nadležnosti neposredno višeg suda, ali i posebno na okolnost da iz činjenica proizilazi da su pripadnici MUP-a ubijeni, odnosno ranjeni 28. septembra 1998. godine, iako se iz prvostepenih spisa može uočiti da su okrivljeni još 27. septembra 1998. godine bili u mestu „Reka“ okruženi snagama MUP-a, shodno čemu **nisu ni mogli da učestvuju u događaju**

koji se desio dan kasnije. Veće Vrhovnog suda Srbije je naložilo da se prvostepeni postupak ponovi pred potpuno izmenjenim većem.¹⁶⁸

K-95/1999 – Gzim Loshi i dr.

Iz istih činjenica iz kojih je potekla prethodna optužnica Kt-148/98, zamenik javnog tužioca Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu Jovan Krstić podigao je optužnicu Kt-146/98 od 18. decembra 1998. godine protiv trinaest okriviljenih, stavljajući im takođe na teret izvršenje krivičnog dela terorizam u saizvršilaštvu. I ova optužnica zasnovana je na nalazu i mišljenju veštaka hemijske struke koji je uradio „test parafinske rukavice“ i pronašao tragove nitrata i nitrita na rukama i odeći okriviljenih.¹⁶⁹ Optuženi su lišeni slobode 28. septembra 1998. godine u mestu „Reka“, gde su ih pripadnici MUP-a otkrili i priveli, a i njima je stavljeno na teret ubistvo tri policajca i nanošenje teških telesnih povreda petorici pripadnika MUP-a (istih onih policajaca kao i u postupku K-96/99).

84

Sudsko veće u nešto izmenjenom sastavu u odnosu na predmet K-96/99 (predsednik veća sudija Branislav Niketić, sa sudijom Mijatom Bojovićem i sudijama porotnicima) u ovom postupku donelo je presudu K-95/99 od 9. novembra 1999. godine, kojom je okriviljenima izreklo kazne od po četrnaest godina zatvora, ponovo na osnovu nalaza i mišljenja sudskog veštaka i rezultata „testa parafinske rukavice“, bez obzira na činjenicu što, osim ovog dokaza, ni jedan drugi dokaz nije izведен.¹⁷⁰

Drugostepeno veće Vrhovnog suda Srbije je rešenjem Kž I - 194/00 od 9. maja 2000. godine ukinulo u celini prvostepenu presudu i predmet ustupilo Okružnom суду u Požarevcu, nalazeći da je u spisima postojalo rešenje tog suda po kojem je ovaj predmet, još dok je trajala istraga, delegiran Okružnom суду u Požarevcu, shodno čemu Okružni суд u Prokuplju nije ni mogao da postupa u ovom postupku.¹⁷¹

168 Rešenje Kž I – 201/2000 od 30. maja 2000. godine.

169 Optužnica Kt-146/1998 od 18. decembra 1998. godine.

170 Presuda K-95/1999 od 9. novembra 1999. godine.

171 Rešenje Kž I – 194/2000 od 9. maja 2000. godine.

Osim navedenog, žalbeno veće kojim je predsedavao sudija Dragomir Stojanović, sa članovima veća Vladimirom Danilovićem, Vesnom Brašić, Miodragom Jakovljevićem i Božom Rakočevićem, ukazalo je da **prvostepeni sud uopšte nije naveo na kojim dokazima je zasnovao zaključak da su okrivljeni pucali na pripadnike MUP-a i time usmrtili, odnosno naneli teške telesne povrede policajcima, kao i da nije razjasnio na čemu temelji stav da su upravo okrivljeni u selu Budakovo pucali na pripadnike MUP-a** i istog dana lišeni slobode u selu Vranić, na mestu zvanom „Reka“ koje je udaljeno 10, odnosno 30 kilometara od mesta Budakovo. I u ovom rešenju, drugostepeno veće je ukazalo na **prekoračenje ovlašćenja od strane predsednika prvostepenog veća** kada je odlučio o svom izuzeću pre početka glavnog pretresa, umesto da spise prosledi neposredno višem суду da o ovom zahtevu odluči.

Iz svih analiziranih presuda Okružnog суда u Prokuplju nameće se zaključak da je sudija Branislav Niketić pokazivao ogroman stepen netrpeljivosti prema okrivljenima kao pripadnicima albanske nacionalne manjine, izričao zatvorske kazne koje nisu imale nikakav drugi karakter do ispoljavanja moći i osvetoljubivosti prema optuženima zbog dešavanja na teritoriji Kosova, dajući obrazloženja u presudama koja imaju politički, a ne pravni karakter. Stepen povreda prava koji je uočen u ovim presudama (a koja je delimično sankcionisao i Vrhovni суд Srbije u svojim ukidajućim rešenjima) prevazilazi ne samo principe fer i pravičnog suđenja, već se osnovano može postaviti i pitanje odgovornosti sudija koje su postupale u ovim većima i donosile presude koje su daleko van pozitivnih pravnih propisa koji su važili na teritoriji SRJ.

85

V. Okružni sud u Leskovcu

FHP u svojoj arhivi raspolaže sa četrnaest optužnica koje je podnело Okružno javno tužilaštvo u Peću, a koje su potpisali Okružni javni tužilac Miladin Popović i njegovi zamenici Jovan Ninić, Slobodan Radović i Zoran Babić, kao i sa osam optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Leskovcu koje su podneli zamenici Vojislav Šoškić, Dragan Mladenović, Ljiljana Mladenović i Edvard Jerin.

U ovim postupcima, postupale su i istražne sudije Okružnog suda u Peći Milomir Lazović i Vladan Bojić.

Pored optužnica, FHP raspolaže i sa 34 prvostepene presude Okružnog suda u Leskovcu. U ovim postupcima postupale su sudije Okružnog suda u Leskovcu: Brankica Dašić, Goran Petronijević, Života Đoinčević, Milomir Lazović, Mirjana Ignjatović, Zoran Petrušić, Verica Vojvodić-Ristić, Radomir Gojković, Miroslav Veličković i Vitomir Krstić, u veću sa sudijama porotnicima.

FHP takođe poseduje petnaest odluka Vrhovnog suda Srbije koji je postupao po žalbama advokata okrivljenih, odnosno javnih tužilaca, u kojima su postupale sudije: Dušan Maričić, Natalija Janković, Zoran Škulić, Mladen Kulizić, Nikola Latinović, Aleksandar Ranković, mr Svetislav Milovanović, Dragiša Đorđević, Vladimir Danilović, Miodrag Jakovljević, Božo Rakočević, Ljubomir Vučković, Novica Peković, Dragomir Milojević, Vesna Brašić, Nikola Milošević, Slobodan Gazivoda, Dragomir Lelovac, Dragomir Stojanović, Tomica Šekularac, Miloš Popović, Janko Lazarević, Predrag Gligorijević i Zoran Petrović.

86

FHP raspolaže i sa tri odluke Saveznog suda koji je postupao u veću sudija Petra Gvozdenovića, dr Miroslava Vrhovšeka, Jelisavete Gajović, mr Lazara Raonića, dr Milića Tomanovića.

FHP je Višem суду u Leskovcu uputio zahtev za dostavljanje informacija o broju predmeta koje poseduju u svojoj arhivi vođenim po članovima 125 (terorizam) i 136 (udruživanje radi neprijateljske delatnosti) tada važećeg KZJ, kao i kopija spisa u tim postupcima. Viši sud u Leskovcu je svoju arhivu sa sudskim spisima iz tih predmeta (preko 2.500 stranica) u celini stavio na raspolaganje predstavnicima FHP-a za potrebe pravne analize.

K-132/1999 – Rasim Redža i dr.

Optužnicom Kt-245/98 okrivljenima Rasimu Redži, Muharemu Pajazitiju i Muhametu Tahiriju stavljeno je na teret izvršenje krivičnog dela udruživanja radi neprijateljske delatnosti zbog toga što je: Redža izabran za komandanta

štaba OVK, a zatim organizovao grupu od 30 lica sa kojima je išao u Albaniju u nabavku oružja, potom oružje dopremio na teritoriju Kosova, naoružao grupu koja je davala straže i kopala rovove; optuženi Muharem izabran za člana štaba grupe sa zadatkom da organizuje ambulantu i kuhinju, snabdevao ambulantu medicinskim materijalom i zadužio automatsku pušku; a optuženi Muhamet išao u Albaniju radi dopremanja oružja, potom zadužio oružje i davao stražu. Tužilac je predložio saslušanje okrivljenih i jednog svedoka.¹⁷²

Brankica Dašić je trenutno sudija

Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici

Okružni sud u Leskovcu, u veću kojim je predsedavala sudija Brankica Dašić sa sudijama porotnicima, osudio je optuženog Redžu na dve godine zatvora, optuženog Muharema na jednu godinu i šest meseci zatvora, a optuženog Muhameta na jednu godinu i četiri meseca zatvora presudom K-132/99 od 16. novembra 1999. godine.¹⁷³ Iako su okrivljeni Redža i Muharem na glavnem pretresu porekli svoje priznanje dato pred istražnim sudijom, a okrivljeni Muhamet negirao navode optužnice u celini (on se u istrazi branio čutanjem), sudska veće je smatralo da je njihova odbrana na glavnem pretresu sračunata na izbegavanje krivične odgovornosti i da nema razloga da se sumnja u njihovo priznanje iz prethodnog postupka. Prvostepeno veće je poklonilo veru iskazu datom u istražnom postupku, smatrajući da je toliko detaljno i jasno da je njihova odbrana na glavnem pretresu neologična i neuverljiva. Osim saslušanja okrivljenih, sudska veće je samo pročitalo iskaz svedoka koji je dat pred istražnim sudijom bez unošenja u obrazloženje presude njegovih reči, kao i bez pružanja mogućnosti da se ovaj svedok ponovo sasluša na glavnoj raspravi. Sudska odluka ne sadrži obrazloženje u pogledu elemenata krivičnog dela, umišljaja kao oblika vinosti, niti bilo kakve dodatne dokaze koji bi potkrepili sve one navode iz optužnice koji su okrivljenima stavljeni na teret.

172 Optužnica Kt – 245/1998 od 2. februara 1999. godine.

173 Presuda K-132/1999 od 16. novembra 1999. godine.

K-58/1999 – Pashk Quni i dr.

Sve navedeno za predmet K-132/99 može se ponoviti i za postupak pokrenut optužnicom Kt-1/99 Okružnog javnog tužilaštva u Peći.¹⁷⁴ Optuženima Pašku Ćuniju i Đerđu Karačiju je stavljeno na teret da su u julu mesecu 1998. godine u selu Doblibare učestvovali u stvaranju diverzantsko-terorističke grupe u sastavu OVK, zadužili oružje i radio stanice i organizovali davanje straže u selu na četiri stražarska mesta. Osim iskaza okrivljenih (koji ni u prethodnom postupku nisu priznali izvršenje krivičnog dela), zamenik tužioca je predložio i saslušanje šest svedoka.

Sudsko veće kojim je ponovo predsedavala sudija Brankica Dašić sa sudijama porotnicima osudilo je Pašku Ćuniju na dve godine i šest meseci zatvora, a Đerđa Karačiju na jednu godinu i dva meseca zatvora za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti presudom K-58/99 od 18. novembra 1999. godine.¹⁷⁵ Svoju odluku prvostepeno veće je zasnovalo isključivo na iskazima saslušanih svedoka u prethodnom postupku, koji čak nisu ni saslušani na glavnom pretresu.

88

Advokat okrivljenih je na ovu činjenicu ukazio u žalbi na presudu prvostepenog veća, ali je Vrhovni sud Srbije svojom presudom Kž I – 669/00 od 16. juna 2000. godine odlučio da u celini potvrdi nižestepenu odluku.¹⁷⁶ Sudsko veće Vrhovnog suda Srbije, kojim je predsedavao sudija Dušan Maričić, sa sudijama Natalijom Janković i Zoranom Škulićem, zaključilo je da se svedoci, na čijem iskazu je presuda zasnovana, nalaze na teritoriji Kosova i da je njihov dolazak u Srbiju otežan zbog opšte poznate situacije u tom trenutku, shodno čemu nema mesta ukazivanju branioca okrivljenog Ćunija da postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka koja se ogleda u uskraćivanju prava optuženima da saslušaju ključne svedoke na glavnoj raspravi.

Bezuspešan je ostao i pokušaj branioca okrivljenog Ćunija da se obrati

¹⁷⁴ Optužnica Kt-1/1999 od 15. marta 1999. godine.

¹⁷⁵ Presuda K-58/1999 od 18. novembra 1999. godine.

¹⁷⁶ Presuda Kž I – 669/2000 od 16. juna 2000. godine.

Saveznom sudu zahtevom za vanredno preispitivanje pravnosnažne presude, s obzirom na to da je sudsko veće tog suda, na čijem je čelu bio sudija Petar Gvozdenović, sa dr Miroslavom Vrhovšekom, Jelisavetom Gajović, mr Lazarom Raonićem i dr Milićem Tomanovićem kao članovima veća, odbilo njegov zahtev nalazeći da je tokom postupka pred redovnim sudovima nesporno utvrđeno da su okriviljeni izvršili krivično delo koje im je stavljen na teret. Ni veće Saveznog suda nije videlo ništa sporno u pogledu činjenice da su optuženi bili uskraćeni u svom pravu da saslušaju svedoke na glavnom pretresu na čijim iskazima je osuđujuća presuda zasnovana.¹⁷⁷

K-45/1999 – Bekim Memaj i dr.

Optužnicom okružnog javnog tužilaštva u Leskovcu Kt-58/99 koju je podnela zamenica tužioca Ljiljana Mladenović, optuženi su Bekim Memaj i Afrim Memaj jer su u toku aprila 1999. godine u selu Gornja Luka, opština Dečani, stvorili diverzantsko-terorističku grupu, izabrali štab i rukovodstvo, više puta odlazili u Albaniju odakle su dopremali oružje, davali straže na prilazima selu, iskopavali rovove i gradili bunkere, sve u cilju da spreče pripadnike MUP-a u obavljanju svojih redovnih delatnosti, čime su izvršili krivično delo udruživanje radi neprijateljske delatnosti. Optužnica je obuhvatila i Jovana Račića, kome je na teret stavljen izvršenje krivičnog dela pružanje pomoći učiniocu posle izvršenog krivičnog dela (član 137 KZJ), jer je u junu mesecu 1999. godine Afrima Memaja prebacio za Ulcinj, prethodno mu obezbedivši falsifikovana dokumenta, iako je znao da je Afrim Memaj pripadnik OVK.¹⁷⁸

Presudom Okružnog suda u Leskovcu K-45/99 od 14. decembra 1999. godine sudija Života Đoinčević, u veću sa sudijama porotnicima, izrekao je okriviljenima kazne od po jedne godine i šest meseci zatvora, nalazeći da je optužnica u potpunosti dokazana iako je optuženi Bekim na glavnom pretresu u celini povukao delimično priznanje dato u prethodnom postupku, navodeći da je

177 Presuda Kps-40/2000 od 6.decembra 2000. godine.

178 Optužnica Kt-58/1999 od 6. avgusta 1999. godine.

morao da dâ takav iskaz jer se plašio reakcije policije ako izjavi suprotno.¹⁷⁹ Okrivljenom Afrimu je suđeno u odsustvu. **Odluka veća zasnovana je na iskazu jednog svedoka datom u prethodnom postupku, koji nije saslušan na glavnom pretresu**, već je takav njegov iskaz samo pročitan. Okrivljeni Bekim je i u prethodnom postupku i na glavnoj raspravi naveo da je tačno da je davao stražu i išao po oružje u Albaniju i da je to bila njegova obaveza, s tim što je u julu ili avgustu mesecu 1998. godine došlo do predaje oružja policiji u njegovom selu, kada je i on predao svoju pušku koju je ranije zadužio.

Protiv ove presude Okružnog suda u Leskovcu, žalbu je izjavio zamenik okružnog javnog tužioca u Leskovcu Vojislav Šoškić, koju je veće Vrhovnog suda Srbije uvažilo i preinačilo prvostepenu presudu u pogledu kazne tako što je okrivljenima izreklo zatvorske kazne od po dve godine i šest meseci. Drugostepeno veće kojim je predsedavao sudija Aleksandar Ranković, sa članovima veća mr Svetislavom Milovanovićem i Dragišom Đorđevićem, u svojoj presudi Kž I – 438/00 od 11. maja 2000. godine zauzelo je stav da su izrečene kazne suviše blage i neadekvatne težini izvršenog krivičnog dela i stepenu krivične odgovornosti optuženih, s obzirom na posebnu upornost optuženih i društvenu opasnost koju izvršeno delo izaziva.¹⁸⁰ Žalbeno veće se u svojoj presudi nije osvrtalo na činjenicu da je okrivljeni Bekim dobrovoljno predao pušku i da mu je tom prilikom rečeno da neće biti pokretani nikakvi sudski postupci protiv onih koji su se dobrovoljno odrekli oružja.

**Dragiša Đorđević je trenutno sudija
Vrhovnog kasacionog suda**

K-167/1999 – Luaras Kelmendi i dr.

Zamenik okružnog javnog tužioca u Leskovcu Zoran Babić podigao je optužnicu Kt-259/99 protiv Ljurasa Keljmendija, Muhameda Barlaja i

179 Presuda K-45/1999 od 14. decembra 1999. godine.

180 Presuda Kž I – 438/2000 od 11. maja 2000. godine.

Fadilja Ćeljaja za izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti. Okrivljenima je stavljeno na teret da su u selu Ljutoglava pristupili diverzantsko-terorističkoj grupi za to selo, kao i držali straže na prilazima selu sa zadatkom da spreče pripadnike MUP-a u vršenju redovnih poslova i zadataka.¹⁸¹

Okružni sud u Leskovcu je svojom presudom K-167/99 od 14. januara 2000. godine osudio Ljurasa Keljmendija i Muhameda Barlaja na po devet meseci zatvora, dok je optuženog Ćeljaja oslobođio od optužbe.¹⁸² Optuženi Keljmendi i Barlaj su i u prethodnom postupku i na glavnoj raspravi negirali navode iz optužnice, tvrdeći da nikada nisu bili pripadnici OVK, niti da su davali straže u selu. Onog trenutka kada je počela učestala pucnjava u susednom selu odlučili su da napuste svoje kuće i odu u selo Starodvorane. Prilikom pokušaja napuštanja tog sela policija ih je lišila slobode i odvela u pritvor.

I optuženi Ćeljaj je u prethodnom postupku i na glavnoj raspravi tvrdio da nije bio član OVK, kao i da nije davao stražu, s tim što je u prethodnom postupku kazao da su optuženi Keljmendi i Barlaj davali straže u selu. Ovu izjavu je u celini opovrgao na glavnem pretresu, navodeći da je za njihovo davanje straže samo čuo od drugih.

Na osnovu samo ovih dokaza, sudska veće kojim je predsedavao sudija Milomir Lazović, sa sudijom Brankicom Dašić i sudijama porotnicima, izreklo je devetomesečne kazne zatvora okrivljenima bez upuštanja u ocenu iskaza okrivljenog Ćeljaja datog na glavnoj raspravi, koji je suštinski suprotan njegovom iskazu iz istrage. Prvostepeno veće je smatralo da je iskaz okrivljenog Ćeljaja dat na glavnem pretresu usmeren na pomaganje ostalim okrivljenima kako bi izbegli krivičnu odgovornost, ne obrazlažući detaljnije na čemu temelji takvo svoje uverenje.

**Milomir Lazović je trenutno sudija
Višeg suda u Kosovskoj Mitrovici**

¹⁸¹ Optužnica Kt-259/1999 od 5. novembra 1999. godine.

¹⁸² Presuda K-167/1999 od 14. januara 2000. godine.

Protiv ove presude okružni javni tužilac je izjavio žalbu, smatrajući da je okrivljenima izrečena suviše blaga kazna, odnosno da je okrivljenog Čeljaja ipak trebalo osuditi na kaznu zatvora, ali je Vrhovni sud Srbije svojom presudom Kž I – 622/00 od 19. maja 2000. godine odbio žalbu tužilaštva i potvrdio prvostepenu presudu.¹⁸³

Drugostepeno veće sastavljeno od sudija Dušana Maričića (predsednika veća), Mladena Kulizića i Zorana Škulića (članova veća) smatralo je da je činjenično stanje u potpunosti utvrđeno, kao i krivica osuđenih Keljmendija i Barlaja, odnosno da je prvostepeno veće pravilno cenilo sve okolnosti prilikom odmeravanja kazne.

Iz sadržine drugostepene odluke proističe da se okrivljeni Keljmendi i Barlaj nisu žalili na osuđujuću presudu. Razlog za ovaku odluku osuđenih bi se

92 mogao pronaći u činjenici da su se u pritvoru nalazili od 10. maja 1999. godine i da su u trenutku donošenja prvostepene presude (14. januara 2000. godine) bili pritvoreni duže od osam meseci, odnosno da bi ubrzo mogli da budu na slobodi. U suprotnom, izjavljivanjem žalbe pritvor bi im vrlo verovatno bio produžen do pravnosnažnosti presude, što bi podrazumevalo njihov dalji ostanak u pritvorskoj jedinici znatno duže od kazne koja im je izrečena.

Očigledno je da su ovakvim manipulacijama prvostepenih sudske veća prilikom izricanja kazni, okrivljeni dovedeni pred izbor koji, u najmanju ruku, nije ni pravedan ni zakonit, ali je osuđenima pružao mogućnost da u kratkom roku izađu iz zatvora. Prepostavka je da iz tog razloga, najveći broj ovih sudske postupaka nije ni dobio epilog u žalbenom postupku, jer su se osuđeni radije odlučivali za brži izlazak iz zatvora nego na iscrpljivanje svih pravnih lekova koji su im stajali na raspolaganju. U prilog navedenom ide i činjenica da se ni žalbena veća nisu trudila da otklone sve povrede prava koje su okrivljeni pretrpeli, niti da utvrđuju sve okolnosti koje bi otvorile pitanje fer i pravičnog suđenja.

183 Presuda Kž I – 622/2000 od 19. maja 2000. godine.

K-175/1999 – Fadil Gjuliqi

Optužnicom Kt-298/99 koju je potpisao zamenik okružnog javnog tužioca Vojislav Šoškić, Fadilju Đuljićiju je stavljen na teret izvršenje krivičnog dela udruživanje radi neprijateljske delatnosti zbog toga što je u maju mesecu 1998. godine u selu Morina pristupio diverzantsko-teroristickoj grupi, a potom otišao u Albaniju po oružje, odakle je doneo automatsku pušku, davao oružane straže u selu, učestvovao u kopanju rovova, da bi, nakon ulaska pripadnika Vojske Jugoslavije i MUP-a, pokušao da napusti Kosovo, ali je tom prilikom liшен slobode.¹⁸⁴

**Vojislav Šoškić je do 2014. godine
bio zamenik javnog tužioca u
Apelacionom javnom tužilaštvu
u Beogradu, odakle je upućen u
Tužilaštvo za organizovani kriminal.
Funkciju je prestao da obavlja 2014.
godine po sili zakona**

93

U svojoj odbrani u prethodnom postupku, ali i na glavnoj raspravi, okrivljeni je bio dosledan u stavu da je još 1994. godine ilegalno izašao iz Jugoslavije i otišao da živi u Nemačku; da je u maju 1998. godine došao u Albaniju kako bi preuzeo sina koji je živeo sa majkom (pošto su razvedeni), ali je u mestu Tripoja gde je boravio došla grupa od pet ljudi koji su ga odveli i primorali da podje na Kosovo i priključi se OVK. Okrivljeni je naveo da je bio prinuđen da sa njima dođe u selo Morina gde je davao straže i kopao rovove, s tim što je prvom prilikom kada su mu pripadnici OVK dali dva slobodna dana pobegao u selo Piskote i nije se vraćao u Morinu. Naknadno je saznao da su mu dvojica pripadnika OVK koja su mu bila prepostavljena pretili da će ga zaklati što se nije vratio u jedinicu. Osim iskaza okrivljenog, sudsko veće nije izvelo ni jedan drugi dokaz, niti je tužilac predložio izvođenje bilo kakvih dopunskih dokaza na navode iz optužnice.

184 Optužnica Kt-298/1999 od 16. novembra 1999. godine.

Sudsko veće kojim je predsedavao sudija Milomir Lazović, sa sudijom Goranom Petronijevićem i sudijama porotnicima, donelo je presudu K-175/99 od 15. marta 2000. godine kojom je osudilo optuženog na godinu dana zatvora, nalazeći da je optužnica u potpunosti dokazana i da je okrivljeni faktički priznao izvršenje dela.¹⁸⁵

Ni jednog trenutka se sudsko veće nije upustilo u analizu da li uopšte ima elemenata ovog krivičnog dela, posebno umišljaja, u situaciji kada okrivljeni tvrdi da je pod prinudom davao stražu i kopao rovove. Veće ne utvrđuje tačnost navoda okrivljenog da već godinama živi van zemlje i da je došao po sina u Albaniju kojeg je htio da povede u Nemačku, niti uzima u obzir njegove navode da je pobegao prvom prilikom koja mu se ukazala i da su mu pripadnici OVK pretili da će ga ubiti. Obrazloženje sudskog veća se svelo na rečenicu da je ovakva njegova odbrana usmerena na izbegavanje krivične odgovornosti i da su starešine OVK imale poverenje u njega čim su ga naoružali i dali mu da čuva stražu. Međutim, za ovakav zaključak prвostepeno veće, osim pretpostavke, ne daje nikakve razloge, niti potkrepljuje svoj stav nekim konkretnim dokazom.

94

Na prвostepenu presudu su žalbe izjavile obe strane, da bi Vrhovni sud Srbije svojom presudom Kž I – 649/00 od 25. maja 2000. godine preinačio prвostepenu odluku i izrekao kaznu okrivljenom Fadilju od dve godine zatvora. Drugostepeno veće u sastavu sudija Miodraga Jakovljevića i Boža Rakočevića, kojim je perdsedavao sudija Vladimir Danilović, zaključilo je da kazna koju je izrekao prвostepeni sud nije adekvatna težini dela i stepenu krivične odgovornosti okrivljenog, imajući u vidu činjenice da je okrivljeni išao u Albaniju po oružje, zadužio poluautomatsku pušku i držao oružanu stražu, što sve ukazuje na veliku društvenu opasnost optuženog kao izvršioca dela.¹⁸⁶

Sudsko veće Vrhovnog suda Srbije se nije obaziralo na navode okrivljenog i okolnosti pod kojima se on nalazio, nije dovelo u pitanje pravilnost

185 Presuda K-175/1999 od 15. marta 2000. godine.

186 Presuda Kž I – 649/2000 od 25. maja 2000. godine.

utvrđenog činjeničnog stanja, niti razmatralo da li ima elemenata krivičnog dela u konkretnom slučaju. Štaviše, umesto da sistematski pristupi analizi i razmotri koliko osnovani mogu biti navodi optuženog u pogledu prinudnog davanja straže, a posebno činjenice da je pobegao prvom prilikom koja mu se ukazala, zbog čega su mu pretili smrću, drugostepeno veće iz iskaza optuženog zaključuje da je on priznao izvršenje krivičnog dela i izriče mu duplo dužu kaznu zatvora od one koja mu je izrečena prvostepenom presudom.

K-52/1999 – Hajredin Zuberi i dr.

Optužnicom KT-95/98 Okružnog javnog tužilaštva u Prizrenu koju je podneo zamenik javnog tužioca Jovan Krstić, obuhvaćeno je deset okrivljenih kojima je na teret stavljeno izvršenje krivičnog dela terorizma zbog toga što su od juna 1998. godine do 5. septembra 1998. godine najpre išli u Albaniju po oružje, doneli ga na Kosovo, kopali rovove, gradili bunkere, davali straže, a neki od njih i pucali na policiju.¹⁸⁷

Deo okrivljenih je u prethodnom postupku priznao izvršenje krivičnog dela, da bi svoj iskaz u celini opovrgli na glavnom pretresu, tvrdeći da je dat pod policijskom prinudom, dok je drugi deo okrivljenih i u prethodnom postupku i na glavnom pretresu ostao dosledan u stavu da ništa od onog što im se stavlja na teret nisu učinili.

Sudsko veće Okružnog suda u Leskovcu je 28. decembra 1999. godine donelo presudu K-52/99 kojom je okrivljenom Šućriju Morini izreklo kaznu zatvora od dve i po godine; Čazimu Morini, Hajredinu Zuberiju i Uljberu Zuberaju kazne zatvora od po pet godina; Rešitu Morini, Džemu Beriši i Sulji Morini kazne zatvora od po tri godine, a Amrušu Hotiju kaznu zatvora od dve godine. Optužene Ahmeta Kastratija i Muja Morinu, sudsko veće kojim je predsedavao sudija Miroslav Veličković sa sudijom Vitomirom Krstićem i sudijama porotnicima, oslobođilo je optužbe.¹⁸⁸

187 Optužnica Kt-95/1998 od 28. oktobra 1998. godine.

188 Presuda K-52/1999 od 28. decembra 1999. godine.

Osim iskaza optuženih koji su bili različiti u prethodnom postupku u odnosu na iskaze date na glavnom pretresu, sudska veće je saslušalo i svedoke – policajce koji su bili napadnuti, ali i pribavilo nalaz i mišljenje veštaka u pogledu tragova nitrata i nitrita koji je pronađen na rukama i telu optuženih. Iako saslušani policajci nisu mogli da potvrde da su bili napadnuti upravo od okrivljenih, sudska veće je zaključilo da je „test parafinske rukavice“ pokazao prisustvo čestica nitrata i nitrita na mestima karakterističnim prilikom pucanja iz vatre nog oružja. Veštaci su bili jasnog stava da ovi tragovi mogu poticati i iz nekih drugih izvora, a ne samo od barutnih čestica i da ne mogu sa sigurnošću da potvrde da potiču od upotrebe vatre nog oružja. Na osnovu ovih dokaza, veće je donelo prvostepenu presudu i izreklo kazne zatvora pojedinim okrivljenima. Optuženog Ahmeta i Muja sudska veće je oslobođilo jer je zaključilo da nije bilo dokaza koji bi potvrdili da su izvršili delo koje im se stavlja na teret, bez obzira na činjenicu što su i kod njih pronađeni tragovi nitrata i nitrita.

96

Advokati okrivljenih, kao i javni tužilac, uložili su žalbe na prvostepenu presudu. Branioci optuženih su ukazali na činjenicu da sudska veće nije izvelo ni jedan dokaz koji bi potvrdio da su osuđeni pucali iz vatre nog oružja, da su posedovali ikakvo oružje, niti da je od njih oružje oduzeto. Sudska odluka je faktički zasnovana samo na iskazima okrivljenih, i to onima datim u prethodnom postupku, pod prinudom policije, koji su opozvali na glavnom pretresu. Osim toga, žalioci su ukazali i na činjenicu da je „test parafinske rukavice“ nepouzdan i da ne govori sa sigurnošću da je konkretna osoba pucala iz vatre nog oružja ukoliko se na licu ili odeći pronađu tragovi nitrata i nitrita, shodno čemu ni sudska odluka ne može biti utemeljena na takvom dokazu.

Vrhovni sud Srbije je 28. juna 2000. godine doneo presudu Kž I – 457/00 kojom je okrivljenima Ćazimu Morini, Hajredinu Zuberiju, Uljberu Zuberaju, Rešitu Morini, Džemu Beriši i Sulji Morini izrekao kazne zatvora od po deset godina, dok je u odnosu na optužene Šućriju Morinu, Amruša Hotija, Ahmeta Kastratija i Muja Morinu ukinuo prvostepenu presudu i predmet vratio prvostepenom суду na ponovno odlučivanje. Drugostepeno veće je bilo

stava da je okriviljenima trebalo izreći kazne od po deset godina zatvora, koja je najmanja zaprečena kazna za krivično delo terorizma koje im je stavljen na teret, ne dovodeći u pitanje pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja, niti pouzdanost „testa parafinske rukavice“ na kojem je presuda zasnovana. Takođe, žalbeno veće ne dovodi u pitanje ni činjenicu da su okriviljeni priznali delo u prethodnom postupku i da su to priznanje povukli na glavnom pretresu, obrazlažući svoj takav potez torturom i batinanjem kojem su bili izloženi u policiji, kako bi ih prinudili da priznaju izvršenje krivičnog dela.

Sa druge strane, žalbeno veće je ukinulo presudu u odnosu na Šućriju Morinu i Amruša Hotija, nalazeći da je zaključak prvostepenog veća u pogledu utvrđenog činjeničnog stanja i pravne ocene radnji optuženih preuranjen i da je bilo potrebno ponovo ceniti njihove ranije iskaze u kojima su naveli da su bili učesnici u pojedinim aktivnostima OVK, dok je u odnosu na Ahmeta Kastratija i Muja Morinu prvostepeno sudska veće zanemarilo činjenicu da su i kod njih pronađeni tragovi nitrata i nitrita na telu i odeći, zbog čega je i u odnosu na njih presuda ukinuta.¹⁸⁹

K-81/1999 – Valdet Lekaj i dr.

Dosta slična situacija ponovila se u postupku po optužnici Kt – 263/99 koju je potpisao zamenik okružnog javnog tužioca u Peći Zoran Babić protiv trinaest optuženih, kojima je na teret stavljeno da su 23. maja 1998. godine u selu Prilep postavili zasedu i u momentu nailaska kolone vozila MUP-a otvorili vatru i tom prilikom naveli telesne povrede sedmorici policajaca.¹⁹⁰

Presudom Okružnog suda u Leskovcu K-81/99 od 10. februara 2000. godine, osmorici optuženih je sudska veće, kojim je predsedavao sudija Milomir Lazović sa sudijom Marijom Ignjatović i sudijama porotnicima, izreklo zatvorske kazne od po petnaest godina zatvora, optuženom Valjetu Ljkaju je izreklo dvogodišnju zatvorsknu kaznu, a preostalu četvoricu okriviljenih oslobođilo

189 Presuda Kž I - 457/2000 od 28. juna 2000. godine.

190 Optužnica Kt-263/1999 od 16. avgusta 1999. godine.

od optužbe. I pored činjenice da su neki od okrivljenih u prethodnom postupku priznali izvršenje dela, što su na glavnom pretresu porekli, sudska veće je smatralo da je priznanje koje je dato pred istražnim sudijom dovoljno jasno i detaljno da nema mesta prihvatanju kasnjeg iskaza, odnosno da je iskaz sa glavnog pretresa dat u cilju izbegavanja krivične odgovornosti.¹⁹¹ Od preostalih dokaza, prvostepeno veće je saslušalo predložene svedoke (policajce), da bi u svojoj odluci konstatovalo da „ni jedan od saslušanih policajaca nije prepoznao ni jednog od optuženih u napadu koji im se stavlja na teret, te da je u selu Prilep tokom 1998. godine, pored napada na policiju od strane pripadnika OVK od 23. maja 1998. godine, bilo još 12 napada”.

**Zoran Babić je trenutno zamenik
Tužioca za organizovani kriminal**

- 98** Na ovaj nedostatak je ukazao i branilac optuženih u žalbi, da bi Vrhovni sud Srbije presudom Kž I – 1204/00 od 7. novembra 2000. godine delimično potvrdio presudu u odnosu na petoricu okrivljenih (uključujući i oslobođajući deo presude), smanjio kazne dvojici okrivljenih na po pet godina i šest meseci zatvora, četvorici okrivljenih na po šest godina zatvora, dok je u odnosu na okrivljene Imera i Zenelja Nitaja presuda ukinuta i vraćena na ponovno suđenje. Žalbeno veće je smatralo da su pojedine kazne previsoko odmerene, zbog čega je odlučilo da ima mesta njihovom ublažavanju, smatrajući da se i blažim kaznama postiže svrha kažnjavanja. U odnosu na Imera i Zenelja Nitaja drugostepeno veće je stava da dostavljena medicinska dokumentacija uz žalbu ukazuje da nije u potpunosti utvrđena njihova uračunljivost i da je potrebno da nižestepeno sudska veće ovu dvojicu okrivljenih podvrgne neuropsihijatrijskom veštacenju, od čega zavisi i odluka suda u pogledu njihove odgovornosti. Ni za Vrhovni sud Srbije nije bilo sumnje u pogledu pravilno i potpuno utvrđenog činjeničnog stanja u prvostepenom postupku, niti je smatrao da okolnost da saslušani policajci nisu prepoznali ni jednog od optuženih može da bude od bitnog uticaja na odluku o postojanju odgovornosti okrivljenih za izvršenje krivičnog dela.¹⁹²

191 Presuda K-81/1999 od 10. februara 2000. godine.

192 Presuda Kž I – 1204/2000 od 7. novembra 2000. godine.

K-8/2000 – Zeka Muhedin i dr.

Jedan od većih postupaka koji je vođen pred Okružnim sudom u Leskovcu jeste slučaj tzv. „Đakovičke grupe”. Optužnicom okružnog javnog tužioca iz Peći Kt-264/99 od 10. januara 2000. godine i predlozima za kažnjavanje Ktm-17/99 stavljeno je na teret okrivljenima i maloletnim okrivljenima izvršenje krivičnog dela terorizma, jer su tokom aprila i u prvoj polovini maja 1999. godine u Đakovici, kao pripadnici diverzantsko-terorističke grupe za to područje, naoružani vatrenim oružjem vršili napade na pripadnike MUP-a i Vojske Jugoslavije, pa su 10. aprila 1999. godine otvorili vatru na pripadnike MUP-a i tom prilikom naneli teške telesne povrede jednom policajcu; 7. maja 1999. godine izvršili oružani napad na pripadnike vojske i policije i tom prilikom teško telesno povredili četiri osobe; i 9. maja 1999. godine izvršili napad na pripadnike policije i vojske kada su smrtno stradale tri osobe, a dvojici pripadnika Vojske Jugoslavije naneli lake telesne povrede. Optužnica je obuhvatila ukupno 143 okrivljena, uključujući i **dva maloletna lica**.¹⁹³

99

Sudsko veće kojim je predsedavao sudija Goran Petronijević, sa sudijom Zoranom Petrušićem i sudijama porotnicima, donelo je 19. maja 2000. godine presudu K-8/2000 kojom je optužene oglasilo krivim za izvršenje ovog krivičnog dela i izreklo kazne zatvora od po 13 godina za 49 optuženih; kazne zatvora od po 12 godina za 51 optuženog; kazne zatvora od po 10 godina za 20 optuženih; kazne zatvora od po 9 godina za 11 optuženih; i kazne zatvora od po 7 godina za 10 optuženih. Dvojici maloletnika izrečena je kazna maloletničkog zatvora od po 7 godina. Svi okrivljeni su se u pritvoru nalazili od 15. maja 1999. godine.¹⁹⁴

Kako iz obrazloženja presude proističe, okrivljeni su se u prethodnom postupku branili čutanjem, da bi na glavnom pretresu negirali navode iz optužnice, tvrdeći da su mirno živeli u svojim kućama, sa svojim porodicama i bavili se redovnim poslovima kojima se i inače bave, da bi oko 10. maja dobili naređenje od policije da pređu u drugi deo grada, ili ih je tog dana policija

193 Optužnica Kt-264/1999 i Optužni predlog Ktm-17/1999 od 10. januara 2000. godine.

194 Presuda K-8/2000 od 19. maja 2000. godine.

zaustavila i sve privela na informativni razgovor, a potom prebacila u zatvor u Dubravi, odakle su naknadno bili premešteni u zatvore u Srbiji. Prvostepeno veće je saslušalo jedan broj svedoka, uglavnom pripadnika policije i pribavilo nalaz i mišljenje veštaka o tragovima čestica nitrata i nitrita na odeći i telu okrivljenih, smatrajući da postoji dovoljno dokaza u prilog osuđujućoj presudi koju je i izreklo.

Protiv presude žalbe su izjavili kako okrivljeni, tako i srodnici okrivljenih i njihovi punomoćnici. Vrhovni sud Srbije je održao sednicu veća i 23. aprila 2001. godine doneo rešenje Kž I – 1592/00 kojim je ukinuo nižestepenu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje. Na održanoj sednici veća Vrhovnog suda Srbije, osim činjenice da su okrivljeni zahtevali da se presuda ukine jer su ispunjeni svi zakonski uslovi, **čak je i zamenik republičkog javnog tužioca Srbije predložio ukidanje presude.**¹⁹⁵

100

Žalbeno veće kojim je predsedavao sudija Aleksandar Ranković, sa sudijama Nikolom Miloševićem, Slobodanom Gazivodom, mr Svetislavom Milovanovićem i Dragišom Đorđevićem, detaljno je obrazložilo zbog čega prvostepena presuda nije mogla da ostane na snazi i u žalbenom postupku.

Drugostepeno veće je najpre ukazalo da su u izreci ožalbene presude navedena tri događaja koja se optuženima stavlaju na teret, pri čemu je ostalo nerazjašnjeno koliko je optuženih učestvovalo i u kojim od tih događaja. Takođe, nižestepeno veće nije navelo na osnovu čega je steklo uverenje da su optuženi bili pripadnici diverzantsko-terorističke grupe za područje Đakovice, kao i da je izostalo obrazloženje u pogledu navoda iz optužnice da je okrivljenima stavljen na teret izvršenje krivičnog dela u saizvršilaštvu, što izreka ne sadrži, niti se to navodi u razlozima koje je sud dao u obrazloženju.

Što se tiče pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, veće Vrhovnog suda Srbije je zaključilo da presuda nema uporišta u dokazima koji su izvedeni na glavnom pretresu. Ni jedan od saslušanih svedoka nije direktno ukazao ni na jednog od optuženih kao na lice koje je otvaralo vatru na

195 Rešenje Kž I – 1592/2000 od 23. aprila 2001. godine.

pripadnike policije ili vojske. Zapisnik o uviđaju istražnog sudije jeste ukazao da je 10. aprila 1999. godine u Đakovici došlo do razmene vatre, ali on ne sadrži podatak o kojim teroristima se radi, niti fotodokumentacija sačinjena nakon napada nešto upotpunjuje. Osvrćući se na zapisnik o primopredaji oružja, municije i eksplozivnih sredstava, žalbeno veće je ukazalo da je u njemu samo pobrojano oružje i oprema koja je zaplenjena, ali se ne može dovesti u vezu sa bilo kojim od optuženih.

Obrazlažući nalaz i mišljenje veštaka u vezi sa tragovima čestica nitrata i nitrita koji su pronađeni na telu i odeći okrivljenih („test parafinske rukavice“), drugostepeno veće je navelo da iz iskaza veštaka jasno proističe stav da se „sa jednim većim procentom verovatnoće može potvrditi da su optuženi pucali iz vatrenog oružja, ali ne i stoprocentno da u ovakvim situacijama tragovi nitrata i nitrita potiču isključivo od pucanja iz vatrenog oružja“.

101

U konačnom, žalbeno veće je ukazalo da nisu do kraja proverene odbrane okrivljenih u pogledu vremena lišavanja slobode, načina na koji su provere vezane za lišenje slobode izvršene, kao i da je bez opravdanog razloga nižestepeni sud odbio izvođenje dokaza koje je predložila odbrana – da se ispitaju tvrdnje da su okrivljeni boravili u krugu članova porodice, bez učestvovanja u bilo kakvim sukobima.

Poredeći rešenje Kž I – 1592/00 Vrhovnog suda Srbije sa ranijim odlukama tog istog suda u gotovo istovetnim činjeničnim i pravnim situacijama, ne može se izbeći zaključak da ova odluka drastično odstupa od ustaljene sudske prakse koju je uspostavio Vrhovni sud. U svojim prethodnim odlukama, okolnost da su nižestepene presude bile zasnovane samo na priznanju optuženih iz prethodnog postupka (koje je povučeno na glavnom pretresu) i na testu parafinske rukavice, čak i bez saslušanih svedoka, nije predstavljala smetnju za potvrđivanje osuđujućih presuda. I u tim postupcima su okrivljeni i njihovi branioci ukazivali na identične nejasnoće, protivrečnosti, povrede postupka ili nedostatak dokaza, kao i na okolnost da je test parafinske rukavice nepouzdan i da se ne može prihvati kao bespogovorni dokaz da je neko pucao iz vatrenog oružja, ali drugostepeni sud nije pridavao gotovo

nikakav značaj ovim tvrdnjama. Štaviše, **iste sudije koje su sudile u ovom predmetu (Kž I – 1592/00) postupale su i u drugim predmetima po žalbama na nižestepene presude, pa su u identičnoj situaciji donosile sasvim suprotne presude.** Stoga se nameće pitanje da li je žalbeno veće Vrhovnog suda Srbije u ovom predmetu napravilo grešku i odstupilo od ranije ustaljene sudske prakse, ili su sada prvi put u potpunosti i pravilno razmatrali navode žalbi okrivljenih i njihovih branilaca.

VI. Okružni sud u Beogradu

FHP u svojoj arhivi raspolaze sa dva predmeta koja su vođena pred Okružnim sudom u Beogradu protiv albanskih studenata u Beogradu.

102

K-217/2000 (K-275/1999) – Bekim Blakaj i dr.

U prvom predmetu, optužnicom Četvrtog opštinskog suda u Beogradu Kt-631/99 koju je potpisao zamenik četvrtog opštinskog javnog tužioca Dušan Simić, optuženima: 1) Bekimu i Safetu Bljakaju stavljen je na teret pripremanje krivičnog dela terorizam jer su u periodu od 1995. godine do 1998. godine na teritoriji grada Beograda pripremali izvršenje terorističkih akcija na Kosovu, tako što su, kao članovi „ilegalne organizacije ‘šiptarskih’ studenata na beogradskom univerzitetu Škumbini” nabavljali i organizovali prenošenje oružja za vršenje terorističkih akcija od Beograda do Kosovske Vitine, taksativno nabrajajući konkretno oružje, vozilo kojim je to oružje prevoženo, i lice (Idriz Hajraj) kojem je oružje predato; 2) Bekimu Bljakaju je stavljen na teret neovlašćeno držanje municije jer je 13. maja 1999. godine neovlašćeno držao 45 metaka za revolver, kao i izvršenje krivičnog dela falsifikovanje krivične isprave jer je nabavio preinaćenu ličnu kartu na drugo ime u nameri da je upotrebi kao pravu, zamenivši fotografiju vlasnika isprave svojom fotografijom; 3) Bekimu i Safetu Bljakaju, Luidu Ndou i Edonu Ajrulaginiju stavljen je na teret izvršenje krivičnog dela nedozvoljene trgovine jer su od 1995. godine do 13. maja 1999. godine u Beogradu kupovali lekove i sanitetski materijal koji su potom prodavali na Kosovu vlasnicima privatnih apoteka, uz odgovarajuću proviziju.

Presudom Okružnog suda u Beogradu K-275/99 od 22. oktobra 1999. godine, sudska veće kojim je predsedavao sudija Zoran Savić, sa sudijom Mirjanom Lazin i sudijama porotnicima, oslobođilo je okrivljene Bekima i Safetu Bljakaju za pripremanje krivičnog dela terorizam; osудilo svu četvoricu okrivljenih za izvršenje krivičnog dela nedozvoljene trgovine, kao i osудilo Bekima Bljakaju za izvršenje krivičnog dela neovlašćeno držanje municije i falsifikovanje isprave. Bekimu Bljakaju je izrečena zatvorska kazna od godinu dana, a Safetu Bljakaju, Luidu Ndoui i Edonu Ajrulaginiju kazne od po pet meseci i trinaest dana zatvora.¹⁹⁶

Tokom postupka, sudska veće je saslušalo okrivljene koji su u prethodnom postupku priznali sve što im se stavljalo na teret, uključujući i pripremanje krivičnog dela terorizma, da bi na glavnom pretresu u celini povukli svoje priznanje, detaljno obrazlažući kakvoj torturi su bili izloženi i šta su im sve pripadnici policije radili da bi im iznudili priznanje. Sudsko veće je saslušalo svedoka kojeg je predložilo tužilaštvo, a koji ni jednog trenutka nije mogao da potvrdi da je, osim municije, pronađeno i oružje u stanu u kojem je boravio okrivljeni Bekim. Sa druge strane, okrivljeni su priznali da su se bavili preprodajom lekova, ali ne u svrhe snabdevanja bilo kakvih terorističkih jedinica, već što su mogli da ostvare solidnu zaradu iz tog posla.

Obrazlažući oslobođajući deo presude u odnosu na okrivljene Bekima i Safetu Bljakaju za pripremanje izvršenja krivičnog dela terorizma, sudska veće je navelo da javni tužilac nije dostavio ni jedan dokaz koji bi potkreplio navode optužnice. Prvostepeno veće je zaključilo da iz izjava i dopuna izjava iz prethodnog postupka proizilazi da na njima nije naveden ni organ koji je te izjave uzeo, da su dostavljene u fotokopiji, bez pečata, da je i bez veštačenja očigledno da postoji razlika u potpisima davalaca izjave, pa ceneći iskaze okrivljenih na glavnom pretresu, koji su obrazlagali na koji način i pod kojim uslovima su im te izjave uzete, utvrđuje da one ne mogu biti smatrane dokazima na kojima se može zasnovati osuđujuća presuda. Sud je dalje zaključio da ne postoji dokaz o oduzimanju ikakvog oružja od okrivljenih, o

¹⁹⁶ Presuda K-279/1999 od 26. oktobra 1999. godine.

odusimanju vozila, niti bilo čega drugog što bi moglo da utemelji navode iz optužnice. Od posebnog značaja je i obrazloženje sudskega veća u pogledu priznanja okrivljenih u prethodnom postupku koje su u celini povukli na glavnom pretresu, u kojem je navedeno da se veće nije upušтало u navode okrivljenih da je reč o „montiranim” izjavama, već da upravo takve izjave, bez uporišta u bilo kakvom dopunskom dokazu, ni u kom slučaju ne mogu biti korišćene kao osnov za donošenje osuđujuće presude.

**Zoran Savić je trenutno sudija
Apelacionog suda u Beogradu**

104

Žalbe na prvostepenu presudu su izjavili i branioci okrivljenih i zamenik okružnog javnog tužioca Nebojša Marković, da bi Vrhovni sud Srbije 4. maja 2000. godine doneo presudu Kž I – 469/00 kojom je ukinuo prvostepenu odluku u oslobođajućem delu u odnosu na Bekima i Safetu Bljakaja, dok je u preostalom delu ožalbena presuda potvrđena.¹⁹⁷

Obrazlažući ukidajući deo svoje odluke, sudska veće kojim je predsedavao sudija Dušan Maričić, sa sudijama Nikolom Latinovićem i Zoranom Škulićem, navelo je da prvostepeno veće nije adekvatno cenilo izjave okrivljenih koji su u prethodnom postupku priznali izvršenje dela, uz detaljno obrazloženje načina izvršenja i okolnosti pod kojima je delo izvršeno, niti je saslušalo ovlašćena službena lica koja su te izjave uzimala, kako bi se razjasnile okolnosti pod kojima su izjave uzete, uključujući i primedbe optuženih.

Nakon ovakve odluke Vrhovnog suda Srbije, prvostepeno sudska veće kojim je ponovo predsedavao sudija Zoran Savić, sa sudijom Predragom Popovićem i sudijama porotnicima, još jednom je donelo oslobođajuću presudu 20. oktobra 2000. godine, sada pod brojem K-217/00.¹⁹⁸

U svom obrazloženju, prvostepeni sud je najpre ponovio sve ono što je već naveo u ranijoj odluci, a potom i pokušao da izvede dokaze na koje je ukazalo

197 Presuda Kž I - 469/2000 od 4. maja 2000. godine.

198 Presuda K-217/2000 od 20. oktobra 2000. godine.

drugostepeno veće, tj. da sasluša ovlašćena službena lica koja su uzimala izjave od okrivljenih. I pored nekoliko pokušaja preko Ministarstva unutrašnjih poslova – Centra državne bezbednosti da dođe do lica koja su vršila ispitivanje optuženih, sudska veće je uspelo da sasluša samo ovlašćeno službeno lice Centra državne bezbednosti koji je naveo da **nije u mogućnosti da sa sigurnošću identificuje službena lica koja su uzimala izjave** jer se država nalazila u ratnom stanju, zbog čega su morali često da se sele, pa samim tim nije ni siguran ko je tog dana i gde saslušao optužene. Njegova uloga je bila jedino da iz prikupljenih izjava utvrdi ima li mesta pokretanju krivičnog postpka, što je i u ovom slučaju uradio. Naglasio je da nije imao nikakvih saznanja o maltretiranju okrivljenih, niti da je ikada ijedna izjava uzeta suprotno odredbama ZKP-a. Nakon ovakve izjave, prvostepeno veće ponovo donosi oslobađajuću presudu, ističući da javni tužilac nije ponudio ni jedan dokaz i nakon ponovljenog pretresa da bi odluka mogla da bude drugačija.

105

Očigledno je da je ovo jedna od retkih presuda u kojima su sudovi makar i delimično poštivali osnovna prava okrivljenih i pravilo *in dubio pro reo*. **Prvostepeno sudska veće je uspelo i u ponovljenom postupku da zadrži svoj stav i jasno obrazloži da niko ne može biti osuđen za izvršenje nekog krivičnog dela bez jasnih i dovoljnih dokaza koji takvu presudu opravdavaju.** Sa druge strane, ostaje otvoreno pitanje zbog čega se sudska veće nije upustilo u razmatranje osnovanosti navoda okrivljenih o torturi kojoj su bili izloženi. Veće se zadovoljilo formalnim nedostacima i propustima koje su pripadnici MUP-a napravili prilikom uzimanja izjava od okrivljenih, pa je takve nedostatke iskoristilo za utemeljenje oslobađajuće presude.

K-338/1999 – Zef Paluce i dr.

Drugi postupak pred Okružnim sudom u Beogradu vođen je protiv Zefa Paluce, Petrita Beriše, Dritona Beriše, Dritana Meće, Škodrana Dergutija i Isam Abdulahua. Postupak je vođen po optužnici Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Kt-282/99 koju je potpisao zamenik tužioca u Beogradu Veselin

Mrdak. Tužilac je okrivljenom Petritu Beriši stavio na teret izvršenje krivičnih dela terorizam i udruživanje radi neprijateljske delatnosti, a ostalim okrivljenima udruživanje radi neprijateljske delatnosti.¹⁹⁹

**Veselin Mrdak je do 2014. godine
radio kao zamenik tužioca za ratne
zločine, kada mu je funkcija prestala
po sili zakona**

106

Po navodima iz optužnice, okrivljeni Zef Paljuca i Petrit Beriša su od početka 1998. godine pa do kraja aprila 1999. godine u Beogradu stvarali grupu čiji su članovi preostali okrivljeni, ali i mnogi drugi studenti albanske nacionalnosti, radi vršenja krivičnih dela terorizma i diverzije, tako što su Zef Paljuca i Petrit Beriša stvorili ilegalnu političku grupu „Narodni pokret Kosova”, prikupljali novčanu pomoć koju su potom koristili za nabavku oružja, municije, eksploziva, eksplozivnih naprava i izradu propagandnog materijala za potrebe OVK, a deo opreme zadržali za sebe radi upotrebe u planiranim terorističko-diverzantskim akcijama, skrivajući sve to u zlatarskoj radnji Zefa Paljuće i u dva stana u Beogradu; osmatrali i prikupljali podatke o vojno-poličkim pokretima i njihovim objektima u Beogradu; na više održanih sastanaka dogovorili da se pređe na planiranje i izvođenje terorističkih akcija po Beogradu, gde su kao moguće mete označeni vodovod na Zvezdari, glavna pošta u Takovskoj ulici, Savezna skupština, Policijska akademija i sl, a sve u nameri ugrožavanja bezbednosti SRJ, o čemu je konkretna odluka trebalo da se doneše 1. maja 1999. godine, što je osujećeno intervencijom organa bezbednosti. Okrivljenom Petritu Beriši je na teret stavljen i napad na pripadnike MUP-a u više navrata na području sela Lođa, Raušić, Kruševac i dr, u kojim sukobima su poginula dva policajca, od kojih je jedan najpre zarobljen, potom mučen, masakriran i na kraju ubijen, čemu je okrivljeni sve vreme prisustvovao. Optužnica je podignuta nakon što su okrivljeni najpre saslušani u MUP Srbije - Centru resora državne bezbednosti u Beogradu gde su priznali delo, a potom dali iskaz pred istražnim sudijom Okružnog suda u Beogradu Nebojošem Živkovićem.

199 Optužnica Kt-282/1999 od 31. avgusta 1999. godine.

Sudsko veće Okružnog suda u Beogradu kojim je predsedavao sudija Dragiša Slijepčević, sa sudijom Radom Mićunovićem i sudijama porotnicima, presudom K-338/99 od 6. jula 2000. godine osudilo je okrivljene za delo koje im je optužnicom stavljen na teret i izreklo im kazne zatvora od dvanaest godina (Petritu Beriši), sedam godina (Zefu Paljuci), šest godina (Dritonu Beriši), sedam godina (Dritonu Meći), sedam godina (Škodranu Dergutiju) i šest godina i šest meseci (Abdulahu Isami).²⁰⁰

Prvostepena presuda zasnovana je na priznanju nekih od okrivljenih datom u postupku pred policijom, koje su oni u celini povukli na glavnom pretresu. Okrivljeni su detaljno obrazlagali kakvom su maltretiranju bili izloženi od strane policije i da je priznanje u celini iznuđeno, ali se sudsko veće ovim navodima nije uopšte bavilo. Naprotiv, u prvostepenu presudu je unet njihov iskaz o torturi kojoj su bili izloženi, ali se sudsko veće, van interpretacije iskaza okrivljenih, ni jednog trenutka nije osvrnulo na osnovanost njihovih navoda u ovom delu.

Osim priznanja, kao dokaz da su okrivljeni pripremali izvršenje krivičnog dela poslužili su i policijski zapisnici o pretresu stana devojke jednog od okrivljenih, u kojem je policija pronašla bombu, iako se tokom postupka ispostavilo da su **svedoci pretresa dali oprečne iskaze o mestu gde je bomba u stanu pronađena i načinu na koji ju je policija otkrila**. Tokom izvođenja dokaza na glavnom pretresu, ispostavilo se da je policija, nakon lišavanja slobode okrivljenog Degutija i njegove devojke, pa do pretresa stana, bila u posedu ključeva tog stana i da je mogla da nesmetano uđe i „namesti dokaze” kako bi oni bili otkriveni kasnije tokom pretresa, ali ni na ove navode se sudsko veće nije osvrnulo u svojoj presudi.

Na okolnost da je reč o očigledno montiranom procesu protiv kosovskih Albanaca na Beogradskom univerzitetu ukazali su u svojim žalbama i advokati okrivljenih, navodeći da je sudsko veće u celini podržalo nezakonit rad resora državne bezbednosti, iznuđivanje iskaza, torturu, izvođenje

200 Presuda K-338/1999 od 10. jula 2000. godine.

okrivljenih na streljanje od strane policije kako bi se vršio psihološki pritisak na njih, ucene da priznaju delo i niz drugih protivpravnih radnji koje su optuženi obrazložili na glavnom pretresu. Osim priznanja koja su očigledno bila iznuđena, sudska veće nije došlo ni do kakvog dokaza koji bi navode optužnice potvrdili, a posebno ne one koji se odnose na osmatranje i prikupljanje kretanja vojske i policije ili objekata koji bi bili predmet terorističkih napada.

Branioci okrivljenih su ukazali na **vremenski jaz od nekoliko sati od trenutka lišavanja slobode okrivljenog Škodrana i njegove devojke do pretresa stana i činjenice da je kљuč od tog stana bio u rukama policije**, zbog čega se pretres i ne može smatrati sigurnim i pouzdanim dokazom; da je jedan pripadnik resora državne bezbednosti najpre sâm ušao u sobu u kojoj je pretres izvršen, pa tek nakon toga i ostali, zbog čega se može zaključiti da je i on bio u mogućnosti da „montira dokaze”; kao i da druženje albanskih studenata međusobno po studentskim domovima i stanovima ni u kom slučaju ne vodi zaključku da su formirali bilo kakvu terorističku grupu koja je imala namjeru da ruši ustavni poredak SRJ. Snimak emisije koji je napravljen za RTS i koji je korišćen kao dokaz, po navodu branioca, nije ni mogao biti korišćen u ovom postupku jer su i sami okrivljeni koji su dali izjavu za tu emisiju kasnije priznali da su to morali da učine nakon batinanja i mučenja kojem su bili izloženi. U konačnom, advokat okrivljenih je naveo da je upravo zbog ovakvog postupanja državnih organa prema kosovskim albancima u Srbiji, međunarodna zajednica insistirala da se sva lica protiv kojih se vode ovakvi montirani postupci aboliraju.

Odlučujući po žalbi okrivljenih, Vrhovni sud Srbije je 17. aprila 2001. godine doneo presudu Kž I – 161/01 kojom je preinačio prvostepenu presudu i okrivljenom Beriši Petritu smanjio kaznu na tri godine zatvora zbog krivičnog dela terorizma. Sudsko veće kojim je predsedavao sudija Aleksandar Ranković, sa sudijama Nikolom Miloševićem, Slobodanom Gazivodom, mr Svetislavom Milovanovićem i Dragišom Đorđevićem, najpre je ukazalo da je u međuvremenu stupio na snagu Zakon o amnestiji, zbog čega je prema svim

optuženima krivični postupak obustavljen, osim prema Petritu Beriši koji je osuđen i za izvršenje krivičnog dela terorizam.²⁰¹

Razmatrajući navode žalbe okriviljenog Petrita, drugostepeno veće je zaključilo da su neosnovani jer ne dovode u sumnju pravilnost i zakonitost prvostepene presude, posebno u delu gde je nižestepeni sud prihvatio navode okriviljenih date u postupku pred policijom. Ni žalbeno veće se nije osvrnulo na navode optuženih da su bili izloženi torturi, niti je smatralo za shodno da ih je trebalo proveriti tokom prvostepenog pretresa. Veće Vrhovnog suda se zadovoljilo obrazloženjem prvostepene presude u pogledu ocene dokaza koji su izvedeni, paušalno odgovarajući na navode branilaca okriviljenog da se sudska presuda ne može temeljiti na iznuđenim priznanjima. Jedino što je sud smatrao opravdanim jeste navod žalbe da je nižestepeni sud previsoko odmerio zatvorsku kaznu za okriviljenog, odnosno da je precenio njegovu društvenu opasnost, pa je drugacije ceneći olakšavajuće okolnosti, izrekao trogodišnju kaznu zatvora za izvršeno delo. U preostalom delu drugostepene presude, obrazloženje je toliko uopšteno da se osnovano može izvesti zaključak da je okriviljeni uskraćen u svom pravu na jasnu i obrazloženu odluku suda o delu koje mu je stavljeno na teret.

Nekažnjivost pravosuđa

I. Dalja karijera sudija i tužilaca umešаниh u povrede ljudskih prava

Veliki broj sudija i tužilaca koji su postupali u predmetima protiv kosovskih Albanaca se i danas nalazi u državnim institucijama. Štaviše, neki od njih su napredovali i nalaze se na najvišim sudskim i tužilačkim funkcijama u zemlji, pojedini su prešli u različite državne agencije, dok se jedan deo njih danas bavi advokaturom.

201 Presuda Kž I - 161/01 od 17.aprila 2001.godine.

FHP je uputio dopise Državnom veću tužilaca i Visokom savetu sudstva, tražeći informacije o tužiocima i sudijama koji su postupali u ovim predmetima, njihove biografije i funkcije na kojima se trenutno nalaze.

Iz dopisa Državnog veća tužilaca prostiće da se najveći broj tadašnjih zamenika tužilaca i danas nalaze na tim pozicijama poput Dobrivoja Perića, Dragane Jovanović Gagović, Miodraga Surle, Biljane Jakšić i Nenada Trifunovića. Većina njih je napredovala, pa se tako Jovan Krstić od 2009. godine nalazi na poziciji sekretara Odeljenja za međunarodnu saradnju i pravnu pomoć u Republičkom javnom tužilaštvu; Zoran Babić je 2009. godine izabran za zamenika javnog tužioca u Apelacionom javnom tužilaštvu u Novom Sadu, a od 2013. godine je zamenik tužioca za organizovani kriminal; Vojislav Šoškić je 2009. godine izabran za zamenika javnog tužioca u Apelacionom javnom tužilaštvu u Beogradu, odakle je upućen u Tužilaštvo za organizovani kriminal 2010. godine i funkcija mu je prestala po sili zakona 2014. godine; Veselin Mrdak je od 2005. godine radio kao zamenik tužioca za ratne zločine do prestanka funkcije 2014. godine, a Edvard Jerin je 2014. godine izabran za javnog tužioca u Apelacionom javnom tužilaštvu u Nišu.

110

Visoki savet sudstva, za razliku od Državnog veća tužilaca, nije dostavio sve biografije sudija koje je FHP tražio u svom zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja, uz obrazloženje da oni danas ne vrše sudsiju funkciju i da ne raspolažu podacima o njihovoj radnoj biografiji.

Iz biografija koje su dostavljene proističe identičan zaključak da se najveći broj sudija nalazi na istim ili hijerarhijski višim funkcijama u odnosu na one koje su obavljali tokom 1998–2000. godine. Tako se u Vrhovnom kasacionom sudu danas nalaze sudije Dragomir Milojević, Novica Peković, Janko Lazarević, Dragiša Đorđević i Mirjana Ivić; sudije Apelacionih sudova su Nada Hadži-Perić, Marina Milanović, Ivana Rađenović, Milimir Lukić, Veroljub Cvetković i Zoran Savić; sudije Viših sudova su Dragan Vučićević, Dragoljub Zdravković, Zoran Petrović, Mirko Rakić, Blagoje Miletić, Milomir Lazović, Brankica Dašić i Zoran Petrušić. Verica Ristić je sudija Osnovnog suda u Prokuplju, dok se Slađana Petrović nalazi na funkciji prekršajnog sudije u Beogradu.

Pojedine sudije su danas u advokaturi poput Gorana Petronijevića, ili u drugim državnim telima kakav je slučaj sa Danicom Marinković, koja je krajem decembra 2016. godine izabrana za članicu Odbora za borbu protiv korupcije.²⁰²

Različite mere stoje državama na raspolaganju za uklanjanje iz sistema pojedinaca koji su zakon primenjivali na očigledno nepravičan i proizvoljan način u odnosu na okrivljene, a neke od njih su predstavljene u daljem tekstu.

II. Dostojnost pravosudne funkcije

Domaće zakonodavstvo, pored formalnih uslova, propisuje stručnost, osposobljenost i dostojnost kao ostale uslove za izbor na neku pravosudnu funkciju. Dostojnost podrazumeva moralne osobine koje sudija treba da poseduje i ponašanje u skladu sa tim osobinama. Moralne osobine koje sudija treba da poseduje su: poštjenje, savesnost, pravičnost, dostojanstvenost, istrajnost i uzornost, a ponašanje u skladu sa tim osobinama podrazumeva čuvanje ugleda sudije i suda u službi i izvan nje, svest o društvenoj odgovornosti, održavanje nezavisnosti i nepristrasnosti, pouzdanosti i dostojanstva u službi i izvan nje i preuzimanje odgovornosti za unutrašnju organizaciju i pozitivnu sliku o sudstvu u javnosti.²⁰³

Odstupanje od pobrojanih osobina uzrokuje različite posledice po nosioce pravosudnih funkcija. Imajući u vidu sada važeće zakonske propise u Republici Srbiji, jedan deo sudija i tužilaca pomenutih u ovom izveštaju zasigurno ne bi mogao da vrši ove funkcije danas, s obzirom na način na koji su u prošlosti postupali u postupcima vođenim protiv kosovskih Albanaca.

202 Fond za humanitarno pravo,,Apel protiv izbora Danice Marinković za člana Odbora Agencije za borbu protiv korupcije”, 22. decembar 2016. godine, dostupno na <http://www.hlc-rdc.org/?p=33146>, pristupljeno dana 17. maja 2017. godine.

203 Ministarstvo pravde i državne uprave, „Pravosudne profesije”, dostupno na <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lta/articles/pravosudje/atlas-pravosudja-republike-srbije/pravosudne-profesije.html>, pristupljeno 19. maja 2017. godine.

III. Lustracija

Pod lustracijom se podrazumeva administrativna mera koja se sprovodi u cilju udaljenja pojedinaca od vršenja državnih poslova, jer im se ne može verovati da će vlast moći da vrše u skladu sa demokratskim principima, pošto u prošlosti nisu pokazali nikakvu posvećenost niti veru u njih.²⁰⁴

Republika Srbija je 30. maja 2003. godine usvojila Zakon o odgovornosti za kršenje ljudskih prava (tzv. zakon o lustraciji), čija je primena bila vremenski ograničena na 10 godina.²⁰⁵ Ovaj zakon nema pravnu snagu od 2013. godine i za 10 godina nije primenjen niti jednom.

Pod lustracijom, odnosno odgovornošću za kršenje ljudskih prava, zakon je podrazumevao postupak ispitivanja i utvrđivanja kršenja ljudskih prava određenih ovim zakonom, utvrđivanja pojedinačne odgovornosti za kršenje ljudskih prava i izricanje mera zbog utvrđenih kršenja ljudskih prava. U smislu ovog zakona, ljudska prava su obuhvatala ona prava koja su predviđena Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, koji je potpisala i ratifikovala Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, kao i prava i slobode čoveka i građanina predviđena Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine, Ustavom Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine i Ustavom Republike Srbije iz 1990. godine.

Prema odredbi njegovog člana 9, Zakon je trebalo primeniti i na lice koje je „u službenom svojstvu postupalo u sudskom postupku [...] ako je znalo ili moralo znati da se postupak vodi isključivo radi primene političkih stavova i merila, koja se otvoreno ili prikriveno prikazuju kao pravna pravila ili merila“.²⁰⁶

Zakon o odgovornosti za kršenje ljudskih prava u Republici Srbiji nikada nije primenjen, nikada nije utvrđivana pojedinačna odgovornost za kršenje

204 Rezolucija Parlamentarne skupštine Saveta Evrope br. 1096, dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16507&lang=en>, član 12, pristupljeno 19. maja 2017. godine.

205 Zakon o odgovornosti za kršenje ljudskih prava (Sl. glasnik RS br. 58/2003 i 61/2003 - ispr.)

206 *Ibid*, član 9.

ljudskih prava, niti je izrečena ikakva mera (objava javnog saopštenja sa podacima o kršenju ljudskih prava koje je neko izvršio, odnosno ograničenje zauzimanja javnog položaja).

U Srbiji danas postoji incijativa za usvajanje novog zakona o lustraciji.²⁰⁷

Za razliku od Srbije, lustracija nosilaca pravosudnih funkcija je manje ili više uspešno sprovedena u bivšim socijalističkim zemljama istočne Evrope, od kojih se posebno izdvajaju Nemačka i Poljska, kao najdelotvorniji i najtransparentniji procesi.²⁰⁸ Kadrovska reforma pravosuđa je takođe sprovedena u Bosni i Hercegovini nakon rata.²⁰⁹

IV. Krivična odgovornost sudija i tužilaca

Domaće krivično zakonodavstvo, kako SRJ tako i RS, poznavalo je grupu krivičnih dela protiv službene dužnosti kojima su bile propisane krivične sankcije protiv lica koji suprotno zakonu i van granica ovlašćenja vrše svoje službene dužnosti. I savezni i republički Krivični zakon propisivao je dva krivična dela koja su od posebnog značaja za ovaj izveštaj – **kršenje zakona od strane sudije** (član 181 KZJ, odnosno 243 KZ RS) i **nesavestan rad u službi** (član 182 KZJ, odnosno 245 KZ RS). Da bi se uspostavila individualna krivična odgovornost sudije ili službenog lica zbog kršenja zakona, odnosno nesavesnog rada u službi, stepen povrede prava na pravično suđenje

113

207 Saša Dragojlo, „LSV predlaže novi zakon o lustraciji“, BIRN, 19. jun 2015. godine, dostupno na <http://www.balkaninsight.com/rs/article/lsv-predla%C5%BEe-novi-zakon-o-lustraciji>, pristupljeno 19. maja 2017. godine.

208 Sanja Romajke, „Tranziciona pravda u Nemačkoj posle 1945. i posle 1990.“, Međunarodna akademija nirlberških principa, 2016, str. 47, dostupno na: https://www.nurembergacademy.org/fileadmin/media/pdf/publications/FINAL_TJ_SERBIAN.pdf; Alexander Mayer-Rieckh i Pablo de Greiff, “Justice as Prevention: Vetting Public Employess in Transitional Societies”, Social Science Research Council, 2007, str. 222 – 254, dostupno na: https://s3.amazonaws.com/ssrc-cdn1/crmuploads/new_publication_3/%7B57EFEC93-284A-DE11-AFAC-001CC477EC70%7D.pdf, pristupljeno 19. maja 2017. godine.

209 Alexander Mayer-Rieckh i Pablo de Greiff, *Justice as Prevention: Vetting Public Employess in Transitional Societies*, Social Science Research Council, 2007, str. 181 – 212, dostupno na: https://s3.amazonaws.com/ssrc-cdn1/crmuploads/new_publication_3/%7B57EFEC93-284A-DE11-AFAC-001CC477EC70%7D.pdf, pristupljeno 19. maja 2017. godine.

okriviljenog mora da bude takav da se može podvesti pod „grubo“ kršenje prava.²¹⁰ Standard „grubog“ kršenja prava bi se u najkraćem mogao definisati kao postupanje suda ili drugog državnog organa na način da je postupak vođen van svih granica regularnosti, čime su temeljno urušena pravila fer i pravičnog suđenja okriviljenog. Ovaj standard je nesumnjivo ispunjen za većinu pojedinačnih predmeta opisanih ranije u tekstu.

Krivično gonjenje za pomenuta krivična dela odavno je zastarelo, tako da ona ne predstavljaju instrumente kojima bi se nosioci pravosudnih funkcija navedenih u tekstu mogli sankcionisati. Međutim, imajući u vidu sistematičnost i rasprostranjenost povreda osnovnih ljudskih prava koje su kosovskim Albancima nanosili pravosudni organi Srbije, pojedine sudije i tužioce navedene u ovom tekstu bi bilo moguće krivično goniti za krivična dela protiv međunarodnog prava – koja ne zastarevaju.

114

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je tako osudio Radoslava Brđanina za progon kao zločin protiv čovečnosti, koji se sastojao, između ostalog, u uskraćivanju temeljnih prava bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima na diskriminacionom osnovu, uključujući i pravo na propisni sudski postupak.²¹¹ Pretresno veće u ovom predmetu je zaključilo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati samovoljno hapšeni i zatvarani u logore i druge objekte; da većini nikada nije bio saopšteno na osnovu kojih optužbi su pritvoreni, niti je ikada pokrenut sudski postupak protiv njih; da nikada nisu imali pravo na pristup суду; da im je imovina oduzimana bez ikakvog zakonskog postupka; da najveći deo parnica koje su bosanski Muslimani i Hrvati pokretali nakon otkaza kako bi se vratili na radno mesto nikada nisu bile pocesuirane, što sve vodi zaključku da im je bilo uskraćeno pravo na propisni sudski postupak.²¹²

210 Preporuka CM/Rec (2010)12 Komiteta ministara Saveta Evrope o sudijama: nezavisnost, efikasnost i odgovornost, par. 66.

211 Drugostepena presuda MKSJ u predmetu Brđanin od 3. aprila 2007. godine, par. 303; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu Brđanin od 1. septembra 2004. godine, par. 1075.

212 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu Brđanin od 1. septembra 2004. godine, par. 1044-1045

U poznatom slučaju *Josef Altstötter i dr.* (The Justice Case), pred savezničkim sudom se sudilo nemačkim sudijama iz nacističkog režima za zločine protiv čovečnosti, uključujući i zbog toga što su zakone primenjivali na diskriminoran način, u suprotnosti sa svim principima sudske etike.²¹³ Takođe, nakon Drugog svetskog rata, pred različitim vojnim sudovima je vođen veliki broj postupaka protiv sudaša koji su se odnosili na uskraćivanje pravičnog suđenja ratnim zarobljenicima i stanovnicima okupiranih teritorija. Na primer, dvoje sudaša u predmetu *Sawada i dr*²¹⁴ osuđeno za ratni zločin zbog toga što zarobljenicima nisu omogućili pravično suđenje iz više razloga: prevodioci tokom postupka nisu prevodili ništa drugo osim imena i činova okriviljenih; okriviljeni nisu bili upoznati sa optužbama koje im se stavljuju na teret; nisu imali priliku da se izjasne pisano ili usmeno tokom postupka; nisu imali zastupnika; nisu imali priliku da se upoznaju sa dokazima protiv njih, dok su suđenja trajala najviše dva sata.

115

Zaključak

FHP je za potrebe ovog izveštaja obradio samo deo postupaka koji su vođeni pred sudovima Republike Srbije u periodu 1998. godine – 2000. godine. Analizirani slučajevi predstavljaju paradigmatičnu sliku odnosa tužilaštava i sudova prema kosovskim Albancima u sudskim postupcima, koja nadilazi vremenski i teritorijalni okvir predstavljen u ovom izveštaju. Gotovo svi postupci zahvaćeni su grubim povredama procesnog i materijalnog zakona, okriviljenima su uskraćivana elementarna prava na odbranu, presude su skoro identične, a arbitarnost u oceni dokaza i primeni prava je više nego očigledna. Tužiocu su podizali optužnice, a sudske izricale višegodišnje zatvorske kazne okriviljenima bez uporišta u činjenicama i dokazima, uz odsustvo bilo kakve pravne analize samog krivičnog dela i elemenata koji ga čine.

213 Presuda Vojnog tribunal III, *Sjedinjene američke države protiv Josef Altstötter i dr.*, str. 1062, dostupno na <https://www.legal-tools.org/doc/04cdfa/pdf/>, pristupljeno 19. maja 2017. godine.

214 Presuda *Sawada i dr.* dostupna na http://www.worldcourts.com/imt/eng/decisions/1946.04.15_United_States_v_Sawada.pdf, pristupljeno 19. maja 2017. godine.

U kontekstu ove analize ne može se ignorisati i okolnost da su mediji koji su bili pod kontrolom tadašnjeg političkog vrha SRJ i RS širili govor mržnje prema kosovskim Albancima, kršili pretpostavku nevinosti okrivljenih i unapred ih osuđivali za terorističke akte.²¹⁵ Izjave najviših državnih predstavnika, kao i kompletna uređivačka politika državnih medija, sistemski su radili na stvaranju generalne slike o krvici kosovskih Albanaca za stanje na Kosovu, uz jednostrano i subjektivno izveštavanje o dešavanjima u tom periodu. Na taj način, kreirano je mišljenje javnosti u Srbiji o raširenom terorizmu na Kosovu i stvoren je pritisak sa svih strana na tužioce i sudije od kojih su se očekivale optužnice i osuđujuće presude.

Međutim, okolnost da je neposredno ili posredno vršen pritisak na tužioce i sudije da krivično gone, odnosno izriču višegodišnje kazne zatvora Albancima sa Kosova nije, niti može biti opravданje za takvo postupanje. Kao samostalni (tužioci) i nezavisni (sudije) organi, bili su dužni da postupaju u skladu sa važećim ustavnim, zakonskim i normama međunarodnog prava i obezbede fer i pravično suđenje okrivljenima bez obzira na rasnu, nacionalnu, političku ili bilo koju drugu pripadnost. Štaviše, u okolnostima u kojima su se okrivljeni nalazili u datom trenutku, obaveza pravosudnih organa da u potpunosti poštuju njihova zakonska prava je bila još izraženija i značajnija. Uprkos takvoj svojoj obavezi, većina tužilaca i sudija u Srbiji stavili su se u službu propagandne politike državnog vrha i svojim presudama poduprli sliku o kosovskim Albancima kao teroristima.

Odgovornošću tužilaca i sudija koji su vodili postupke protiv kosovskih Albanaca pravosudni organi Srbije se nikada nisu bavili. Razlozi su mnogostruki, ali je jedan od njih definitivno i taj što se dobar deo tužilaca i sudija danas nalazi na tim funkcijama, a mnogi i na hijerarhijski višim pozicijama od onih koje su obavljali krajem 1990-ih godina. Međutim, okolnost da se nacionalno

215 Večernje novosti, „Obruč oko terorista“, 15. oktobar 1996. godine; Dnevni telegraf, izjava Saveznog ministra policije Vukašina Jokanovića „Oslobodilačka armija Kosova nema nikakvih šansi“, 3. novembar 1996. godine; Večernje novosti, „Krvavi ciljevi“, 18. januar 1997. godine; Dnevni telegraf, „Dobrovoljci rata 1992: Uzvratićemo teroristima“, 19. januar 1997. godine; Večernje novosti, „Uhapšeni teroristi“, 28. januar 1997. godine.

pravosuđe nije bavilo ovim pitanjem, ne znači da ono nije bilo postavljeno na međunarodnom sudu. Tako je zbog načina na koji je vodio jedan od krivičnih postupaka protiv kosovskih Albanaca, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju odbio da bivšeg sudiju Gorana Petronijevića imenuje za branioca Veselina Šljivančanina 2003. godine, uz obrazloženje da bi, osim nepoznavanja jezika, imenovanje advokata Petronijevića moglo da ugrozi ugled Međunarodnog suda, s obzirom na njegovu reputaciju i karakter u pitanjima sproveđenja pravde i ljudskih prava.²¹⁶

Činjenica je da je izostanak lustracije u Srbiji nakon demokratskih promena 2000. godine omogućio da oni koji su zloupotrebili tužilačku i sudijsku funkciju i dalje sede na tim položajima. Ono što predstavlja još veći problem jeste sada već opravdano verovanje kod sudija i tužilaca, da je moguće, pa čak i poželjno da se pravosuđe povremeno stavi u službu politike, bez straha od sankcija u budućnosti.

216 Beta, „Petronijević odbijen zbog načina suđenja Albancima”, 10.jul 2003.godine, dostupno na B92: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2003&mm=07&dd=10&nav_category=64&nav_id=113609, pristupljeno dana 19. maja 2017. godine.

Suditi nekažnjeno:

Uloga tužilaca i sudija u montiranim procesima protiv kosovskih
Albanaca 1998–2000. godine

Prvo izdanje

Izdavač

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12, Beograd

www.hlc-rdc.org

Autor: Mihailo Pavlović

Urednica: Milica Kostić

Lektor: Predrag Ivanović

Grafičko oblikovanje: Milica Dervišević

Tiraž: 300

Štamparija: Instant System, Beograd

ISBN 978-86-7932-084-1

© Fond za humanitarno pravo

IP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

343.11(=18)(497.11)"1998/2000"

ПАВЛОВИЋ, Михаило, 1979-

Suditi nekažnjeno : uloga tužilaca i sudija u montiranim procesima protiv kosovskih Albanaca 1998-2000. godine / [autor: Mihailo Pavlović]. - 1. izd. - Beograd : Fond za humanitarno pravo, 2017 (Beograd : Instant System). - 119 str. ; 24 cm

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-7932-084-1

a) Судски процеси - Албанци - Србија - 1998-2000
COBISS.SR-ID 239654668

